

Jäähallien käyttötalous

Ilari Näckel

Liikuntasuunnittelun ja -hallinnon
Pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2000
Liikunnan sosiaalitieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

Tiivistelmä

Jäähallien käyttötalous -tutkimuksen tarkoituksena on ollut muodostaa kuva suomalaisten jäähallien käyttötalouden tilaa vuoden 1997 tietojen perusteella. Tähän on pyritty selvittämällä kuinka erilaiset jäähallityypit eroavat käyttökustannuksiltaan, kuinka paljon samantyyppiset jäähallit voivat erota käyttökustannuksiltaan, mikä on jäähallien todellinen kannattavuus, mikä on jäähallien käyttöaste, mikä on jäähallien kustannusrakenne sekä mikä on kuntien rooli jäähallien rakentamisessa ja ylläpidossa. Tämentyyppinen perusinformaation kerääminen on tärkeää, jotta yksittäisten jäähallien taloudesta vastaavat henkilöt voivat paremmin verrata oman laitoksensa toimintaa muihin samantyyppisiin. Uusia jäähalleja suunniteltaessa voidaan tietoja käyttää vuosittaisten käyttökustannusten sekä erilaisten varusteluvaihtoehtojen taloudellisten vaikutusten arvioimiseen.

Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena jossa jäähallien edustajat vastasivat kyselylomakkeeseen. Lisäksi vastaajilta pyydettiin vuoden 1997 tilinpäätöstietoja joita myöhemmässä vaiheessa verrattiin kyselylomakkeen vastauksiin. Jäähallit luokiteltiin tutkimuksessa kahden muuttujan suhteen: jäähallityypin ja omistuspohjan mukaan. Jäähallityyppejä ovat harjoitushalli, pieni kilpahalli ja kilpahalli. Omistuspohjaltaan jäähallit puolestaan jakautuivat kunnallisiin, puolikunnallisiin sekä yksityisiin jäähalleihin. Näin muodostui yhdeksän perusluokkaa, joihin jäähallit jaettiin. Yhteensä tutkimukseen otettiin mukaan 77 jäähallin tiedot.

Jäähallien käyttö jakaantuu noin yhdeksän kuukautta pitkään sesonkiin ja sesongin ulkopuoliseen aikaan. Sesongin sisällä jäähallien käyttöaste on keskimäärin 64 prosenttia, mutta vaihteluväli on 13-100 prosenttiin. Suurimpana käyttäjäryhmänä ovat liikuntaseurojen lapsi- ja nuorisoryhmät, jotka käyttävät noin puolet myydystä jääajasta. Liikuntalajeittain ryhmiteltynä jäähallien suurin käyttäjäryhmä 70 prosentin osuudella ovat jääkiekkoilijat, ennen kaukalopalloilijoita, taitoluistelijoita sekä ringeten harrastajia.

Käyttömaksuja tarkasteltaessa eroavat eri omistuspohjaiset jäähallit toisistaan jo toiminta-ajatuksen perusteella. Kunnalliset hallit ovat osa kunnallista palvelutuotantoa, eikä niiden perimät käyttömaksut ole suhteessa aiheutuneisiin kustannuksiin. Puolikunnallisissa ja yksityisissä jäähalleissa puolestaan käyttömaksuilla pyritään kattamaan kustannukset, toiminnan jatkumisen varmistamiseksi. Vastausten perusteella on tosin kunnallisissakin jäähalleissa käyttömaksujen korotuspaineita, jolloin erot eri omistuspohjaisten jäähallien välillä pienenevät. Käyttömaksuista lähes 60 prosenttia kerätään lasten ja nuorten liikuntaryhmiltä.

Tilinpäätösinformaation käsittelyn pohjana on tutkimuksessa ollut kustannusten jakaminen kiinteisiin, muuttuviin, vältettäviin ja ei vältettäviin kustannuksiin. Näin saatuja jaotteluja on verrattu kyselylomakkeen vastauksiin. Kiinteiden kustannusten osuus kaikista kustannuksista oli tutkimusmateriaalin perusteella noin 80 prosenttia, jolloin muuttuvien kustannusten osuudeksi jää 20 prosenttia. Vältettävien kustannusten osuus kokonaiskustannuksista on tutkimuksessa käytetyllä menetelmällä 32 prosenttia, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että noin kolmannes kaikista kustannuksista voidaan säästää jos jäähallia pidetään täysin poissa käytöstä.

Kannattavuuden suhteen yksityiset jäähallit pääsivät keskimäärin lähimmäksi taloudellista nollatulosta. Puolikunnalliset ja kunnalliset toimivat puolestaan tappiollisesti, lähinnä osana kunnallista palvelutuotantoa. Puolikunnallisten ja yksityisten jäähallien tuloslaskelmista puuttui lisäksi kustannuseriä, jotka oli siirretty eri kustannuspaikoille.

Avainsanat: Liikunta, talous, jäähalli, muuttuva kustannus, kiinteä kustannus, vältettävä kustannus, käyttöaste, käyttömaksu

Abstract

"Financing of Finish ice hockey halls" -study has been made to get a picture of the current state of financial status of Finish ice hockey halls. The questions asked are: how varied are different types of ice hockey halls when financing is concerned? How much can same type of ice hockey halls differ when financing is concerned? What is the real profitability of ice hockey halls? What is the consumption rate of produced ice time? How are the costs of ice hockey halls formed? What is the role of municipalities in building and maintaining ice hockey halls? The study has been made for two target groups. People working in ice hockey halls can compare their own facility with average figures. Those who are planning to build a new ice hockey hall can get information about financing such facility.

The study was made as a questionnaire. The respondents were asked for financial statement of their facility. All the information used is from year 1997. The ice hockey halls were categorized according to two different variables: the type of ice hockey hall and the type of ownership. The three types of ice hockey halls were practise hockey hall, small competition hockey hall and competition hockey hall. Different types of ownership were communal, semi-communal and privately owned ice hockey halls. With these two variables ice hockey halls were organized in nine different basic categories. Altogether there were 77 different ice hockey halls that took part in the study.

The use of ice hockey halls is divided into about nine months long season and off season. Within the season the consumption rate is averagely 64 percent and the range is from 13-100 percent. The biggest group of users are child- and youthgroups organized by sports clubs. This group uses about half of all sold practise times. The most users are ice hockey players when the sport diciplines are conserved. Ice hockey takes about 70 percent of all sold ice time. Rink bandy, figure skating and ringette players divide the rest.

Difference in ownership of ice hockey hall does influence the basic principles of the whole business. The communal ice hockey halls are often part of public services and the user fees are much lower than in semi-communal or private ice hockey halls. In financial point of view the communal ice hockey halls do not even try to balance the costs and the revenues. The communities have accepted to pay a part of financial losses to ensure the continuation of the business. In semi-communal and private ice hockey halls the costs must be covered with incomes i.e. user fees. Almost 60 percent of all user fees are collected from users under 18 years.

The examination of financial statements of ice hockey halls is based on categorizing the costs into fixed, variable, avoidable and unavoidable costs. The results are then compared with the answers in the questionnaire. According to the results fixed costs are 80 percent of total costs and variable costs are 20 percent. Based on categorizing methods used in the study avoidable costs of ice hockey halls are averagely 32 percent of total costs. This means that 68 percent of costs are avoidable no matter what. This is important to remember when examining the budget or the business in general.

The profitability is best in private ice hockey halls. They have averagely nearest to the zero profit level. Semi-communal and communal ice hockey halls instead were considered as part of public services and their profitability was lower. In semi-communal and private ice hockey halls there were averagely many cost objects missing because they were booked to some other cost pool. That is why the profitability in financial statements of semi-communal and private ice hockey halls seems to be better than it in fact is.

JÄÄHALLIEN KÄYTTÖTALOUS

SISÄLTÖ

Tiivistelmä

Abstract

1 JOHDANTO

1.1	Kohti systemaattista käyttötalouden hallintaa	7
1.2	Tutkimuksen peruskäsitteistö	8
1.2.1	Perinteinen tehokkuuden käsite	8
1.2.2	Markkinoinnin tehokkuuden käsite	9
1.2.3	Kustannusten käsite	11
1.2.4	Kannattavuuden käsite	14
1.3	Tutkimuksen perusjoukon kuvaus	17
1.4	Aikaisempi liikunnan taloustieteellinen tutkimus	18
1.5	Kunnallisen liikuntatoimen tavoitteet	19
1.5.1	Markkinahäiriö liikuntapalveluiden tarjonnassa	20
1.5.2	Liikunnan tasapuolisen tukemisen periaatteet	21
1.5.3	Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu	23
1.6	Monopoliaseman vaikutus jäähallien talouteen	25
1.7	Laskentatoimen keinot käyttötalouden selvittämiseksi	26
1.7.1	Lisäyslaskenta	29
1.7.2	Katetuottolaskenta	30
1.7.3	Toimintolaskenta	32

2 MENETELMÄT

2.1	Tutkimusmateriaalin kokoaminen	34
2.1.1	Kyselylomakkeen rakenne	36
2.1.2	Tilinpäätösinformaatio	36
2.1.3	Tutkimuksen luotettavuus	37
2.2	Tuotoksen valinta	39
2.3	Kustannusten arviointi	40
2.4	Tehokkuuden arviointi	41
2.4.1	”The English Way”	42
2.5	Tulorahoituksen arviointi	43
2.6	Kannattavuuden arviointi	44

3 TULOKSET

3.1	Jäähallien tuotos	45
3.1.1	Jäähallien myymä jääaika	45
3.1.2	Liikuntakäyttökertojen määrä	47
3.2	Mittarien mukaiset tulokset	48
3.2.1	Kustannukset	48
3.2.2	Markkinoinnin tehokkuus	54
3.2.3	Kustannustehokkuus	57
3.2.4	Kerätyt käyttömaksut	59
3.2.5	Kannattavuus suomalaisissa jäähalleissa	61
3.3	Jäähallien käyttäjät	64

4 POHDINTA

4.1	Liikuntapalveluiden maksullisuus ja maksuttomuus	69
4.2	Käyttömaksut maksajien kannalta	70
4.3	Riittävä kannattavuuden taso	72
4.4	Kuka saa käyttää jäähallia?	74
4.5	Jäävuorojen hinnoittelu	75
4.5.1	Laskennallinen hinnoittelu	75
4.5.2	Kysyntähinnoittelu	77
4.5.3	Käyttömaksujen tulevaisuus	79
4.6	Käyttöasteen merkitys	81
4.7	Kaikkien kannalta paras jäähalli on... ..	83

Lähteet

Liitteet

1 JOHDANTO

1.1 KOHTI SYSTEMAATTISTA KÄYTTÖTALOUDEN HALLINTAA

Jäähallien käyttötalous -tutkimuksen lähtökohtana on ollut muodostaa kuva jäähallien käyttötalouden lainalaisuuksista. Samat ilmiöt pätevät tietysti myös muihinkin liikuntalaitoksiin. Taustalla on 1990 -luvun alun laman jälkeinen Suomi, jossa kunnat karsivat kustannuksiaan myös liikuntapalveluiden tuottamisessa. Tällöin on ollut tärkeää, että käytössä olevat niukkenevat resurssit on kohdistettu mahdollisimman tehokkaasti. Kuntien lisäksi myös yksityinen sektori on tullut yhä suuremmaksi vaikuttajaksi liikunnan infrastruktuurin rakentajana ja ylläpitäjänä. Uudessa tilanteessa kunnat ja yksityiset tahot yhteistyössä vastaavat liikunnan fyysisen ympäristön luomisesta.

Uudessa tilanteessa täytyy liikuntapaikkojen taloushallinnossa tukeutua aikaisempaa enemmän normaalin yritystoiminnan lainalaisuuksiin. Tämä saattaa tuottaa vaikeuksia varsinkin kunnallisen puolen toimijoille. Heillä on vuosikymmenien perinteet palvelutuotannosta, mutta vain muutaman vuoden kokemus todellisesta tulosvastuusta. Tällä tutkimuksella on testattu laskentatoimen menetelmiä liikuntapaikkojen taloushallinnossa ja samalla on tuotettu perusinformaatiota jäähalliyhtiöiden taloushallinnon käyttöön. Tutkittu tieto on ryhmitelty jäähallityypin sekä jäähallien omistustyyppin mukaan. Näin jäähallien edustajat voivat verrata oman laitoksensa toimintaa muihin samantyyppisiin laitoksiin. Tutkimuksen tekemisen tavoitteena on ollut mahdollisimman paljon käytännön työskentelyä helpottava tutkimusraportti. Tutkimus on tehty Opetusministeriön rahoitustuelle.

Tutkimusongelma: ”Mikä on suomalaisten jäähallien käyttötalouden tila?”

Apukysymykset:

1. ”Miten eri jäähallityypit eroavat toisistaan käyttökustannuksiltaan?”
2. ”Mitä eroja on samanlaisten hallien käyttökustannuksissa ja mistä erot johtuvat?”
3. ”Mikä on jäähallien todellinen kannattavuus?”
4. ”Mikä on jäähallien käyttöaste vuosi- ja vuorokausitasolla?”
5. ”Mikä on jäähallien kustannusrakenne?”
6. Mikä on kuntien rooli jäähallien rakentamisessa ja ylläpidossa?”

1.2 TUTKIMUKSEN PERUSKÄSITTEISTÖÄ

Käytettäessä taloustieteen peruskäsitteistöä kuvaamaan liikuntapalveluiden tuottamista, on käsitteistön esitleminen tärkeää kahdesta syystä. Ensimmäinen, ja luonnollisesti tärkeämpi, syy on tutkimusraportin ymmärtäminen niin kuin kirjoittaja on sen ajatellut. Jos lukijalla ja kirjoittajalla on erilainen käsitys jonkin termin sisällöstä, lisääntyy väärinymmärtämisen vaara. Toinen tärkeä syy termistön tuntemiselle on se, että useisiin termeihin liittyy sisäänrakennettuna teoreettista taustaa. Kun ymmärrät tällaisen termin sisällön, ymmärrät myös osan sitä teoriaa, mihin termi kuuluu.

Selvitettäessä jäähallien käyttöastetta puhutaan ”sesongista” ja ”sesongin ulkopuolisesta ajasta”. Ensimmäinen tarkoittaa ajanjaksoa vuositasolla, jolloin jäävuorojen kysyntä on suurinta. Käytännössä sesonki ulottuu heinäkuun lopulta huhtikuun alkuun ja käsittää näin ollen noin yhdeksän kuukauden mittaisen ajanjakson. Sesongin ulkopuolinen aika on puolestaan jäljelle jäävät kuukaudet. Vuorokausitasolla puhutaan puolestaan ”prime time - ajasta”, jolla tarkoitetaan sitä ajanjaksoa, jolloin jäävuorojen kysyntä on kaikkein suurinta vuorokausitasolla. Tutkimusraportissa tämä tarkoittaa kello 16:00 ja 22:00 välistä aikaa.

1.2.1 PERINTEINEN TEHOKKUUDEN KÄSITE

Tehokkuus voidaan Grattonin ja Taylorin (1985, 139) mukaan jakaa kolmeen lajiin. Ne ovat tekninen tehokkuus, X-tehottomuus sekä allokatiivinen tehokkuus. Tekninen tehokkuus tarkoittaa käytettyjen panosten ja aikaansaatuisten hyödykkeiden suhdetta. Teknistä tehokkuutta on esimerkiksi tuotantokustannusten jakaminen tuotteelle. Liikuntapaikoille voidaan samaa periaatetta käyttäen laskea tunnuslukuja, joilla verrataan erilaisia kustannuksia kävijämääriin.

X-tehottomuus on inhimillisten tekijöiden aiheuttamaa tehokkuuden laskua. X-tehottomuus on se ero, mikä on laskennallisten minimikustannusten mukaisen tehokkuuden ja toteutuneen tehokkuuden välissä. Tehottomuutta syntyy esimerkiksi silloin, kun työntekijä ei viitsi korjata työkalua vaan hakee uuden varastosta. Näin kustannukset nousevat ja tehokkuus heikkenee. X-tehottomuuden arvioidaan haittaavan erityisesti julkisen sektorin toimintaa. (Gratton ym. 1985, 139.)

Allokatiivisella tehokkuudella tarkoitetaan käytettyjen resurssien ja voimavarojen kohdistamisen tehokkuutta. Allokatiivinen tehokkuus sisältää hankintojen ja investointien oikean kohdistamisen, eri suorituspaikkojen käyttömaksujen oikeansuuruisen perimisen ja niin edelleen. Myös markkinoinnin tehokkuus ja keskittyminen oikeiden tuotteiden ja palveluiden tarjoamiseen ovat tätä tehokkuuden lajia. Liikuntapaikoilla allokatiivinen tehokkuus näkyy tilojen tehokkaana hyödyntämisenä ja kalustohankinnoista päättämisenä. (Gratton ym. 1985, 139.) "Kannattaako investoida kalustoon ja rakentaa erikois-suorituspaikka, vai tarjota tilaa sellaisenaan käyttäjille?", on tyypillistä allokatiivisen tehokkuuden pohdintaa.

1.2.2 MARKKINOINNIN TEHOKKUUDEN KÄSITE

Markkinoinnin tehokkuuden käsitteellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa hyödykkeiden myynnin parantamiseen tähtäävien toimenpiteiden tehokkuutta. Markkinoinnin tehokkuuden mittarina käytetään jäähallin käyttöastetta, eli myytyjen jäätuntien suhdetta tuotettuihin jäätunteihin. Tässä suhteessa hallit eroavat toisistaan jo sijaintinsa vuoksi ja näin ollen yksi joutuu työskentelemään aktiivisemmin kuin toinen päästäkseen samaan käyttöasteeseen. Käyttöastetta parantavat parhaiten sesongin ulkopuolisen käytön lisääminen niin vuorokausi- kuin vuositasolla. Suurimman kysynnän aikaan, talvi-iltaisina, kaikkien Suomen jäähallien käyttöasteen voi olettaa olevan keskenään hyvin samanlaisia, eli lähes sataprosenttisia.

Talousteoreettisessa kirjallisuudessa puhutaan termistä markkinointimix. Tällä tarkoitetaan yrityksen käytössä olevia keinoja, joilla se pyrkii lisäämään tuotteidensa myyntiä. Markkinointimix muodostuu viidestä osa-alueesta, joihin yrityksen markkinointitoimenpiteet voivat kohdistua. Ensimmäinen osa-alue on tuote (Product) itse. Markkinoille voidaan tuoda uusi tuote, vanhoja voidaan uudistaa tai poistaa markkinoilta. Tuotteille voidaan luoda voimakkaita tuotemerkkejä, takuujärjestelmiä tai imagoja. Toisena markkinointimixin osa-alueena on tuotteen saatavuus (Place Distribution) esimerkiksi jälleenmyyntiverkoston kautta. Saatavuuden perusongelmana on mahdollisimman laajan tarjonnan aikaansaaminen mahdollisimman pienillä kustannuksilla. Kolmas markkinointimixin osatekijä on markkinointiviestintä (Promotion). Tällä tarkoitetaan käytettyjen tiedotuskanavien valintaa, viestin muotoilua sekä viestinnän

toteuttamista. Neljänneksi markkinointimixiin kuuluu tuotteen hinta (Price). Hinnoittelulla yritys kilpailee muiden samanlaisten tai korvaavien tuotteiden myynissä. Monopolitilanteessa hinnoittelulla voidaan vaikuttaa myytävien hyödykkeiden määrään. Viimeinen osa markkinointimixiä ovat ihmiset (People). Yritys pyrkii huoltotoimenpitein, takuun, ammattitaidon, myynnin tukitoimin, jälkimarkkinoinnin ja henkilökunnan myyntitaitoa kehittämällä luomaan kanta-asiakkuussuhteita sekä saamaan tuotteilleen uusia asiakkaita. (Dibb ym. 1997, 8.)

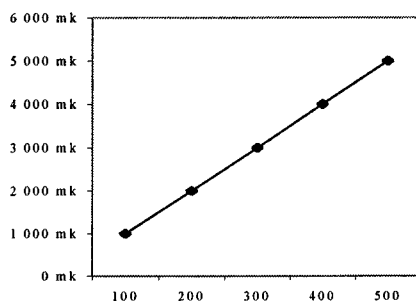
Liikuntalaitoksen tehokkuudesta on tärkeää erottaa toiminnallinen ja markkinoinnin tehokkuus, koska tämä vaikuttaa suuresti valittavien käytännön toimenpiteiden luonteeseen. Kahdella jäähallilla voi esimerkiksi olla yhtä suuri tehokkuus, jos vertailusuurena käytetään jäätunnin yksikkökustannuksia. Tehokkuus voi kuitenkin muodostua täysin erilaisilla. Ensimmäinen jäähalli tuhlaa resursseja, mutta saa myytyä jäätunteja päiväsaikaan lähellä sijaitseville kouluille. Näin markkinoinnin tehokkuus korvaa puutteet toiminnallisessa tehokkuudessa. Toinen jäähalli sijaitsee sen verran syrjässä, ettei päiväkäyttö ole kovin runsasta. Tämän hallin toiminnallinen tehokkuus saattaa kuitenkin tarkemman taloudenpidon vuoksi korvata puutteet markkinoinnin tehokkuudessa. Kyseisillä jäähalleilla tehokkuus suhteessa myytyihin jäätunteihin on siis yhtä suuri, mutta tehokkuuden parantamiseksi tehtävät toimenpiteet ovat hyvin eri tyyppisiä. Ensimmäisen jäähallin tulee tarkastella kustannusrakennettaan kun taas toisen jäähallin täytyisi pyrkiä markkinoimaan tuotettaan entistä tehokkaammin.

Jäähallien markkinoinnissa on otettava huomioon, ettei sen tuottamaa palvelua, jäätunteja, voida sellaisenaan tarjota kovinkaan suuressa määrin. Olemassa oleva jääaika tarvitsee aina tuekseen organisoitua toimintaa. Järjestetyn toiminnan ulkopuolella ovat oikeastaan ainoastaan yleisöluisteluvuorot. Myös esimerkiksi taitoluistelijoiden tai jääkiekkoilijoiden omatoiminen harjoittelu voidaan katsoa osaksi organisoitua toimintaa eli tässä tapauksessa lajiharjoittelua. Tästä johtuen jäähallien markkinoinnissa on hyvä keskittää markkinointitoimenpiteitä niihin urheiluseuroihin, kouluihin sekä puulaakisarjojen järjestäjiin, jotka voivat osaltaan lisätä varsinaisen jääajan kysyntää. Esimerkiksi kesäjäitä markkinoitaessa on hyvä ottaa yhteyttä urheiluseuraan tai muuhun vastaavaan tahoon, joka voi järjestää jäähallissa harjoitteluleirejä tai kiekkokouluja. Näin ollen markkinoimalla omaa tuotettaan toiminnan järjestäjille saadaan aikaan jääaika koskevaa kysyntää.

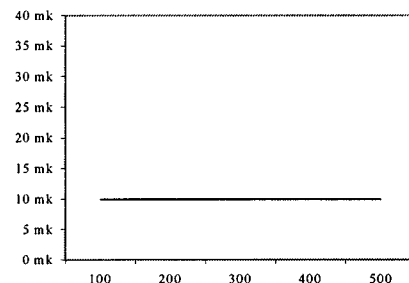
1.2.3 KUSTANNUSTEN KÄSITE

Kustannuksia voidaan jakaa useiden eri periaatteiden mukaan ja siksi onkin olemassa suuri määrä erilaisia kustannustyypejä. Kustannustyyppien erottaminen toisistaan on tärkeää paitsi taloustieteellisten tekstien lukemisen helpottamiseksi, myös taloustieteellisten ilmiöiden hahmottamiseksi. Jos lukija ajattelee, että kaikki kustannukset ovat samanlaisia, on hänen vaikea ymmärtää niitä lainalaisuuksia joihin kustannukset liittyvät. Tästä syystä on keskeiset kustannustyytit esitelty lukijalle tutkimusraportin tässä vaiheessa. Tekstissä esiintyvä termi kapasiteetti tarkoittaa sitä maksimaalista tuotantomäärä, mikä on senhetkisillä koneilla ja rakennuksilla mahdollista saavuttaa. Toiminta-aste puolestaan on ajanjaksolla tuotettujen suoritteiden tai palvelusten määrä.

Muuttuvat kustannukset (Variable costs) ovat toiminta-asteesta riippuvaisia. Mitä enemmän tuotteita tai palveluita tuotetaan, sitä enemmän kustannuksia aiheutetaan. (Drury 1992, 28.) Muuttuvat kustannukset ovat kohdistettavissa suoraan tuotantotoimintaan jollekin tuotteelle tai toiminnolle. Muuttuvia kustannuksia ovat mm. raaka-aineiden, valmistukseen tarvittun energian ja valmistustyön kustannukset. Liikunnan suorituspaikan muuttuvia kustannuksia aiheuttavat esimerkiksi urheiluvälineiden hankinnat ja suorituspaikkojen kunnossapito (Gratton ym. 1985, 144). Tuotteen muuttuvat yksikkökustannukset säilyvät teoreettisesti samansuuruisena tuotantomäärästä riippumatta, mutta muuttuvien kokonaiskustannusten määrä kasvaa lineaarisesti tuotantomäärän kanssa. Muuttuvien kustannusten käyttäytyminen suhteessa tuotantomäärään on esitetty kuvioissa 1 ja 2.

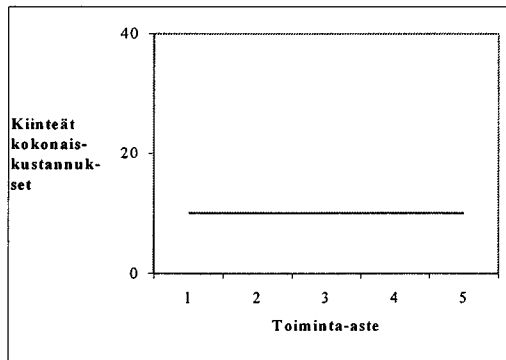

KUVIO 1: Muuttuvien kokonaiskustannusten riippuvuus tuotantomäärästä (Drury 1992, 28).

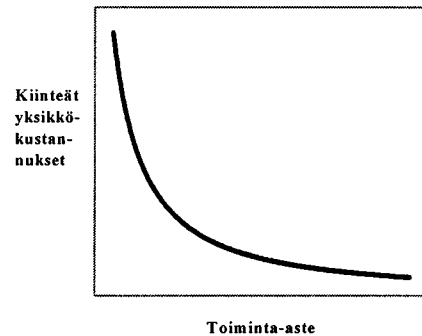

KUVIO 2: Muuttuvien yksikkökustannusten riippuvuus tuotantomäärästä (Drury 1992, 28).

Kiinteät kustannukset (Fixed costs) pysyvät samansuuruisina riippumatta tuotantomäärästä. Esimerkkeinä kiinteistä kustannuksista ovat rahoituskulut, työnjohdon palkkakulut ja myyntihenkilöstön autojen leasingkulut. (Drury 1992, 28.) Kiinteät kokonaiskustannukset pysyvät muuttumattomina tuotantomäärän pysyessä olemassa olevan kapasiteetin rajoissa. Kiinteät yksikkökustannukset puolestaan pienenevät toiminta-astetta suurennettaessa. Kiinteiden kustannusten käyttäytyminen on esitetty kuvioissa 3 ja 4.

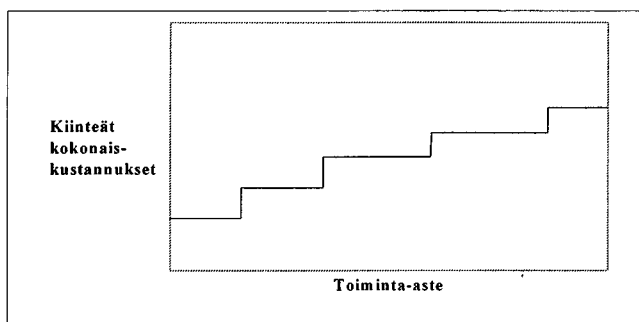

KUVIO 3: Kiinteiden kokonaiskustannusten riippuvuus tuotantomäärästä (Drury 1992, 29).

KUVIO 4: Kiinteiden yksikkökustannusten riippuvuus tuotantomäärästä. (Drury 1992, 29).

Muuttuvien ja kiinteiden kustannusten lisäksi, voidaan erottaa myös portaittain muuttuvat kustannukset (Step fixed costs tai semi-fixed costs). Nämä kustannukset muuttuvat portaittain, tuotantomäärää muutettaessa. Kustannukset pysyvät samansuuruisina käyttöasteen tietyillä väleillä. (Drury 1992, 30.) Portaittain muuttuvat kustannukset lisääntyvät esimerkiksi silloin kun yritykseen joudutaan palkkaamaan lisää henkilökuntaa mahdollistamaan tuotantomäärän nostaminen. Portaittain muuttuvien kustannusten riippuvuus tuotantomäärästä on esitetty kuviossa 5.

KUVIO 5: Portaittain muuttuvat kiinteät kokonaiskustannukset (Drury 1992, 30).

Kustannusten jako muuttuviin, portaittain muuttuviin ja kiinteisiin kustannuksiin riippuu myös tarkasteltavan ajanjakson pituudesta. Mitä lyhyempää ajanjaksoa tarkastellaan, sitä todennäköisemmin kaikki kustannukset vaikuttavat kiinteiltä kustannuksilta. Riittävän pitkällä aikavälillä kaikki kustannukset alkavat puolestaan näyttää muuttuvilta kustannuksilta. (Drury 1992, 29.) Yleensä taloustieteellisissä tarkasteluissa käytetään kuitenkin vuoden pituisia jaksoja ja kustannusten jako tehdään tätä aikaväliä silmällä pitäen. Vuoden ajanjakso on luonnollinen, sillä sitä käytetään yritysten tilikauden pituutena.

Rajakustannusten käsitteellä (Marginal costs) tarkoitetaan seuraavan hyödykkeen tai palvelun tuottamisesta aiheutuvia kustannuksia. Rajakustannus muodostuu suoraan tuotteeseen kohdistettavissa olevista kustannuksista, kuten raaka-aine, valmistustyö- ja valmistusenergiakustannuksista, sekä tuotteen osuudesta kiinteisiin kustannuksiin. Tämä kustannustyyppi on tärkeä muuttuja taloustieteessä, koska sitä käytetään hinta- ja tuotantomäärälaskelmissa. Liikuntapalveluiden tuottamisessa rajakustannukset ovat yleensä vaikeasti arvioitavissa, koska eri kustannusten kohdistaminen suorituspaikoille on vaikeaa. Tällöin käytetään yleensä käänteistä muuttujaa - vältettäviä kustannuksia. Tämä on se säästö mikä syntyy, kun palvelu jätetään myymättä. (Gratton ym. 1985, 143.) Rajakustannusten kanssa samansisältöinen käsite on lisäkustannus (Incremental costs). Rajakustannuksella tarkoitetaan yhden lisätuotteen tuottamisesta aiheutuvia kustannuksia, kun lisäkustannukset kertovat suuremman tuotannonlisäyksen aiheuttaman kustannusten kasvun. (Drury 1992, 33.) Termeillä ei ole suurta eroa käytännön laskentatoimen kannalta, mutta ne on hyvä tuntea tutustuessa alan kirjallisuuteen.

Keskimääräinen kustannus (Average costs) kuuluu yksikkökustannuksiin, ja sen arvo saadaan jakamalla koko tuotannon kustannukset tuotantomäärällä. Keskimääräinen kustannus on rajakustannusta helpommin arvioitavissa, joten sitä käytetään enemmän analysoitaessa liikunnan suorituspaikkojen kustannuksia. Esimerkiksi sulkapallokentän keskimääräinen kustannus tunnissa saadaan jakamalla kentän kokonaiskustannukset käytettyjen tuntien määrällä. (Gratton ym. 1985, 144.)

Vältettävien kustannusten (Avoidable costs) ja ei-vältettävien kustannusten (Unavoidable costs) erottaminen toisistaan on tärkeää ajatellen yrityksen tai liikuntapaikan taloushallintoa (Drury 1992, 32). Tehtäessä kannattavuuslaskelmia on pystyttävä

erottamaan, mihin kustannuksiin voidaan vaikuttaa ja mitkä kustannukset aiheutuvat riippumatta siitä mitä päätöksiä tehdään. Esimerkiksi päätöksenteko siitä, kannattaako liikuntapaikkaa pitää auki parhaan sesongin ulkopuolella vaatii vältettävien ja ei-vältettävien kustannusten erottamista toisistaan. Vaikka liikuntapaikka pidettäisiinkin kiinni, saattaa siitä aiheutua erilaisia kustannuksia, kuten rahoitus-, lämmitys- tai henkilöstökustannuksia. Näiden huomioon ottaminen ja vertaaminen saamatta jääviin tuloihin on perusteena aukioloajan pituutta arvioitaessa. Vältettävistä kustannuksista käytetään kirjallisuudessa myös termiä relevantit kustannukset (Relevant costs) ja ei-vältettävissäolevista ei-relevantit kustannukset (Drury 1992, 31). Termit ovat samansisältöisiä.

Johdon laskentatoimen hallittaviin termeihin kuuluu myös vaihtoehtoiskustannuksen (Opportunity cost) käsite. Tämä kustannuskäsite on käytössä, kun verrataan eri toimintavariaatioita rajallisten resurssien käyttämiseksi. Vaihtoehtoiskustannuksella tarkoitetaan sitä, mitä menetetään kun valitaan yksi toimintavaihtoehto toisen sijaan. Jos esimerkiksi yritys valmistaa useita tuotteita samoilla koneilla, mutta koneiden määrä on tuotantoa rajoittava tekijä, joudutaan tekemään päätöksiä siitä, mitä tuotteita ja kuinka paljon valmistetaan. (Drury 1992, 32.) Jäähalli-investoinnin vaihtoehtoiskustannus voisi olla se erotus, mikä muodostuu saatujen tuottojen ja pankkitalletuksen antaman tuoton välille. Vaihtoehtoiskustannusten käsitettä voidaan käyttää esimerkiksi investointilaskelmien tekemiseen tai liikuntapaikan käyttötarkoituksen valitsemiseksi. Jos resursseja, kuten rahaa tai liikuntaan soveltuvia tiloja, on käytössä enemmän kuin kysyntää olisi, ei vaihtoehtoiskustannuksia voida käyttää, koska näissä tapauksissa voidaan toteuttaa kaikki taloudellisesti tai muuten järkevät vaihtoehdot.

1.2.4 KANNATTAVUUDEN KÄSITE

Kannattavuudella tarkoitetaan yrityksen kykyä selviytyä aiheuttamistaan kustannuksista ja tuottaa rahoitusmarkkinoiden edellyttämä määrä voittoa sijoitetulle pääomalle (Riistama & Jyrkkiö 1989, 28). Ainoastaan toimimalla kannattavasti voi yritys varmistaa toimintansa jatkumisen pitkällä aikavälillä. Kannattavuus selvitetään ulkoisen laskentatoimen tuottaman informaation, lähinnä tilinpäätöstietojen, perusteella. Tämä vaatii lukijalta kirjanpidon ”lukutaitoa”, koska ainoastaan lukemalla tuloslaskelmasta toiminnan tuloksen ei saada kuvaa toiminnan kannattavuudesta. Tuloslaskelman ja taseen kokonaisvaltainen

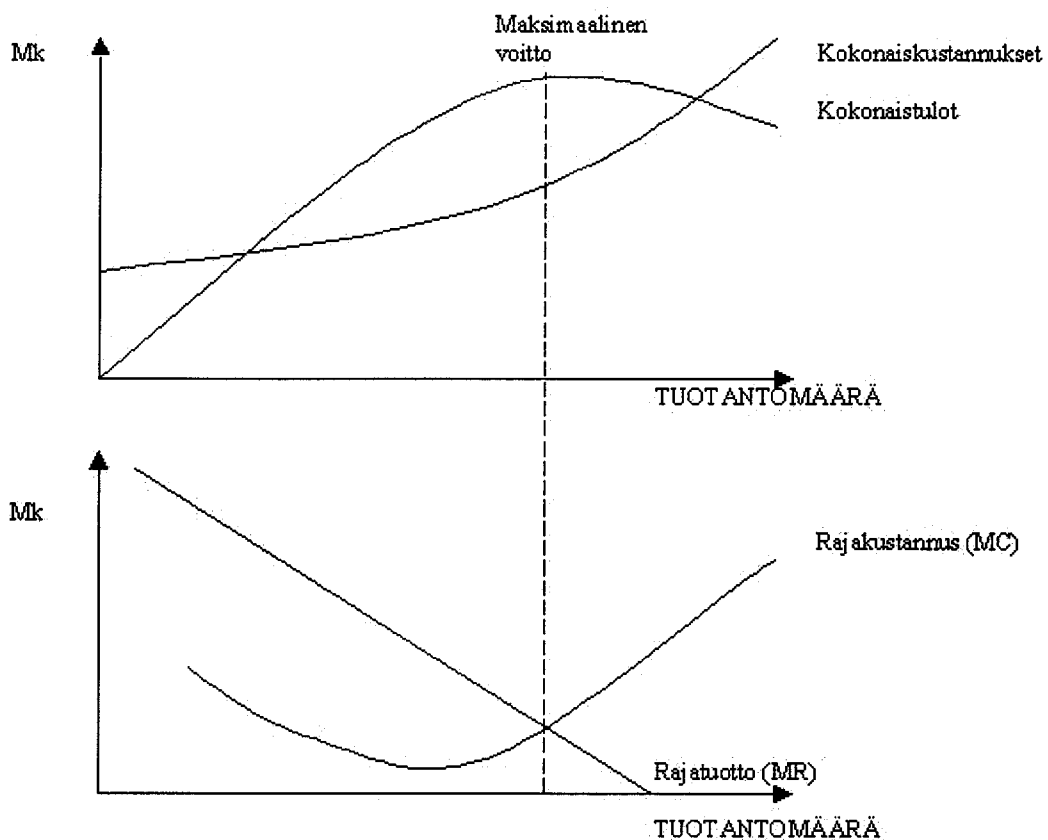
tutkiminen kertoo kuitenkin asiaan perehtyneelle yrityksen kannattavuudesta. Tarkempaan selvyyteen asiasta päästään, jos kyseiset asiakirjat ovat käytössä useamman vuoden ajalta.

Yrityksen ja kolmannen sektorin toimintayksikön rahaprosesseissa on merkittävä ero. Yritys uhraa menoja, jotta se voisi tuottaa suoritteita saadakseen tuloja. Näin ollen tulojen saaminen on yrityksen toiminnan lopullinen tavoite. Kolmannen sektorin toimintayksikkö puolestaan hankkii ensin tuloja, jotka se sitten uhraa saadakseen aikaan suoritteita. (Mertaniemi, Puronaho & Näsi 1994, 320.) Näin toiminnan lopullinen tavoite on aikaansaada suoritteita, kuten liikuntatoimintaa urheiluseurojen tapauksessa. Jäähalli toimii tämän jaottelun perusteella samanlaisella rahaprosessilla kuin yritykset. Ensin joudutaan investoimaan jäähallin rakentamiseen ja ylläpitämiseen. Tämän jälkeen saadaan aikaan suoritteita, eli jäätunteja ja myydyistä jäätunneista saadaan lopulta myyntituloja. Jäähalli erottuu kuitenkin yrityksen rahaprosessista perusajatuksessaan. Vaikka jäähallitoimintaan sisältyy yritystoimintaan kuuluvaksi luonnehdittava taloudellinen riski, on toiminnan lopullinen tarkoitus yleensä kuitenkin suoritteiden aikaansaaminen. Hintataso asetetaan yleensä niin, että päästään nollatulokseen usein myös julkisen subvention jälkeenkin.

Jäähallien toiminnan tarkoituksena on liikuntapalvelujen tuottaminen jääurheilun harrastajille. Toiminnan on kuitenkin oltava ainakin muodollisesti kannattavaa. Halliyhtiön on pystyttävä suoriutumaan taloudellisista velvoitteistaan, mihin se on sitoutunut toimiessaan tuotannontekijämarkkinoilla. Jäähallien kohdalla ero tavallisten yritysten toimintaan näkyikin tulopuolella. Hallin käyttäjiltä saatetaan kerätä käyttömaksuja ja lisätuloja saatetaan saada kioski- tai mainosvuokrista. Jos nämä tulomuodot eivät kuitenkaan riitä kattamaan toiminnan aiheuttamia kustannuksia, tukee kunta yleensä toimintaa taloudellisesti, saadakseen tuloksen positiiviseksi. Näin ollen jäähalliosakeyhtiön taloudellinen tulos saattaa olla positiivinen, mutta suuri osa tuloista voi olla kunnan avustuksia. Lisäksi kunnan liikuntatoimi saattaa tukea jäähallien toimintaa epäsuorasti, antamalla maapohjan, kaukalon, jäähdytyslaitteiston tai liikuntatoimen henkilökuntaa jäähallin käyttöön erittäin edullisesti tai jopa ilman korvausta. Tällaiset seikat on otettava huomioon, analysoitaessa jäähallien kannattavuutta ja verrattaessa sitä tavallisten liikeyritysten kannattavuuteen.

Yrityksen sisäisen laskentatoimen yksi keskeinen tehtävä on selvittää se tuotantomäärä, mitä yrityksen kannattaa ylläpitää aikaansaadakseen maksimaalisen taloudellisen voiton.

Tässä yhteydessä arvioidaan ainoastaan sitä tuotantomäärän sopeutusta, mikä tapahtuu olemassa olevan kapasiteetin puitteissa. Lisäinvestointien taloudellisen kannattavuuden arvioiminen ei kuulu tähän kappaleeseen. Optimaalisen tuotantomäärän analysoimisen perusteet ovat kustannusten ja myyntituottojen riippuvuudet tuotantomäärästä. Kokonaiskustannusten katsotaan muuttuvan portaittaisesti niin, että kustannusten kasvu on välillä voimakkaampaa kuin normaalisti. Tämä johtuu siitä, että näillä kohdin tuotantomäärän kasvattaminen vaatii esimerkiksi lisähenkilökunnan palkkaamista, ylityön teettämistä tai aiheuttaa koneiden normaalia kovempaa kulumista. Myyntituottokäyrän katsotaan puolestaan nousevan aluksi jyrkästi tuotantomäärää lisättäessä, mutta kun markkinoiden kysyntä alkaa täytyä saattaa kokonaismyynti markoissa jopa pienentyä kun tuotantomäärää lisätään. Tällöin on jouduttu myymään tuotteita esimerkiksi alennuksella, jotta on saatu tuotetut hyödykkeet myytyä. Maksimaalinen tuotto yritykselle saadaan sillä tuotantoasteella, millä rajakustannus on yhtä suuri kuin rajatuotto. Yrityksen voiton, kustannusten ja myyntituottojen riippuvuus tuotantomäärästä on esitetty kuviossa 6. (Drury 1992, 208.)

KUVIO 6: Yrityksen voiton maksimoimisen kannalta optimaalinen tuotantomäärä. (Gratton 1992, 208)

1.3 TUTKIMUKSEN PERUSJOUKON KUVAUS

Jäähallien käyttötaloustutkimuksen perusjoukkona ovat suomalaiset, vuonna 1997 valmiina olleet jäähallit. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen kyselylomake lähetettiin 141 jäähallille, joista 84 palautti kyselylomakkeen. Tutkimuksen periaatteen mukaan jäähallit on jaettu kahden eri muuttujan mukaisiin ryhmiin. Omistustyyppin mukaan tehdyssä jaottelussa on kunnallisia, puolikunnallisia ja yksityisiä jäähalleja. Kunnallisia jäähalleja ovat kaikki kuntien omistamat liikuntapaikat riippumatta siitä toimivatko ne osakeyhtiöinä vai eivät. Puolikunnalliset jäähallit toimivat pääsääntöisesti osakeyhtiöinä ja niissä on kuntien lisäksi yksityisiä omistajia. Yksityiset jäähallit puolestaan ovat täysin kunnallisen omistuksen ulkopuolella. Yksityiset jäähallit toimivat yleensä osakeyhtiöpohjaisina, mutta myös säätiöiden ja yhdistysten omistamia jäähalleja löytyy tästä ryhmästä.

Hallityypin mukaisessa tarkastelussa jäähallit on jaettu harjoitushalleihin, pieniin kilpahalleihin ja kilpahalleihin. Pääsääntöisenä tekijänä jaottelun suorittamisessa on katsomokapasiteetin suuruus. Harjoitushalleissa on alle 1000 katsojapaikkaa, pienissä kilpahalleissa 1000 - 3000 ja kilpahalleissa yli 3000. Tutkimuksen jäähallien jaottelussa on lisäksi käytetty asiantuntijana Suomen jääkiekkoliiton jäähallivaliokunnan varapuheenjohtaja Pekka Paavolaa, joka on tehnyt lopullisen jaon eri hallityyppien kesken. Hallityyppi näkyy myös fyysisesti jäähallien tilavuudessa ja pinta-alassa. Kilpahallit olivat suurimpia, ennen pieniä kilpahalleja ja harjoitushalleja. Tilavuuden mukaan kilpahalli oli keskimäärin 58.000 m^3 , pieni kilpahalli 28.000 m^3 ja harjoitushalli 21.000 m^3 . Pinta-alaltaan kilpahallit olivat 6100 m^2 , pienet kilpahallit 3000 m^2 ja harjoitushallit 2800 m^2 . Myös sosiaalitulojen alaltaan kilpahallit olivat suurempia kuin pienemmät hallityypit.

1.4 AIKAISEMPI LIKUNNAN TALOUSTIETEELLINEN TUTKIMUS

Liikunnan taloustieteellinen tutkimus Suomessa on ollut melko vähäistä ennen 1990-lukua. Tämä johtunee siitä, että liikuntaväki on pitänyt liikunnan hyötyvaikutuksia itsestäänselvyyksinä samoin kuin liikuntaharrastuksen edellytysten olemassaoloa. Laman aikana on liikuntapalveluiden hyödyllisyyttä osana yhteiskunnan palvelutuotantoa jouduttu perustelemaan säästötoimien pelossa. Tämä on tavallaan hyvä asia, koska tällöin on tuotettu erilaista tutkimustietoa liikunnan taloudellisista ja yhteiskunnallisista vaikutuksista. Liikunnan taloustieteelliset tutkimukset voidaan jakaa viiteen kategoriaan: tilastot, paikallistason selvitykset, rahavirtojen tutkiminen, liikunnan julkisen tuen perustelut sekä taloustieteellisen näkökulman soveltaminen liikuntaan.

Taloustieteellisen näkökulman soveltamisessa liikuntaan käytetään yleensä makrotaloustiedettä. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimukset perustuvat yleensä valtakunnan tason ilmiöiden kuvaamiseen. Kyseisen tutkimustyyppin klassikko lienee Chris Grattonin sekä Peter Taylorin vuonna 1985 julkaisema teos: ”Sport and Recreation, An Economic Analysis”. Teoksessa on käsitelty liikunnan kysyntää, tarjontaa, markkinointia sekä liikuntapalveluiden tuottamisen tehokkuutta yhteiskunnassa. Liikunnan rahoittamista on puolestaan käsitelty Dennis Howardin ja John Cromptonin kirjassa Financing Sport.

Kotimaisessa kirjallisuudessa on pyritty perustelemaan julkista tukea liikunnalle. Tämän tyyppin kotimaisten kirjojen klassikko lienee vuonna 1994 ilmestynyt teos ”Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu”, mihin on koottu erilaisia näkökulmia liikunnan tukemisen sekä harrastamisen perusteluiksi. Samasta aiheesta on myöhemmin kirjoitettu teos ”Liikunnan kuntakohtaiset perustelut” (Suomen kuntaliitto 1995). Yleisempää kulttuurin tukemisen pohdiskelua edustaa Timo Cantell (1993) teoksellaan ”Kannattaako kulttuuri?”.

Rahavirtojen tutkimuksessa on suomalaisista tutkijoista mainittava Kari Puronaho, joka on laajasti selvittänyt kuntien, valtion, yksityisten perheiden sekä vapaaehtoisjärjestöjen osuutta koko valtakunnan liikuntapalveluiden tuottamisessa. Samaiseen tutkimuskategoriaan kuuluu myös liikunnan kuluttajahintojen selvittäminen.

Liikuntatoimen tilastoja julkistavat pääsääntöisesti kaksi tahoa: opetusministeriö sekä kunnat. Tämä on luonnollista, koska kunnat ovat suurin toimija liikunnan rahoittamisessa sekä infrastruktuurin rakentamisessa ja ylläpitämisessä. Valtiovalta puolestaan opetusministeriön kautta ohjaa liikuntatoiminnan suuria linjoja tukemalla kuntia, liikuntatieteitä sekä liikuntajärjestöjä.

Paikallistason selvityksiä on tehty lähinnä kuntatasolla. Tällöin on kuvattu liikuntatoimen käyttämien resurssien kohdentumista ja toiminnan tehokkuutta. On myös pyritty selvittämään, kuka liikunnan julkisesta tuesta eniten hyötyy ja onko tämä tarkoituksenmukaista tuen antajan kannalta. Esimerkkeinä tämäntyyppisistä tutkimuksista ovat suurkaupunkien liikuntataloustutkimus, kuntien liikuntataloustutkimukset, seura- ja järjestötaloustutkimukset sekä liikuntapaikkojen käyttötutkimukset.

1.5 KUNNALLISEN LIIKUNTATOIMEN TAVOITTEET

Kunnilla on suuri rooli liikuntapalveluiden järjestämisessä. Varsinkin liikunnan infrastruktuurin rakentaminen ja ylläpitäminen on suurelta osin julkisen sektorin vastuulla. Jokaisen laskusuhdanteen aikana keskustellaan tämän vuoksi runsaasti siitä, kuinka paljon taloudellisia resursseja kannattaa käyttää liikuntatoimen ylläpitämiseen, ja mistä muualta tarvittavat säästöt mahdollisesti saataisiin. Tällainen keskustelu on aiheetonta, koska liikuntatoimen menojen osuus kaikista kunnan menoista on vain noin 1 % (Valtonen 1993 127). Näin ollen säästetty rahamäärä on pieni kunnan taloutta ajatellen, mutta aiheutettu vahinko liikuntapalveluiden ylläpitämiselle saattaa olla hyvinkin suuri. Kunnan tarjoamilla liikuntapalveluilla, lähinnä liikunnan suorituspaikoilla, onkin katalyyttinen vaikutus. Pienellä sijoituksella liikuntaan saadaan aikaan suuri määrä liikuntaa, koska toimintaa järjestävät seurat toimivat vapaaehtoisperiaatteella, eikä varsinaisen toiminnan järjestäminen aiheuta lisäkustannuksia kunnalle.

Jokainen suomalainen on varmasti joskus päässyt syömään konvehtirasiasta suklaata. Tällöin on yleistä, että suosituimmat konvehdit loppuvat ensimmäisenä, koska kaikki haluavat niitä. Vähemmän suosittu konvehdit jäävät lopuksi jäljelle ja jopa syömättä. Samanlainen ilmiö on nähtävissä myös silloin, kun pohditaan liikuntapalveluiden tuottamisesta liiketaloudellisilla perusteilla. Yksityistä liikuntapalveluiden tuottamista kiinnostaa eniten niiden liikuntapalveluiden tuottaminen, joista saa helposti kerättyä

käyttömaksuja ja jotka ovat jopa taloudellisesti kannattavia. Käytännössä tämä johtaa harvojen liikuntapalveluiden suosimiseen ja taloudellisesti kannattamattomien lajien jäämiseen vähälle huomiolle. Tuleeko tällaisessa mallissa kuitenkin huomioitua liikunnan yhteiskunnallinen vaikutus riittävän hyvin? Kannattaako erityisryhmien liikuntaa järjestää ollenkaan, vai onko sen taloudellinen tehokkuus heikkoa? Kannattaako pururatoja rakentaa ja ylläpitää, koska niistä ei saa kuitenkaan kerättyä käyttömaksuja? Tämäntyypisiin kysymyksiin vastaamalla saadaan yksi julkisen sektorin rooli liikuntapalveluiden tuottajana esille. (Valtonen ym 1995, 60-61.) Kuntien liikuntatoimen tuleekin turvata näiden liikunnan peruspalveluiden tuottaminen. Yksityinen sektori ei siihen pysty, koska toiminta on lyhyellä aikavälillä taloudellisesti kannattamatonta. Kun tarkasteluun otetaan mukaan terveys- ja sosiaalipalveluiden kustannusten väheneminen, voidaan myös liikunnan peruspalveluiden tuottamista pitää kannattavana.

1.5.1 MARKKINAHÄIRIÖ LIKUNTAPALVELUIDEN TARJOAMISESSA

Perinteisen kysynnän ja tarjonnan lain mukaan, pitäisi liikuntapalveluita syntyä markkinoille samassa suhteessa niiden kysynnän kanssa. Miksi sitten julkinen sektori osallistuu liikuntapalveluiden tuottoon? Miksi liikunnan fyysistä ympäristöä rahoitetaan julkisilla varoilla? Kysymystä on pohdittu myös suomalaisessa tiedeyhteisössä. Laajimmin aihetta on käsitelty Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu (1994) nimisessä teoksessa, jossa aihetta on lähestytty useilla eri lähestymistavoilla.

Ensimmäinen markkinahäiriön syy on liikunnan hyöty yhteiskunnalle yleensä. Liikunnan katsotaan parantavan väestön terveyttä, vaikka liikuntavammojen määrä kasvaakin liikunnan määrää lisättäessä. Yleisen käsityksen mukaan liikunta harrastuksena pitää nuorisoa poissa kaduilta ja yleisestä pahanteosta sekä vandalismista. Kansalaisilla katsotaan myös olevan tarve liikuntapalveluiden olemassaololle siinä tapauksessa, että liikuntaa aletaan harrastaa. Toisin sanoen vaikka harrastusta ei vielä olisikaan, täytyy edellytykset harrastukselle olla olemassa. (Gratton & Taylor 1985 10 - 11.)

Liikunnalla katsotaan taloustieteessä olevan myös hyötyarvo. Tämä hyötyarvo kuvaa yhteiskunnallisesti halutun palvelun arvoa, riippumatta siitä minkä arvoinen se on itse käyttäjille. Liikunnan käyttäjien ei katsota olevan kykeneviä arvioimaan liikunnan yhteiskunnallista hyötyä. (Gratton & Taylor 1985 11.) Vaikka yksityinen

liikuntapalveluiden käyttäjä tuntisikin liikunnan yhteiskunnalliset vaikutukset, tekee hän liikkumispäätöksensä taloudellisten, sosiaalisten ja emotionaalisten syiden perusteella. Julkinen hallinto arvioi liikkumisen hyödyn kuitenkin kokonaisvaltaisemmin, ja tukee siksi liikuntatoimintaa (Gratton & Taylor 1985 11).

Kun palvelun hyöty muodostuu niin suureksi, ettei sen saatavuudelle saa antaa muodostua minkäänlaisia esteitä, aletaan palvelua tuottaa julkisesti. Näin on tapahtunut liikuntapalveluiden osalta. Hyöty on niin suuri, että palvelua kannattaa tuottaa julkisin varoin. Koska julkiset palvelut ovat paitsi kaikkien saatavilla, myös monopoli-asemassa. Liikuntapalvelut ovat myös niiden kansalaisten käytettävissä, joille niitä ei ensisijaisesti ole suunniteltu. Vaikka kroonisesti sairaat hyötyisivät liikuntapalveluista eniten, voivat myös täysin terveet käyttää samoja palveluita. Näin syntyy eräänlaista vapaamatkustamista; palveluita nauttivat ilmaiseksi tai edullisesti kaikki halukkaat, ei vain niitä eniten tarvitsevat. Tämä ilmiö aiheuttaa kolmannen markkinoiden tasapainohäiriön. (Gratton & Taylor 1985 10 - 12.)

Kysynnän ja tarjonnan lain soveltaminen liikuntapalveluiden tuottamiseen ymmärtämiseen ei ole aina täysin mahdollista. Mikäli liikuntapalveluita tuotettaisiin vain kaupallisen kysynnän perusteella, tarkoittaisi se asiakkaan näkökulmasta sitä, että palveluista joutuisi maksamaan täyden markkinahinnan. Se puolestaan johtaisi kansalaisten epätasa-arvoisuuteen palveluiden käyttäjinä taloudellisin perustein. Julkisella liikuntapalveluiden ja seuratoiminnan tukemisella voidaan sen sijaan turvata kaikkien kansalaisten tasa-arvoinen mahdollisuus nauttia liikuntapalveluista. (Puronaho 1999.)

1.5.2 LIIKUNNAN TASAPUOLISEN TUKEMISEN PERIAATTEET

Puronahon ym. (1999, 65-66) mukaan on kuntakohtaista vaihtelua siinä, miten kuntien liikuntatoimeen käyttämät resurssit kohdistuvat eri käyttäjäryhmiin. Yksittäisillä käyttäjillä on lisäksi erilaiset mieltymykset. Iän, sukupuolen, varallisuuden ja sosioekonomisen aseman mukaan ihmiset käyttävät liikuntapalveluita eri määriä. Näin myös julkinen liikuntapalveluiden tuki jakautuu epätasaisesti väestön kesken. Ne jotka käyttävät paljon palveluita, saavat paljon tukea harrastukselleen, kun taas ne jotka eivät liiku, eivät pääse osallisiksi tuen jakamisesta. (Gratton & Taylor 1985 208 - 209.)

Le Grand (1982) on esittänyt viisi pääkohtaa, mitkä tulisi ottaa huomioon liikunnan tukemista suunniteltaessa. Ensimmäisenä kohtana Le Grand pitää tuen tasaista jakamista kaikkien käyttäjien kesken. Täytyy laskea yhteiskunnan tuki liikunnalle, ja jakaa se kansalaisten kesken. Näin saadaan jokaiselle kuuluva osa.

Toinen Le Grandin (1982) pääkohta on kansalaisten lopullisen tulon tasoittaminen. Lopullisella tulolla tarkoitetaan saatua palkka tms. tuloa, ja siihen lisättyä tuettujen palveluiden käyttämisestä saatua säästöä. Tämän ajattelun mukaan palveluiden tukemisen tulisi olla kääntäen verrannollista käyttäjän tuloihin nähden. Mitä vähävaraisempi henkilö, sitä enemmän hänen käyttämiään palveluita tulisi tukea.

Kolmantena pääkohtana Le Grand (1982) pitää palveluiden tasapuolisia käyttömahdollisuuksia. Henkilöillä joilla on samanlainen tarve käyttää palvelua, on myös yhtäläinen mahdollisuus siihen. Iäkkäämmät, varsinkin naiset tai vähemmistöjen edustajat eivät käytä liikuntapalveluita yhtä paljon kuin he tarvitsisivat. Esteenä tälle voi taloudellisten esteiden lisäksi, olla myös sosiaaliset esteet.

Kustannusten tasavertaisuus on Le Grandin (1982) neljäs tasapuolisen tuen periaatteista. Tällä ei tarkoiteta sitä, että varsinaiset sisäänpääsymaksut olisivat samanhintaisia kaikille, vaan sitä että koko palvelun käyttämisestä aiheutuvat kustannukset olisivat yhtä suuret kaikille. Niiden henkilöiden joille paikalle saapumisesta aiheutuu suurempia kustannuksia kuin muille, tulisi päästä käyttömaksuissa vähemmällä. Tasavertaisuuteen kuuluu myös liikuntapaikan sijoittaminen. Kaikilla tulisi olla yhtä hyvät mahdollisuudet saavuttaa palvelus. Matkaan käytettävä aika tulisi tämän periaatteen mukaan olla yhtä suuri kaikille.

Viides eli viimeinen pääkohta Le Grandin (1982) jaottelussa on tasapuolisen hyödyn periaate. Tällä tarkoitetaan sitä riippuvuutta mikä on julkisen palvelun käyttämisen ja hyvinvoinnin välillä. Esimerkiksi terveystalvitu käyttävillä tämä tarkoittaisi sitä, että samaa palvelua käyttävät päätyisivät samaan terveydentilaan. Liikuntapalveluiden alueella käyttäjien saama hyöty on kuitenkin vaikeasti mitattavissa. Ei pystytä selvittämään, hyötyykö joku samasta palvelusta yhtä paljon kuin muut.

1.5.3 LIIKUNNAN YHTEISKUNNALLINEN PERUSTELU

Timo Cantell (1993) on kirjassaan ”Kannattaako kulttuuri?” perustellut valtion tukea kulttuurille. Koska liikunta on osa kulttuuria, sopivat samat perustelut hieman muokattuina myös liikunnan yhteiskunnallisen tuen perusteluiksi. Cantelin mukaan kulttuuria tulee tukea julkisista varoista, koska julkinen tuki mahdollistaa omalta osaltaan kulttuuripalvelujen saamisen yhteiskunnan jäsenille, joilla ei muuten olisi siihen varaa. Tuki mahdollistaa myös lasten varhaisen kosketuksen kulttuuriin. Kulttuuria voidaan luonnehtia kollektiiviseksi, jolloin sen julkinen tuki on perusteltua. Baumolin efektin vaikutuksen (ks. myöhemmin) pienentäminen sekä julkisen tuen liittyminen julkisille hyödykkeille ominaisiin tekijöihin ja hyötyvaikutuksiin ovat viimeiset kohdat Cantelin esityksessä.

Luonnossa tapahtuva liikunta kuormittaa taloudellisesti liikkujaa erittäin vähän. Jos liikuntaa kuitenkin halutaan harrastaa muutenkin kuin luonnon helmassa liikkumalla, vaaditaan suorituspaikkojen rakentamiseen ja ylläpitämiseen rahaa. Jos tämä raha kerättäisiin vain liikuntapaikkojen käyttäjiltä, olisivat kansalaiset epätasa-arvoisessa asemassa keskenään, koska kaikilla ei olisi varaa liikuntapaikan käyttämiseen. Liikuntapaikkojen rakentamisella ja ylläpitämisellä julkisin varoin voidaan varmistaa kansalaisten tasa-arvoiset mahdollisuudet liikuntapaikkojen käyttämiseen.

Liikuntakomitean mietinnön (1990) mukaan lasten ja nuorten liikunnan harrastamista tulee tukea erityisen voimakkaasti. Yleensä lasten liikuntaharrastuksen kustannukset kerätään pääsääntöisesti lasten vanhemmilta. He rahoittavat toimintaa erilaisten toimintamaksujen, talkoiden, kuljettamisen sekä varustamisen muodossa. Varsinkin silloin kun lapsi harrastaa useaa eri lajia, saattaa perheen taloudellinen taakka muodostua kohtuuttoman suureksi. Tästä syystä julkinen tuki liikunnalle, niin liikuntapaikoille kuin liikuntajärjestöille, parantaa lasten mahdollisuutta varhaiseen kosketukseen liikuntatoiminnan kanssa. Julkinen tuki madaltaa osaltaan taloudellista kynnystä jonka lasten vanhemmat joutuvat ylittämään, tuodessaan jälkikasvuun liikuntaharrastuksen pariin ensimmäistä kertaa.

Liikuntapalveluita voidaan luonnehtia ainakin osittain kollektiivisiksi palveluiksi ja tästä syystä yhteiskunnan julkinen tuki on perusteltua. Varsinkin perusliikuntapaikkojen, kuten pururatojen, uimarantojen ja hiihtolatujen käyttöä ei voida kohdentaa millekään tietylle

ryhmälle, vaan niitä voivat käyttää kaikki kansalaiset. Tällöin olisi vaikea perustella liikuntapaikasta aiheutuvien kustannusten kattamista erilaisilla käyttömaksuilla. Kun edellä mainitun tyyppiset liikuntapalvelut ovat kaikkien vapaassa käytössä ja julkinen sektori vastaa kustannuksista, voidaan kansalaisten liikuntaharrastusta tukea erittäin tehokkaasti.

Baumolin efektilä tarkoitetaan työvoimavaltaisen alan suhteellisen tehokkuuden heikkenemistä, koska työntekijöitä ei voida korvata koneilla ja laitteilla niin kuin valmistustoimintaa harjoittavassa teollisuudessa. Liikuntapalveluiden tuottamisessa Baumolin efekti vaikuttaa, koska liikuntatoiminnan ohjaaminen ja järjestäminen tapahtuu ”käsityönä”, eli sitä ei voida siirtää koneille vaan aina tarvitaan ihmistyövoimaa. Näin ollen samalla kuin teollisuudessa tehokkuutta parannetaan jatkuvasti uusien ja parempien koneiden käyttöönotolla, pysyy liikuntapalveluiden tuottamisessa tehokkuus samana. Näin ollen tuottaessa entistä enemmän liikuntapalveluita työllistetään samalla entistä enemmän ihmisiä. Tämä luonnollisesti maksaa ja yhteiskunnassa joudutaan käymään poliittista keskustelua siitä, kuinka paljon liikunnan tukemiseen kannattaa sijoittaa.

Yhteiskunnan tuki liikunnalle liittyy julkisille hyödykkeille ominaisiin tekijöihin ja hyötyvaikutuksiin (Cantell 1993). Tuesta liikunnalle puhutaan ajoittain jopa sijoituksena liikuntaan. Tämä siksi koska jokaisen liikuntaan sijoitetun markan katsotaan tulevan moninkertaisena takaisin väestön parantuneena työkykyisyytenä, lisääntyneenä tuottavuutena sekä pienentyneinä terveydenhoitokustannuksina. Liikuntaan käytetyn rahamäärän kertaantunut hyötyvaikutus johtuu Suomen rikkaasta vapaaehtoisorganisaatioiden kentästä. Yhteiskunnan investoinnit liikunnan infrastruktuuriin aikaansaavat moninkertaisen määrän liikuntatoimintaa, koska voittoon pyrkimättömät organisaatiot järjestävät toiminnan vapaaehtoisvoimin.

1.6 MONOPOLIASEMAN VAIKUTUS JÄÄHALLIEN TALOUTEEN

Suurin osa Suomen jäähalleista toimii alueellisesti monopoliasemassa, eli niillä ei ole olemassa kilpailijaa kulkemisen kannalta järkevällä etäisyydellä. Näissä tapauksissa jäähallien pahimmat kilpailijat liikuntapalveluiden markkinoilla ovatkin vaihtoehtoisten liikuntapalveluiden tuottajat. Mikäli jäätuntien hinta nousee liian suureksi, saattaa niiden kysynnästä ainakin osa siirtyä muiden liikuntatilojen kysyntään. Suurimmissa kaupungeissa on useampia jäähalleja, mutta ne ovat muutamaa poikkeusta lukuunottamatta saman omistajan hallussa. Käytännössä tämä omistaja on kunta tai halliosakeyhtiö, missä kunta on suurena osakkaana. Tämän lisäksi jäähallien tarjoamien jäätuntien kysyntä on talvi-iltaisain huomattavasti tarjontaa suurempaa, joten markkinoilla toimitaan myyjän ehdoilla. Käyttäjien onneksi suurin osa halleista toimii voittoa tavoittelemattomien organisaatioiden tavoin, eli toiminnan tarkoituksena on palveluiden tuottaminen. Taloudellinen voitto on yleensä vain väline jäähallin toiminnan jatkumisen turvaamiseksi pitkällä aikavälillä.

Kansantaloustieteen näkökulmasta monopoliasema millään toimialalla ei ole paras mahdollinen vaihtoehto. Monopolisoituneen toimialan tuotantonopeuden katsotaan olevan pienemmän ja hinnan korkeamman kuin mitä täydellisen kilpailun markkinatilanteessa vallitsisi (Estola 1996, 188). Tämä ei luonnollisesti koske niitä jäähalleja, joiden toiminta ei perustu taloudellisen voiton maksimointiin. Monopoliasemassa olevan yrityksen kysyntäfunktio on sama kuin koko toimialan markkinakysyntärelaatio (Estola 1996, 187). Näin ollen myyntiä ja sitä kautta tuotantoa rajoittavat käytössä oleva kapasiteetti ja myytävän hyödykkeen hinta. Jos hinta nousee riittävästi, alkaa kysyntä pienentyä. Tämä on otettava huomioon varsinkin silloin, kun arvioidaan parhaan sesongin ulkopuolisen jääajan myynnin edistämistä.

Monopoliasemaan päästäkseen yrityksen täytyy toimia toimialalla, jolla on jokin markkinoille tulemisen este, mikä estää muiden yritysten tuloa kilpailemaan samoista markkinoista. Yleensä jäähallien tapauksessa tämä markkinoille tulemisen este on se, ettei suuri osa jäähalleista toimi täysin taloudellisten lainalaisuuksien mukaan. Kunnat tukevat jäähallien toimintaa taloudellisesti, ja maksavat niiden tuottamia tappioita. Lisäksi jäähallien käyttöön annetaan maapohjia, jäähdytyslaitteistoja, kaukaloita ja kunnan liikuntatoimen työntekijöitä alle käyvän markkinahinnan. Lisäksi urheiluseurat saattavat

antaa jäähallien käyttöön talkootyötä, millä pienennetään aiheutettuja kustannuksia. Mikäli kaikki tämä suora ja epäsuora tuki muutettaisiin käytetyksi rahamääräksi, muuttuisi jäähallin tuloslaskelman loppusumma varmasti. Tämä epäkohta kilpailussa estää uusien jäähallien tulon kilpailemaan samoille markkinoille olemassa olevien jäähallien kanssa.

1.7 LASKENTATOIMEN KEINOT KÄYTTÖTALouden ARVIOIMISEKSI

Yrityksen laskentatoimi jaetaan kahteen osaan sen mukaan, ketä varten informaatio on ensisijaisesti tarkoitettu. Ulkoinen laskentatoimi tuottaa informaatiota yrityksen ulkopuolisten tahojen käyttöön. (Gratton 1992, 4.) Käytännössä tämä tarkoittaa kirjanpitoa, mitä käytetään esimerkiksi verotuksen suorittamiseen tai yrityksen kuvaamiseen pörssissä. Osaa ulkoisen laskentatoimen antamasta tiedosta voidaan käyttää myös yrityksen johdon päätöksenteon perusteena. Tämä ei kuitenkaan voi olla ainoa peruste, koska kirjanpidon ja tilinpäätösinformaation antama kuva on liian yksipuolinen ilman täydentäviä tietoja yrityksen toiminnasta. Alla olevissa kappaleissa keskitytäänkin yrityksen sisäiseen laskentatoimen esittelyyn.

Sisäinen laskentatoimi tarkoittaa yrityksen omaan käyttöönsä, päätöksenteon ja suunnittelun avuksi, tuottamaa informaatiota (Drury 1992, 4). Kun ulkoisen laskentatoimen tuottaman informaation muoto on yhteiskunnan taholta ennalta määrättyä, on sisäinen laskentatoimi kaikesta ulkopuolisesta säätelystä vapaata. Yrityksen johto ja hallinnossa työskentelevät henkilöt päättävät, millaista informaatiota he käytännön toiminnassaan tarvitsevat. Sisäinen laskentatoimi tuottaa tietoa yrityksen lähtökohdista käsin ja siksi yhdelle yritykselle tärkeä menetelmä ei välttämättä ole jollekin toiselle minkään arvoinen. Tuotettua informaatiota tuleekin aina tarkastella suhteessa yrityksen muuhun toimintaan. Sisäisen laskentatoimen järjestelmät ovat aina yrityskohtaisia.

Lähdettäessä rakentamaan yrityksen sisäistä laskentatoimea, tärkein periaate on se, että saatu hyöty on suurempi kuin laskentatoimeen käytetyt resurssit. Toisin sanoen tietoa ei kannata tuottaa vain tiedon vuoksi, vaan on pohdittava millaista käytännön hyötyä siitä saadaan. Käytettyjä menetelmiä valittaessa joudutaan ratkaisemaan neljä perusongelmaa: mittaus-, laajuus-, arvostus- sekä kohdistamisongelmat. Mittausongelmalla tarkoitetaan niiden menetelmien valintaa, millä laskelmien perusteena oleva tieto hankitaan; käytetäänkö pelkästään rahallisia suureita vai arvostetaanko esimerkiksi tuotteiden laatua

jollakin tavalla? Laajuusongelma on valinta siitä, mitä tuottoja ja kustannuksia laskelmiin otetaan. Täytyykö käyttää kokonaiskustannuksia vai riittävätkö esimerkiksi muuttuvat yksikkökustannukset? Arvostusongelmassa joudutaan pohtimaan, millaisia hintoja hankituille raaka-aineille tai koneistolle käytetään. Varastossa saattaa olla vuosi sitten hankittua tavaraa, minkä ostohinta on vuoden aikana noussut. Käytetäänkö vuoden takaista hankintahintaa vai tämän päivän hankintahintaa laskettaessa tuotteen kustannuksia? Kohdistusongelma puolestaan tarkoittaa sitä, miten erilaiset kulut kohdistetaan jollekin ajanjaksolle, suoritteelle tai osastolle. Kaikkien neljän edellä mainitun ongelman ratkaisemiseksi joudutaan tekemään valintoja eri vaihtoehtojen välillä. Johtuen näistä valinnoista, ei sama menetelmä välttämättä toimi toisessa samanlaisessa yrityksessä. Sisäisen laskentatoimen järjestelmät ovat aina yrityskohtaisia. (Pirinen 1997, 3-11.)

Sisäisen laskentatoimen laajuusongelmaa ratkaistaessa joudutaan päättämään, millaisia tuloksia kalkyyleistä halutaan. Minimikalkyyllillä tarkoitetaan laskentakauden muuttuvien kustannusten suhdetta suoritemäärään. Toisin sanoen ainoastaan suoraan tuotteille kohdistettavissa olevat kustannukset otetaan huomioon. Keskimääräiskalkyyllissä tarkkaillaan laskentakauden kokonaiskustannuksien suhdetta suoritemäärään. Keskimääräiskalkyylin heikkoutena on se, että se antaa erilaisia tuloksia toiminta-asteesta riippuen. Normaalikalkyyllissä lasketaan laskentakauden muuttuvien kustannusten ja suoritemäärän suhde. Saatuun tulokseen lisätään kiinteiden kustannusten ja normaalisuoritemäärän suhde. Näin voidaan neutralisoida toiminta-asteen muutosten vaikutus kalkyylin tulokseen. Tuotekalkyyli, mikä sisältää vain valmistuskustannukset, osoittaa tuotteen valmistusarvon (VA). Kohdistettaessa kaikki kustannukset tuotteelle, saadaan omakustannusarvo (OKA). Minimikalkyyli, keskimääräiskalkyyli, normaalikalkyyli, valmistusarvo ja minimivalmistusarvo on esitelty kuviossa 7.

MINIMIKALKYILI:		KESKIMÄÄRÄISKALKYILI:	
Muuttuvat kustannukset Suoritemäärä		Kokonaiskustannukset Suoritemäärä	
NORMAALIKALKYILI:			
<u>Muuttuvat kustannukset</u> Suoritemäärä	+	<u>Kiinteät kustannukset</u> Normaali suoritemäärä	
VALMISTUSARVO:		OMAKUSTANNUARVO:	
Tuotteen valmistuskustannukset kohdistettuna tuotteelle.		Kaikki yrityksen kustannukset kohdistettuna tuotteelle.	

KUVIO 7: Minimi-, keskimääräis- ja normaalikalkyylien sekä valmistus- ja omakustannusarvojen muodostuminen.

Jäähallien ja muiden liikunnan suorituspaikkojen taloushallinnon ohjaamisessa voidaan käyttää edellä esiteltyjä menetelmiä kustannusten arvioimiseksi. Nämä menetelmät ovat turhan monimutkaisia silloin, kun kyseessä oleva jäähalli toimii ainoastaan jäänmyyntitarkoituksessa, eikä se ole yhteydessä minkään muun liikunnan suorituspaikan ylläpitämiseen. Kunnat ovat kuitenkin usein vahvasti mukana jäähallien toiminnan rahoittamisessa ja organisoinnissa. Tämä tarkoittaa yleensä sitä, että jäähallien henkilökunta on jääsesongin ulkopuolella muissa kunnallisen liikuntatoimen tehtävissä ja näin ollen osa palkkakustannuksista on poissa jäähallin menoista. Samalla lailla henkilökunta voi hoitaa jäänhoitotehtävien lisäksi jäähallin yhteydessä sijaitsevia muita liikunnan suorituspaikkoja. Tämäkin pienentää henkilökunnan palkkakustannusten rasiitusta tuotettua jäätuntia kohden. Myös erilaisessa materiaalin hankinnassa päästään yhteisostoilla kustannussäästöihin ja tällöin joudutaan pohtimaan kuinka ostetut aineet kohdistetaan eri liikuntapaikoilla. Samalla lailla suorituspaikkojen varausjärjestelmä voi olla yhteinen kaikille kunnan liikuntapaikoille, ja näin joudutaan jälleen kohdistamaan kustannuksia eri liikuntapalveluille. Edellä mainituista esimerkeistä havaitaan, että taloushallinnon seurannan järjestäminen tapahtuu aina paikkakunta- ja liikuntapaikkakohtaisesti räätälöimällä.

1.7.1 LISÄYSLASKENTA

Lisäyslaskentaa käytetään valmistusyryksissä silloin, kun suoritteiden lukumäärä on suuri ja tuotteet valmistetaan samoilla koneilla ja laitteilla useissa valmistusvaiheissa. Lähtökohtana on kustannusten jakaminen välittömiin ja välillisiin. Välittömiin kustannuksiin lasketaan ne kustannukset, jotka voidaan osoittaa suoraan jollekin tuotteelle tai tuote-erälle. Tällaisia kustannuksia ovat muun muassa valmistustyön palkkakustannukset sekä raaka-ainekustannukset.

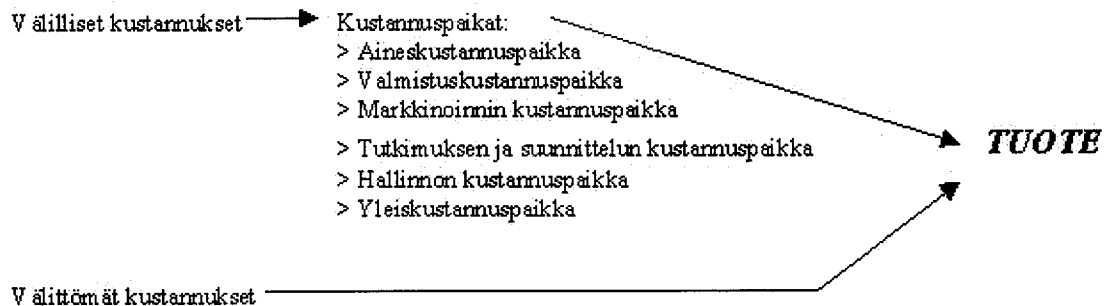
Välilliset kustannukset ovat sellaisia kustannuksia, joita ei voida suoraan kohdistaa millekään tuotteelle. Tällaisia ovat esimerkiksi hallinto- tai huoltohenkilökunnan palkkakulut. Välittömien kustannusten kohdistaminen tuotteille tapahtuu kaksivaiheisesti. Ensin kohdistetaan kaikki välittömät kustannukset kustannuspaikoille, kuten aine-, valmistus-, markkinoinnin, tutkimus ja suunnittelutoiminnan, hallinnon tai yleiselle kustannuspaikoille. Kustannuspaikoille lasketaan yleiskustannuslisä aiheutettujen kustannusten ja aikaansaatuisten tuotosten suhteessa. Erästä konetta on esimerkiksi käytetty laskentakaudella 200 tuntia ja koneen käytöstä on aiheutunut 10.000 markan kustannukset. Tämän koneen käytön yleiskustannuslisä on siis 50 markkaa / konetunti. Välillisten kustannusten toisessa vaiheessa kohdistetaan lasketut yleiskustannuslisät tuotteille. Esimerkkitapauksessa voisi erään tuotteen valmistaminen vaatia viisi tuntia koneen käyttämistä, joten tuotteen valmistuksen yleiskustannuslisä on 5 tuntia * 50 markkaa = 250 markkaa. Samalla lailla kohdistetaan kaikkien muiden välillisten kustannusten yleiskustannuslisät. (Pirinen 1997, 26-31.)

Lisäyslaskennan lopullisen kalkyylin peruskaava on siis:

$$\begin{aligned}
 & \text{VÄLITTÖMÄT AINEET} + \\
 & \text{MUUTTUVIEN AINEYLEISKUSTANNUSTEN LISÄ} + \\
 & \text{VÄLITTÖMÄT PALKAT} + \\
 & \underline{\text{VALMISTUKSEN MUUTTUVIEN YLEISKUSTANNUSTEN LISÄ}} \\
 & = \text{MINIMIVALMISTUSARVO}
 \end{aligned}$$

Kalkyyllissä välittömät aineet ovat ne raaka-ainekustannukset, mitkä voidaan kohdistaa suoraan tuotteelle. Muuttuvien aineyleiskustannusten lisä on laskettu sellaisten raaka-

aineiden kustannusten perusteella, mitä ei voi kohdistaa millekään tuotteelle. Tällaisia ovat esimerkiksi varastossa pilaantuneet tai tasaisesti useisiin tuotteisiin käytettävät raaka-aineet, kuten liimat tai maalit. Välittömät palkat muodostuvat tuotantotoiminnan palkkakustannuksista, kohdistettuna tuotteille. Valmistuksen muuttuvien yleiskustannusten lisä puolestaan muodostuu kaikista niistä yrityksen kustannuksista, joita ei voida muuten tuotteille kohdistaa. (Pirinen 1997, 29-31.) Lisäyslaskennan käyttäminen aiheutettujen kustannusten määrittämiseen on esitelty kuviossa 8.

KUVIO 8: Lisäyslaskennan mukainen kustannusten kohdistaminen tuotteille. (Drury 1992, 106 – 118.)

1.7.2 KATETUOTTOLASKENTA

Katetuottolaskennassa selvitetään myyntituottojen, kustannusten ja voiton välinen riippuvuus. Tarkastelun aikavälinä on maksimissaan yksi vuosi ja tuotantomäärän relevantti tarkasteluväli on oltava olemassa olevan kapasiteetin puitteissa. Katetuottolaskennassa tavoitteena on määrittää taloudellisen tuloksen muutos, toiminta-asteen muuttuessa. (Pirinen 1997, 43.) Koska jäähalleissa tuotettuja palveluja ei voida tehdä varastoon, on ne tehtävä sitä mukaa kuin kysyntää on. Tästä johtuen toiminta-asteen tilalla laskelmissa voidaan käyttää myytyjä tuotteita (jäätunteja).

Katetuottolaskennassa on olemassa kuusi perusolettamusta, joiden toteutuminen on edellytys laskelmien paikkansapitävyydelle. Ensimmäiseksi oletetaan, että ainoastaan toiminnan volyymi (myyntimäärä) vaikuttaa kustannusten ja tuottojen muutoksiin ja kaikki muut tekijät, kuten tehokkuus, pysyy vakiona. Tarkastelun kohteena voi lisäksi olla ainoastaan yksittäistuote tai kiinteä tuotevalikoima. Kolmas oletus on, ettei tuotannon monimutkaisuuteen liittyvät kustannukset muutu. Neljäs perusoletus on, että kokonaiskustannukset ja kokonaistuotot riippuvat lineaarisesti myyntimäärästä. Viidenneksi laskelman katsotaan pätevän vain tietyllä tarkastelualueella, jolloin ei vielä

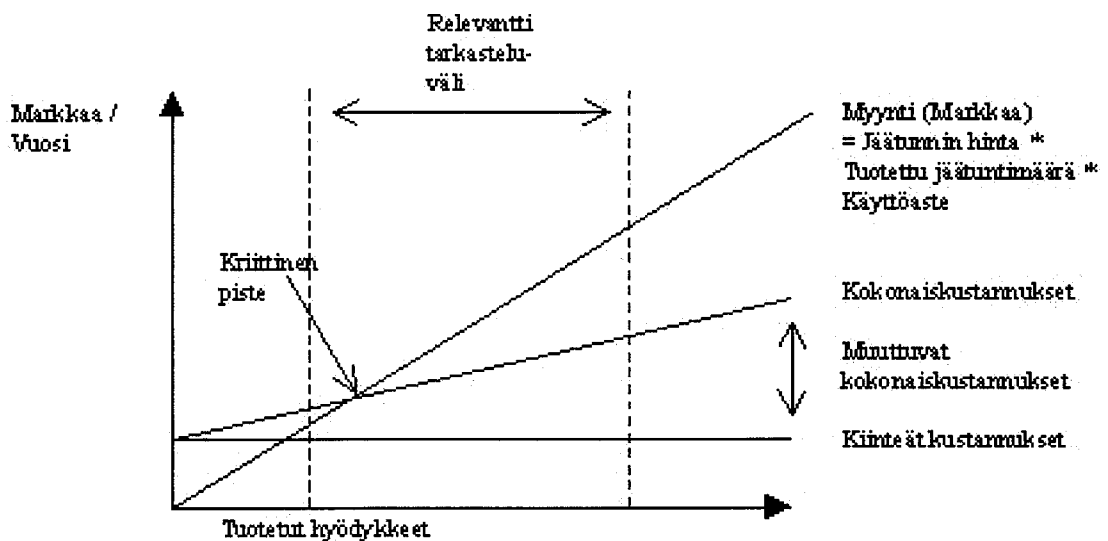
tarvita kapasiteetin suurentamista. Viimeisenä oletetaan, että kustannukset voidaan jakaa kiinteisiin ja muuttuviin kustannuksiin.

Kriittinen piste on katetuottolaskennan keskeisiä termejä. Sillä tarkoitetaan sellaista myyntimäärää, jolla yritys kattaa kaikki kustannuksensa, eli tekee niin sanotun nollatuloksen tarkasteluvälillä. (Pirinen 1997, 44.) Tarkasteluvälinä kannattaa jäähallien tapauksessa pitää vuoden mittaista ajanjaksoa, koska muuten erot kesä- ja talvikuukausien myynissä vaikuttavat lopputulokseen. Kriittisen pisteen kaava on:

$$P \cdot X = A + B \cdot X$$

Missä P tarkoittaa myyntihintaa, X tuotantomäärää, A kiinteitä kuluja sekä B muuttuvia yksikkökustannuksia (Pirinen 1997, 44). Tulosta saadaan kaavan mukaan parannettua joko myyntimäärää lisäämällä, hintaa lisäämällä tai kustannuksia pienentämällä. Päätöksen valituista toimenpiteistä tekee yrityksen johto.

Varmuusmarginaalilla tarkoitetaan katetuottolaskennassa sitä, kuinka paljon kriittinen piste ylitetään. Varmuusmarginaali voidaan ilmoittaa joko myytyinä tuotteina tai myynnin rahallisena arvona. (Pirinen 1997, 44.) Varmuusmarginaalin tunteminen on yrityksen operatiiviselle johdolle tärkeää, jotta se tietäisi, kuinka suuriin muutoksiin esimerkiksi budjetoituihin myyntimääriin tai kustannuksiin on varaa. Se kuvaa yrityksen taloudellista liikkumatilaa. Katetuottolaskennan antama kuva yrityksen toiminta-asteen, eli jäähallien tapauksessa myynnin, kulujen ja kannattavuuden riippuvuuksista on esitelty kuviossa 9.

KUVIO 9: Jäähallien myynnin kriittinen piste (Pirinen 1997, 44 – 46).

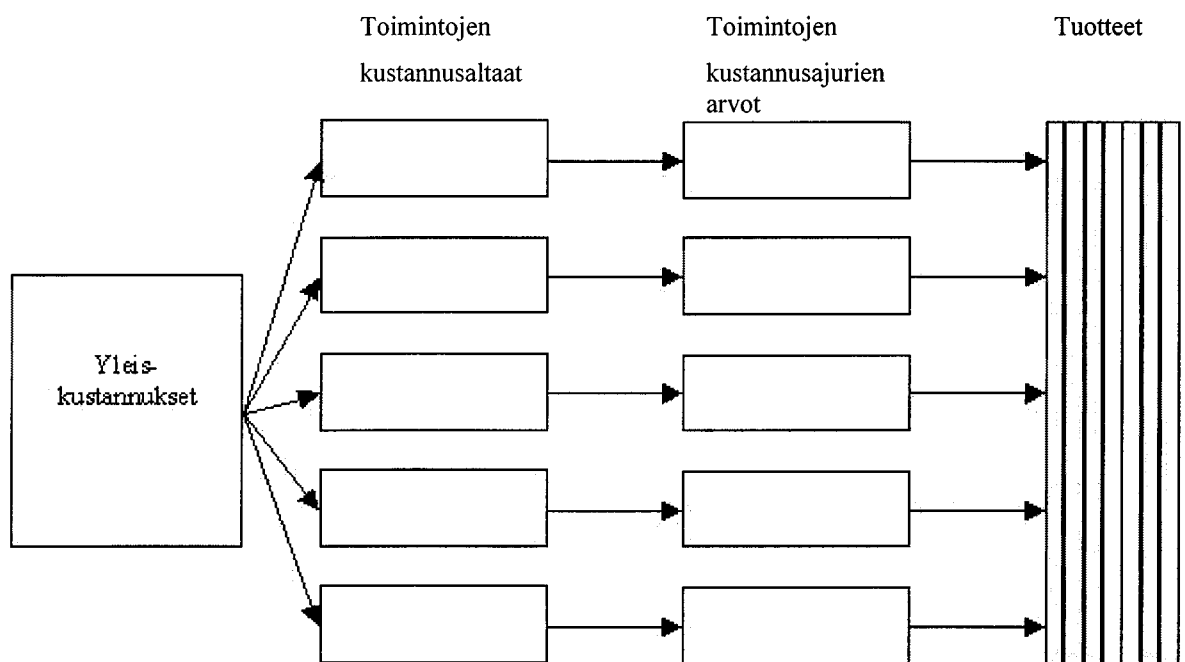
Pohdittaessa jäähallien taloushallintoa, voidaan katetuottolaskentaa käyttää talouden kehityksen ennustamiseen. Taloudellisen tehokkuuden kehittämiseen päästään useita eri keinoja noudattaen: voidaan vähentää kiinteitä ja muuttuvia kustannuksia tai voidaan lisätä myyntiä markkinointia tehostamalla. Yksittäisen tuotteen myyntikate on myyntihinnan ja muuttuvien kustannusten erotus. Myyntikatteen avulla pystytään selvittämään, kuinka paljon jäätunteja olisi myytävä, jotta päästäisiin tavoitetulokseen. Lopullisesti tavoitetuloshan on kunnallisissa tai kunnan voimakkaasti tukemissa jäähalleissa poliittinen päätös.

1.7.3 TOIMINTOLASKENTA

Toimintolaskenta (Activity Based Costing) on sisäisen laskentatoimen menetelmä, jolla kuvataan yrityksen valmistamien tuotteiden aiheuttamat kustannukset. Menetelmä on nuorimpia operatiivisen laskentatoimen menetelmiä, johtuen siitä ettei sen vaatima tiedon kerääminen, lajittelu ja käsittely ole ollut mahdollista ennen tietotekniikan yleistymistä yrityksissä. Toimintolaskenta on kehitetty vasta 1980 luvun loppupuolella ja se on syntynyt yleiskustannusten tarkemman kohdistamisen tarpeesta. Hyödykkeiden valmistamiseen käytettävän valmistustyön osuus kokonaiskustannuksista vähenee automaation myötä ja siksi yleiskustannuksia ei voida enää kohdentaa pelkästään tuotantomäärän tai käytetyn työajan suhteessa. Myös valmistusyritysten laajeneva tuotantovalikoima vaatii yhä kehittyneempiä menetelmiä yksittäisen tuotteen kustannusten selvittämiseksi. (Drury 1992, 273-275.) Toimintolaskennan suurin ero lisäyslaskentaan on siinä, että yleiskustannukset saadaan tarkemmin kohdistettua niille tuotteille, jotka ovat kustannukset aiheuttaneetkin. Välittömien yksikkökustannusten kohdentamisessa ei eroja eri laskentatapojen välillä ole.

Toimintolaskennan ensimmäisenä vaiheena on tunnistaa yrityksen päätoiminnot, kuten kone- tai työsidonaiset valmistustoiminnot. Lisäksi täytyy tunnistaa erilaiset tukitoiminnot, kuten tilaukset, tavaroiden vastaanotto ja tuotannon ohjaus. Toimintolaskennan toisessa vaiheessa selvitetään ne tekijät, jotka vaikuttavat toimintojen kustannuksiin. Näitä tekijöitä kutsutaan kustannusajureiksi ja niiden muodostaminen perustuu yrityksen johdon tai laskentatoimen henkilöstön arvioihin. Tällainen kustannusajuri on esimerkiksi tilaustoiminnan kustannusten riippuvuus valmistettujen hyödykkeiden määrästä. (Drury 1992, 275.)

Kolmannessa toimintolaskennan vaiheessa jokaiselle toiminnolle luodaan oma kustannusallas. Esimerkiksi kaikki koneiden korjaamiseen liittyvät kustannukset kerätään yhteen kustannusaltaaseen ja kaikki tavaran tilaamiseen liittyvät kustannukset toiseen. Näistä kustannusaltaista toimintojen tuotteille aiheuttamat kustannukset lasketaan siinä suhteessa, missä tuotteiden valmistaminen kyseistä toimintoa tarvitsee. Tämä on kustannuslaskennan viimeinen vaihe. (Drury 1992, 275.) Esimerkiksi koneiden säätämisen kustannukset kohdistetaan tuotteille siinä suhteessa, missä niiden valmistaminen vaatii säätötoimenpiteitä. Vastaavasti markkinoinnin kustannusallas kohdistetaan tuotteille siinä suhteessa, missä tuotteiden markkinointi aiheuttaa kustannuksia. Toimintolaskennan periaatteet on esitetty kuviossa 10.

KUVIO 10: Toimintolaskennan kustannusten kohdistaminen kustannusaltaiden ja -ajurien avulla. (Pirinen 1997, 51-52).

Liikunnan suorituspaikkojen taloushallintoon toimintolaskenta soveltuu parhaiten silloin, kun on kyseessä suurempi liikuntakeskus, mikä tarjoaa erilaisia liikuntapalveluita kuluttajien käyttöön. Kokonaisuuteen saattaa kuulua jää- ja monitoimihalleja, palloilusaleja sekä ulkoliikuntapaikkoja. Hoidettaessa tilaukset ja ylläpito kokonaisvaltaisesti, saattaa olla vaikeaa selvittää kunkin liikunnan suorituspaikan aiheuttamat kustannukset. Kustannusaltaiksi voidaan valita esimerkiksi ylläpitojen, hallinnon, markkinoinnin sekä rakennusten huollon kustannusaltat. Kustannusajurit lasketaan luonnollisesti niistä suhteista, missä eri suorituspaikat kutakin kustannusallasta käyttävät. Lopulta saadaan laskettua yksittäisen tuotteen (esimerkiksi jäätunnin) aiheuttamat kustannukset liikuntakeskukselle.

2 MENETELMÄT

2.1 TUTKIMUSMATERIAALIN KOKOAMINEN

Tutkimusmateriaali on kerätty Suomen jäähalleilla teetettynä postikyselynä. Vaihtoehtona olisi ollut case -tutkimus, jolloin tarkastelun kohteeksi olisi otettu vain muutamia jäähalleja. Tutkimuksen rahoittajana opetusministeriö halusi kuitenkin teettää kokonaistutkimuksen, jotta eri muuttujien vaihteluvälit sekä kokonaiskuva jäähallien toiminnasta saataisiin paremmin esille. Tavoitteena oli myös tuottaa perusinformaatiota, jonka avulla jäähalleja voidaan verrata muihin liikuntalaitoksiin. Tutkimuksen kyselylomake lähetettiin kaikkiin syksyllä 1998 valmiina olleisiin 141 jäähalliin. Kyselyyn vastaamatta jättäneille jäähalleille lähetettiin kyselylomake uudelleen ja pyydettiin kohteliaasti vastaamaan siihen. Näillä toimilla saatiin kyselyyn vastaus yhteensä 84 jäähallilta. Tutkimukseen osallistui näin ollen 60 prosenttia suomalaisista jäähalleista.

Kyselylomakkeen täyttämisen lisäksi jäähallien edustajia pyydettiin lähettämään vuoden 1997 tilinpäätösinformaatio tutkimuskäyttöön. Tilinpäätösinformaatiolla tarkoitettiin jäähallin tuloslaskelmaa sekä tasetta. Mikäli jäähalleilla ei ollut käytössä kyseisiä dokumentteja, annettiin mahdollisuus esittää käyttötalouden rakenne muilla mahdollisilla tavoilla, kuten budjettiseurannoilla tai muilla vastaavilla. Tutkimukseen vastanneille jäähalleille, jotka eivät olleet reagoineet talousinformaation lähettämispyyntöön postitettiin

kirje, missä pyydettiin korjaamaan puute pikaisesti. Taloustietoja koskevaa materiaalia lähetti yhteensä 48 tutkimukseen osallistuneista 84 jäähallista.

Tutkimukseen vastaamatta jättäneet jäähallit voidaan jakaa kolmeen perusluokkaan: suurten kaupunkien laitokset (n=18), liian uudet jäähallit (n=6) ja muut jäähallit (n=33). Suurten kaupunkien liikuntalaitoksina toimivat jäähallit on pääsääntöisesti rakennettu 1980-luvulla, joten niiden toiminta on tietyllä tapaa vakiintunutta. Koska lisäksi niiden työvoima on kuntien virkamiehistöä, joka Grattonin ym. (1985, 139) mukaan kärsii keskimääräistä korkeammasta x-tehottomuudesta, lienee vastaamatta jättäminen tämän ryhmän kohdalla viitseliäisyyden puutetta. Vastaamisen vaiva on arvioitu saatua hyötyä suuremmaksi. Liian uusien jäähallien tapauksessa puolestaan kyselylomake on lähetetty jäähallille, joka ei ole ollut toiminnassa koko vuotta 1997. Kyselylomakkeen tiedot pyydettiin täyttämään vastaamaan kyseisen vuoden toimintaa. Ryhmään muut jäähallit kuuluvat puolestaan pienempien paikkakuntien sekä kunnallisesti, puolikunnallisesti että yksityisesti toimivat jäähallit. Tämän ryhmän kohdalla vastaamatta jättäminen voi johtua samasta viitseliäisyyden puutteesta kuin suurten kaupunkien laitosten kohdalla, mutta toisena selittävänä tekijänä voi olla riittävän tiedon puute. Koska näiden jäähallien toiminnan taloudellinen liikkumavara on pieni, eivät ne mahdollisesti ole pystyneet keräämään kaikkea tutkimuslomakkeessa kysyttyä tietoa jäähallinsa toiminnasta. Koska kyseistä tietoa ei ole ollut olemassa, ei sitä ole haluttu pelkkää tutkimuskäyttöä varten kerätä.

Tutkimusmateriaalin maantieteellisen tarkastelun perusteella voidaan sanoa, että pienimpään vastausprosenttiin yltävät Etelä- ja Länsi-Suomen läänien jäähallit. Molempien alueiden jäähalleista tutkimukseen osallistui alle 60 prosenttia. Syynä tähän voidaan pitää nimenomaan suurten kaupunkien laitosmaisesti toimivien jäähallien jättäytymistä pois tutkimuksesta. Kyseisissä tapauksissa liikuntatoimen johtohenkilöillä on vastuullaan useiden laitosten toiminta, jolloin tutkimukseen vastaaminen olisi vaatinut useiden kyselylomakkeiden täyttämistä. Tämä on saatettu nähdä liian suurena kynnyksenä eikä tutkimukseen olla vastattu. Parhaaseen vastausprosenttiin pääsivät Oulun läänin jäähallit, joista lähes 80 prosenttia osallistui tutkimukseen. Syynä tähän lienee alueen liikuntaseurojen aikaansaama jääurheilun noste alueella. Yleinen innostus näkyy myös aktiivisuutena tutkimukseen osallistumisessa. Suurena maantieteellisenä kokonaisuutena voidaan lisäksi todeta, että Pohjois-Suomen jäähallit ovat osallistuneet tutkimukseen

aktiivisemmin kuin Etelä-Suomalaiset. Syy tähän saattaa löytyä myös yleisestä työskentelyilmapiiristä. Etelä-Suomen kiireinen ja ruuhkainen elämänrytmi saattaa aiheuttaa tiettyä innostuksen puutetta kaikkea ylimääräistä työntekoa kohtaan. Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisikin selvittää, miten Pohjois- ja Etelä-Suomalaisten liikunnan parissa työskentelevien henkilöiden x-tehottomuudet eroavat toisistaan.

2.1.1 KYSELYLOMAKKEEN RAKENNE

Tutkimuksessa käytetyssä kyselylomakkeessa oli kahdeksan pääkohtaa. Ensimmäisessä selvitettiin jäähallin perustietoja, kuten hallintomuotoa, omistusta sekä kokoa koskevia tietoja. Toinen kohta keskittyi hallin rakentamiseen. Rakentamiskustannusten lisäksi selvitettiin mahdollisia ilmoitetuista luvuista puuttuvia kustannuksia sekä rakentamiseen käytetyn rahan lähteitä. Kolmas kyselylomakkeen kohta selvitti jäähallin käyttöastetta vuosi- sekä vuorokausitasolla, sekä selvitti erilaisen oheiskäytön laajuutta. Neljäs kohta kyselylomakkeessa keskittyi jäähallin käyttäjäkunnan sekä käyttömaksujen maksajien selvittämiseen. Viides ja kuudes kohta koskivat jäähallin henkilökunnan määrää ja tyyppiä sekä energiankulutukseen vaikuttavia tekijöitä. Seitsemäs kohta selvitti vastaajien käsityksiä tulevaisuudennäkymistä ja kahdeksas vastaajan nimeä sekä asemaa jäähallin toiminnassa. Tarkempi lista tutkimuksen muuttujista on tutkimusraportin liitteessä 1.

2.1.2 TILINPÄÄTÖSINFORMAATIO

Taloutta koskevat tiedot haluttiin selvittää mahdollisimman tarkasta tutkimusmateriaalista, jotta informaation lajittelu ja ryhmittely olisi mahdollisimman yhdenmukaista. Tästä syystä pyydettiin kyselylomakkeeseen vastanneita lähettämään vuoden 1997 tilinpäätöstiedot tutkijan käyttöön. Tutkimuksessa taloudellinen informaatio jaettiin kustannusten osalta ensin muuttuviin ja kiinteisiin kustannuksiin sillä perusteella, vaikuttaako käyttöasteen muutos vuorokausitasolla kyseiseen kustannuserään. Tällöin oletettiin siis, että jäähalli on joka tapauksessa auki ja muuttuvat kustannukset ovat sellaisia, joilta voidaan välttyä jäähallin ollessa käyttämättä. Esimerkkejä tämän jaottelun mukaisista muuttuvista kustannuksista ovat valaistusenergia, veden käytön kustannukset, polttoaineet, laitteiden ylläpidon ynnä muut vastaavat kustannukset. Kiinteisiin kustannuksiin puolestaan laskettiin kaikki palkkaukseen ja rakennusten ylläpitoon ja huoltoon liittyvät kustannukset

sekä kaikki muut, minkä katsotaan muodostuvan riippumatta siitä, onko jäähallissa käyttäjiä tiettyyn vuorokaudenaikaan.

Tuloslaskelmasta eroteltiin henkilökunnan palkkaus- sekä energiakustannukset käsiteltäviksi vastaavien kyselylomakkeen kohtien kanssa rinta rintaan. Jäähallin taloudellinen tulos otettiin suoraan tuloslaskelman lopusta ja lisäksi arvioitiin laskelmista puuttuvien menoerien arvo. Tällaisia puuttuvia menoeriä olivat yleensä palkkaukseen liittyvät erät, mikäli joku muu kuin halliyhtiö maksoi palkat tai käytettiin vapaaehtoistyötä. Toinen yleisesti puuttuva erä oli rakentamiskustannusten osan jaksottaminen yhdelle vuodelle. Vaikka kyseessä ei olekaan varsinainen kustannus, haluttiin selvittää kuinka paljon rahaa täytyy vuodessa kokonaisuudessa pyörittää, jotta selvittäään niin käyttötaloudesta, lainanlyhennyksestä kuin koroistakin.

Viimeinen tilinpäätösinformaation perusteella selvitetty kustannusryhmä on niin sanotut vältettävät kustannukset, eli ne kustannukset jotka voidaan säästää pitämällä jäähalli kiinni. Tyypillisiä vältettäviä kustannuksia ovat vesi- ja energiakustannukset, polttoaineet, siivous ja muu ylläpito, puhelin ja postituskustannukset ja muut vastaavat. Vältettävien kustannusten selvittäminen jäähallikohtaisesti onkin erittäin tärkeää arvioitaessa jäähallin aukipitämisestä esimerkiksi kesäaikaan aiheutuvia kustannuksia. Vältettävät kustannukset muuttuvat toteutuneiksi kustannuksiksi silloin kun jäähalli pidetään auki suljettuna olemisen sijasta. Periaatteessa jäähallin aukiolon käyttömaksuilla pitäisi kattaa ainakin vältettävät kustannukset, jotta auki pitäminen olisi taloudellisesti kannattavaa.

2.1.3 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelu on jaettu kahteen pääkohtaan. Tutkimusmateriaalin analysoiminen pitää sisällään empiirisen informaation keräämiseen ja luokitteluun liittyviä ongelmia. Kirjallisuuden tarkastelu puolestaan sisältää teoreettisen viitekehyksen rakentamiseen käytetyn kirjallisuuden kritiikkiä.

Tutkimusmateriaalin luotettavuuden tärkein osa kyselytutkimuksissa lienee vastausprosentti. Jäähallien käyttötalous -tutkimuksessa kyselylomakkeeseen vastasi 60 prosenttia kaikista Suomen jäähalleista. Vastausprosentti on alhainen, kun puhutaan normaalista kyselytutkimuksesta. Kyseessä on kuitenkin tutkimus, jonka tuloksista vain

pieni osa perustuu tilastollisiin menetelmiin. Tästä syystä vastausprosentin merkitystä ei voida pitää kovin merkittävänä. Tärkeämpää on tarkastella yksittäisten muuttujien tapauksessa havaintojen lukumäärää. Osaan kysymyksiä ei oltu vastattu kaikissa kyselylomakkeissa, joten yksittäisen muuttujan tilastollinen reliabiliteetti saattaa olla muita pienempi. Näissä tapauksissa on tutkimusraportissa mainittu asiasta, asiaa käsiteltäessä. Kokonaisuutena täytyy kuitenkin todeta, että tutkimuksen suurimmat ansiot ovat teoria ja menetelmät saatujen lukujen taustalla.

Tutkimusmateriaalin keräämisessä silmiinpistävää oli jäähallien taloustietojen saamisen vaikeus. Vain 45 jäähallin edustajat ovat antaneet tutkimuskäyttöön pyydettyjä tilinpäätös- ja taseinformaatioita. Syitä tähän on useita. Taloudellisen informaation julkistaminen saattaa olla taloudesta vastaaville vanhoihin arvoihin perustuen epämiellyttävää. Liikesalaisuuden tavoin voidaan haluta varjella oman laitoksen taloudenpitoa. Saatetaan jopa pelätä, että tutkimuksessa ilmenee jotain itselle epäedullista ja että henkilökunta joutuu näin vastaamaan huonoista päätöksistään. Toinen selittävä tekijä voi olla, ettei taloudellista informaatiota yksinkertaisesti ole. Tällöin laitos toimii tietyn budjetin varassa, mutta kuvaa kokonaisuudesta ei ole kellään. Näin saattaa olla varsinkin niissä tapauksissa, joissa jäähalli on osa suurempaa liikuntakeskusta, eikä kustannuksia ole eritelty riittävän tarkasti. Kolmas kustannusten käsittelyä vaikeuttava tekijä tutkimuksen aikana on ollut jäähallien käyttämä yleismallinen tilinpäätösraportti. Kyseisestä raportista voidaan lukea osa tutkimuksen tekemisessä tarvittavasta informaatiosta, mutta riittävää kustannusten erittelyä ei sen perusteella voida tehdä. Syynä tähän puutteeseen on se, ettei tutkija osannut pyytää tutkimukseen osallistuneilta riittävän tarkkaa tilinpäätös-materiaalia. Tämä heikentää tietyn taloutta koskevan informaation yleistettävyyttä tutkimuksen perusjoukkoon.

Tutkimuksessa käytetty teoreettinen kirjallisuus on pääsääntöisesti kirjoitettu 1990 -luvulla. Mukana on kuitenkin myös vanhempia lähteitä, joiden käyttöä on perusteltava. Yleisen taloustieteellisen kirjallisuuden osalta teoriat ovat, toimintolaskentaa lukuunottamatta, melko vanhoja. Tästä syystä tämän alan kirjallisuus on iäkkäämpää, mutta samalla ajankohtaista. Liikunnan taloustieteellisessä tarkastelussa on käytetty myös Grattonin ja Taylorin (1985) teosta: *Sport and Recreation - An Economic Analysis*. Vaikka kirja on vanha, on se edelleen alan peruskirjallisuutta, eikä sen sisältämä teoriapohja ole vanhentunutta. Tästä syystä on lähteen käyttö tutkimuksen viitekehyksen rakentamisessa

perusteltua. Myös muut iäkkäämmät lähteet on valittu sillä perusteella, että niiden sisältämä teoreettinen pohdiskelu on sovellettavissa nykypäivään.

2.2 TUOTOKSEN VALINTA

Arvioitaessa taloudellisuutta ja tehokkuutta, on ensin selvitettävä mitkä ovat toimintaan käytetyt panokset ja mitkä ovat toiminnan tuotokset. Panosten arviointiin käy yleensä parhaiten käytetyn rahamäärän arviointi. Joissakin tapauksissa voidaan joutua arvioimaan esimerkiksi vapaaehtoistyön tai tavaralahjoitusten arvoa, mutta yleensä nämäkin suureet pyritään muuttamaan laskennallisesti rahaksi.

Tutkimuksessa käytettävän tuotoksen valinnassa on pohdittava tarkkaan, mitä tutkimuksella pyritään selvittämään. Nissisen (1993) tutkimuksessa tennishallien taloudellisuudesta ja toimivuudesta, oli tuotokseksi valittu myyty tennistunti. Tällaista menettelyä voidaan perustella kokonaistehokkuuden arvioinnilla, mutta se on kuitenkin melko suurpiirteinen tarkempaa analyysia varten. Jos käytettyjä panoksia verrataan vain myytyihin tennistunteihin, voi tehokkuutta parantaa kahdella tavalla. Ensimmäiseksi voidaan toimintaa tehostaa kuluja karsimalla ja toimintaa järkeistämällä. Tässä yhteydessä voidaan puhua toiminnan tehokkuudesta. Toinen tapa parantaa tehokkuutta on pyrkiä lisäämään tennishallin käyttöastetta. Tällöin puhutaan markkinoinnin tehokkuudesta. Jos näitä tehokkuuden osatekijöitä ei ole erotettu toisistaan, on eri hallien vertaaminen toisiinsa hankalaa ja suurpiirteistä. Yhden hallin toiminnan järkeistämiseen on panostettu riittävästi energiaa, mutta halli sijaitsee sellaisella paikalla ettei päiväkäyttöä esimerkiksi koululiikuntaan voi järkevästi järjestää. Toinen halli puolestaan saattaa käyttää resurssejaan hieman tehottomammin, mutta koska se sijaitsee muutaman suuren koulun lähetyvillä, on sen käyttöaste luonnollisesti korkeampi. Näillä erityyppisillä halleilla voi olla samanlainen tehokkuus, mutta se muodostuu täysin erilaisista tekijöistä.

Selvitettäessä jäähallien toiminnan tehokkuutta ja arvioitaessa niiden käyttötaloutta on hallin tuotokseksi valittava sellainen tekijä, joka erottaa toiminnan ja markkinoinnin tehokkuuden toisistaan. Tutkimuksessa on markkinoinnin tehokkuutta arvioitu käyttöasteen suuruudella, koska markkinoimalla prime time -aikojen ulkopuolisia vuoroja, voidaan käyttöastetta lisätä eniten. Tuotetut jäätunnit lasketaan jäähallin aukioloajan pituuden mukaan päivittäiselle 7:00 – 24:00 ajanjaksolle, eli ajalle mikä suurimmassa

osassa halleja on myytävissä. Kyseistä ajanjaksoa käytetään kuvaamaan jäähallin kapasiteettia vuorokausitasolla. Luonnollisesti tästäkin poikkeavia aukioloaikoja on, mutta tämä 17 tunnin potentiaalinen vuorokausimyynti on lähellä totuutta. Myydyt jäätunnit selvitetään jäähalleille lähetettävällä kyselylomakkeella, jonka yhtenä kysymyksenä on kyseisen jäähallin myymät jäätunnit.

2.3 KUSTANNUSTEN ARVIOINTI

Tutkimuksen tekemisessä on kustannuksia tarkasteltu käyttötalouden näkökulmasta. Käytännössä tämä tarkoittaa tarkasteluajanjakson rajaamista vuoden mittaiseksi periodiksi, ja sitä että pidempivaikuttaiset kustannukset on kohdistettu tälle ajanjaksolle. Näin voidaan arvioida vuosittaisten kokonaiskustannusten suuruus sekä kokonaiskustannusten muodostuminen eri kustannustyypeistä. Saatujen tulosten perusteella voidaan verrata erityyppisiä jäähalleja toisiinsa ja saada esiin toiminnallisia eroja näiden välillä. Tarkoituksena on verrata eri jäähallityyppejä toisiinsa, mutta myös selvittää jäähallien omistustyyppin vaikutusta aiheutuneisiin kustannuksiin.

Kustannusten tutkiminen tapahtuu saatuja tilinpäätösmateriaaleja tutkimalla. Kustannukset jaetaan kahden eri muuttujan mukaan muuttuviin ja kiinteisiin kustannuksiin, sekä vältettäviin ja ei-vältettäviin kustannuksiin. Näin voidaan arvioida yksittäisten kustannusten vaikutusta jäähallien talouteen. Lisäksi voidaan tehdä tarkempia arvioita siitä, miten liikuntalaitoksen pitäminen poissa käytöstä vaikuttaa kustannusten muodostumiseen. Tämä on tärkeää silloin, kun suunnitellaan sesongin ulkopuolisen ajanjakson toimintaa.

Jako muuttuviin ja kiinteisiin kustannuksiin on tässä tutkimuksessa tehty olettaen, että jäähalli on jatkuvasti toiminnassa. Kaikki ne kustannukset, jotka ovat riippuvaisia käyttöasteesta ja ovat suoraan kohdistettavissa tuotettua hyödykettä kohti ovat muuttuvia kustannuksia. Tämän jaottelun mukaan muuttuvia kustannuksia ovat esimerkiksi jäänhoitovaunun polttoaine-, jäädytysvesi-, valaistusenergia- ja muut vastaavat kustannukset. Kaikki ne kustannukset jotka eivät ole suoraan käyttöasteeseen verrannollisia ovat kiinteitä kustannuksia. Jako vältettävien ja ei-vältettävien kustannusten välillä on puolestaan tehty sillä perusteella, voidaanko kustannuksilta välttyä pitämällä jäähalli kokonaan poissa toiminnasta. Kaikki ne kustannukset joita ei muodostu laitoksen ollessa poissa käytöstä ovat vältettäviä kustannuksia ja kaikki muut ei-vältettäviä.

2.4 TEHOKKUUDEN ARVIOINTI

Suomalaisten jäähallien tehokkuuden arvioiminen täytyy aloittaa määrittelemällä termi tehokkuus. Tässä tutkimuksessa on laitosten tehokkuutta lähestytty kolmelta eri suunnalta. Toiminnallisella tehokkuudella tarkoitetaan aikaansaatuisten tuotosten määrää, taloudella tehokkuudella tarkoitetaan pieniä yksikkökustannuksia ja markkinoinnin tehokkuudella hyvää käyttöastetta niin vuorokausi- kuin vuositasollakin.

Jäähalli on liikuntalaitoksena aina suuri rahallinen investointi jolle pitäisi pystyä saamaan paras mahdollinen toiminnallinen hyöty. Suurella käytetyllä pääomalla on siis pystyttävä tarjoamaan mahdollisimman paljon liikuntapalveluita käyttäjille. Tämän tavoitteen onnistumista mitataan tutkimuksessa arvioimalla jäähallien toiminnallista tehokkuutta. Käytännön mittareina toimivat jäähallin myytyjen jäätuntien sekä liikuntakäyttäjien määrä. Mitä suurempaan tuotokseen kyseisten mittareiden mukaan liikuntalaitos pääsee, sitä paremman katsotaan sen toiminnallisen tehokkuuden olevan.

Julkisten palveluiden niukkenevien resurssien aikana täytyy liikuntapalveluiden tuottamisen olla tehokasta myös käyttötaloudeltaan. Eri liikuntalaitosten keskinäistä hyötyä voidaan arvioida vertailemalla tuotettujen liikuntapalveluiden yksikkökustannuksia. Tällöin puhutaan tutkimusraportissa taloudellisesta tehokkuudesta, eli siitä kuinka paljon yksi liikuntakäyttökerta tai myyty jäätunti aiheuttaa kustannuksia. Kolikon toisena puolena on luonnollisesti kerättyjen käyttömaksujen osuus, mutta tähän palataan myöhemmin tutkimusraportin kohdassa kannattavuuden arvioiminen.

Markkinoinnin tehokkuutta mitataan tutkimuksessa jäähallin käyttöasteella. Näin pyritään saamaan kuva siitä, kuinka tehokkaasti laitos toimii vuorokausi- ja vuositasolla. Vuorokausitason käyttöaste lasketaan vertaamalla laitoksen myymiä jäätunteja 17 tunnin vuorokautiseen maksimiin. Käyttöaste laskettiin erikseen sesongin ajalta sekä sesongin ulkopuoliselta ajalta. Maksimaalinen myytävissä olevien jäätuntien määrä on arvioitu ulottuvan aamu seitsemästä puoleen yöhön. Muutamassa tapauksessa jäävuoroja on myyty vieläkin pidemmällä ajalla, mutta kyseessä katsottiin olevan selvästi muista poikkeavia erikoistapauksia. Vuositason käyttöastetta mittaamaan käytetään jääkäyttökuukausien määrää vuodessa. Mitä pidempään jäähalli toimi normaalissa jääkäytössä, sitä parempi vuositason käyttöaste katsottiin olevan.

2.4.1 ”THE ENGLISH WAY”

Englantilainen tapa mitata liikuntapaikan hinta-hyöty -suhde, on laskea kävijöiden määrän ja aiheutettujen kustannusten suhde. Kustannuksina voidaan käyttää käyttökustannuksia tai todellisia kustannuksia. Edellisellä saadaan laskettua toimintaan käytetyllä rahayksiköllä aikaansaatu kävijämäärä, ja jälkimmäisellä yhden kävijän aiheuttamat kokonaiskustannukset. (Gratton & Taylor 1985 192.)

Hinta-hyöty -suhteen laskemiseen aiheuttaa virhettä liikunta-palvelun hinnan arviointi (Gratton & Taylor 1985 192). Eri puolella maata, voivat maa- ja rakentamiskustannukset olla eri suuruisia. Tällöin samanlainen liikuntarakentaminen aiheuttaa erisuuruisia pääomakustannuksia. Samanlainen palvelu voi näin muodostua eri hintaiseksi taajamissa, suurissa kaupungeissa tai pienissä kunnissa.

Hinta-hyöty -suhteen arviointia haittaa myös se, ettei siinä oteta huomioon erilaisten ihmisryhmien tarpeita. Liikuntapaikka saa hyvän tunnusluvun, jos se pystyy käyttämään mahdollisimman suuren osan kapasiteetistaan. Tähän päästään teoriassa laskemalla riittävästi käyttäjiltä perittäviä maksuja. (Gratton & Taylor 1985 192.)

Vaikka teoriassa päästään parhaisiin hinta-hyöty -suhteisiin pitämällä käyttäjiltä peritty hinta mahdollisimman alhaisena, osoittavat käytännössä saadut tutkimustulokset erilaista tulosta. Skotlannin liikuntavirasto (Scottish Sports Council 1979) ja Englantilaisten Cooperin ja Lybrandin (Coopers & Lybrand Associates Ltd 1981) tutkimusten mukaan hyvän hyötysuhteen saavuttaneet liikuntapaikat keräävät myös käyttäjiltään enemmän käyttömaksuja kuin muut liikuntapaikat. Cooper ja Lybrand (1981) esittivät kahta asiaa perusteluksi ilmiölle. Ensiksikin hintojen ollessa voimakkaasti tuettuja yhteiskunnan taholta, eivät pienet muutokset käyttömaksuissa aiheuta muutoksia käyttäjämäärissä. Toiseksi niiden liikuntapaikkojen, jotka keräävät enemmän käyttömaksuja, katsotaan toimivan enemmän liike-elämän pelisääntöjen mukaan, kuin muiden. Tällöin ne saavuttavat paremman kapasiteetin käyttöasteen. Tutkimuksissa oli myös poikkeuksia tähän havaintoon. Vaikka tutkimukset ovatkin suhteellisen vanhoja, voidaan hinnoitteluun perustuvien hypoteesien olettaa toimivan vielä nykyisinkin.

2.5 TULORAHOITUKSEN ARVIOINTI

Jäähallien käyttötaloutta analysoitaessa, täytyy selvittää millaisista osatekijöistä vuosittainen taloudellinen tulos muodostuu. Hyvään kannattavuuteen voidaan päästä karsimalla menoja, lisäämällä tuloja tai parantamalla käyttöastetta. Tulorahoituksen arviointi perustuu tässä tutkimuksessa kahteen eri lähestymistapaan. Ensimmäinen on selvittää tulorahoituksen kokonaismäärä ja jakaantuminen eri lähteisiin. Kokonaismäärän tunteminen on tärkeää vertailtaessa tuloja ja menoja keskenään. Tulojen ryhmittely aktiivisesti kerättyihin ja muihin tuloihin antaa puolestaan kuvan siitä, miten hyvä jäähallin kannattavuus todellisuudessa on. Osassa jäähalleja tilinpäätöksen loppusumma on lähellä nollatulosta, mutta tulopuolella suuren osan kattaa kunnan myöntämä toiminta-avustus. Näin ollen aktiivisesti kerätyn tulorahoituksen määrä ei ole niin suuri, kuin tilinpäätös antaisi ensin ymmärtää. Aktiivisesti kerätyn tulorahoituksen jakaantuminen käyttömaksuihin ja muihin tuloihin on puolestaan tärkeä tietää, jotta käyttäjien taloudellinen taakka pystyttäisiin arvioimaan ja pitämään järkevällä tasolla. Mitä enemmän tuloja saadaan erilaisilla oheistoiminnoilla ja -tuotteilla, sitä pienemmäksi varsinaisten liikuntakäyttäjien maksamien käyttömaksujen täytyy olla.

Tulorahoituksen tarkastelun toinen tärkeä näkökulma on kerättyjen käyttömaksujen kokonaismäärän ja maksajaryhmien osuuksien selvittäminen. Lisäksi selvitetään käyttömaksujen osuus kaikesta aktiivisesti kerätystä tulorahoituksesta. Käyttömaksujen jakamisessa eri käyttäjäryhmille käytetään jaotellussa neljää mahdollista maksajaryhmää: liikuntaseurojen aikuisryhmät, liikuntaseurojen lapsi- ja nuorisoryhmät, koululaiset sekä harrasteryhmät. Eri ryhmien maksuosuuksien tunteminen on tärkeää silloin, kun pohditaan käyttömaksujen tulevaisuutta. Saatujen tulosten mukaan voidaan pohtia, keihin mahdolliset käyttömaksujen korotukset eniten kohdistuvat.

2.6 KANNATTAVUUDEN ARVIOINTI

Yksinkertaisin tapa arvioida liikuntalaitoksen taloudellista kannattavuutta on vertailla tilikauden tuloja ja menoja keskenään. Näin saadaan karkea kuva siitä, miten kannattavaa toiminta on. Jos menot ovat tuloja suuremmat, on toiminta tappiota tuottavaa ja päinvastaisessa tapauksessa voittoa tuottavaa. Kun tarkastellaan esimerkiksi jäähalliyhtiöiden tuloslaskelmia on tarkastelutapa juuri edellä mainittu. Todellisuudessa tämäntyyppinen mekaaninen tarkastelu ei anna kuvaa koko totuudesta, vaan lisäksi on ymmärrettävä millaisesta toiminnasta tulot ja menot oikeastaan muodostuvat.

Taloudellisen kannattavuuden tarkastelussa on lähtökohtana oltava jäähallin toiminta-ajatus. Mertaniemen ym. (1994) mukaan normaalin yrityksen toiminta tapahtuu meno-tulo-periaatteen mukaan, eli ensin aiheutuu menoja, joilla aikaansaadaan suoritteita, joista saadaan tuloja. Vapaaehtoisorganisaatioiden toiminta on puolestaan tulo-meno -periaatteen mukaista, eli ensin kerätään tuloja, joilla katetaan menoja, joilla aikaansaadaan suoritteita. Yritystoiminnassa lopullisena tavoitteena on näin ollen saada tuloja, kun taas vapaaehtoisorganisaatioiden toiminnassa tavoitteena on tuottaa suoritteita eli liikuntapalveluita. Tämän jaottelun mukaan osakeyhtiöinä toimivat jäähallit voidaan rinnastaa enemmänkin vapaaehtoisorganisaatioihin kuin taloudellista voittoa omistajilleen tavoitteleviin yrityksiin. Näin ollen jäähalliyhtiöiden kannattavuutta arvioitaessa ei pelkkä tuloslaskelman loppusumma riitä kannattavuuden arvioimiseen. Koska toiminnan tavoitteena on liikuntapalveluiden tuottaminen vastaavat kunnat pääsääntöisesti taloudellisten tappioiden kattamisesta. Tutkimusraportissa on selvitetty eri tyyppisten jäähallien ilmoittama kannattavuus, jotta yksittäisen jäähallin talousasioista vastaavan olisi helpompaa arvioida oman yksikkönsä toimintaa suhteessa muihin.

Tilinpäätöstietojen mukainen taloudellisen kannattavuuden tarkastelu ja vertailu eri jäähallien välillä on käytännössä mahdotonta, ellei tunne jäähallien käytännön toimintaa. Osassa jäähallien tilinpäätöksiä ei ole ilmoitettu kaikkia sellaisia kustannuksia, jotka toiminnan mukaan sinne kuuluisivat. Suurimpia tämäntyyppisiä puuttuvia kustannuksia ovat työvoimaan ja kalustoon liittyviä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jäähalliyhtiö saa käyttöönsä kunnan kustantamaa henkilökuntaa ja laitteistoa. Jäähalliyhtiö on näiden kustannusten aiheuttaja, mutta kunta maksaa kustannukset. Näin ollen kahden jäähalliyhtiön tuloslaskelmia tarkasteltaessa täytyy ensin arvioida molempien

tuloslaskelmien kattavuutta: sisältyvätkö kaikki oleelliset kustannukset tuloslaskelmaan vai eivät. Tässä tutkimuksessa on kaikkien jäähallien tilinpäätökset käyty läpi juuri kyseisellä menetelmällä ja puuttuvien kustannuksien määrä on arvioitu. Puuttuvat kustannukset on lisätty tuloslaskelmiin ja näin on laskettu jäähallien todellinen kannattavuus.

3 TULOKSET

3.1 JÄÄHALLIEN TUOTOS

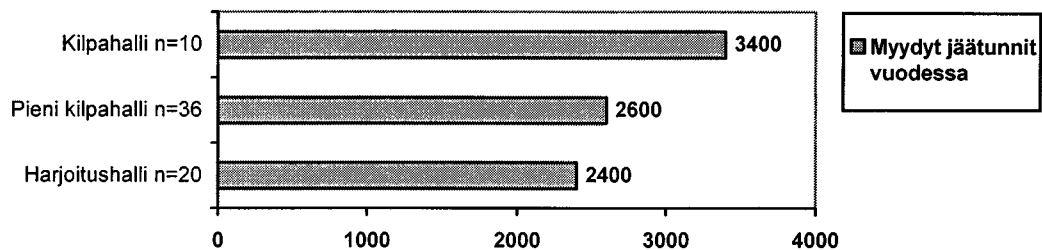
Tuotoksen määrittelyminen on tärkeä osa jäähallien toiminnan arviointia, koska tuotoksen aikaansaaminen on itse asiassa koko toiminnan tavoite, kuten edellä mainitussa tulo-meno-mallissa on esitetty (Mertaniemi ym. 1994). Tavoitteena on aikaansaada liikuntapalveluita käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Tuotosta voidaan jäähallien tapauksessa mitata kahdella eri muuttujalla: myydyillä jäätunneilla ja liikuntakäyttökertojen määrällä. Myyty jäätunti on perusyksikkö, jota jäähalli asiakkailleen markkinoi ja jonka mukaan esimerkiksi käyttöaste lasketaan. Käytettävä yksikkö on oltava nimenomaan myytyjen jäätuntien määrä eikä esimerkiksi tuotettujen jäätuntien määrä. Tämä johtuu siitä, että jäähallien toiminta on luonteeltaan samantyyppistä kuin palveluelinkeinojen toiminta: tuotetta ei voi varastoida, eikä myydä jälkikäteen. Jos jääaika jää myymättä, sitä ei voi enää myöhemmin hyödyntää.

Erilaisten liikuntalaitosten tuotosta verrattaessa keskenään ei mittarina voida käyttää myytyjen harjoitusvuorojen määrää, koska eri liikuntalajit poikkeavat vaatimuksiltaan hyvinkin paljon. Liikuntasalia voidaan käyttää esimerkiksi koripallokenttänä, jolloin kyseessä on yksi harjoitusvuoro. Jos samaa tilaa puolestaan käytetään sulkapallokenttinä, saadaan yhtä aikaa käyttöön jopa kymmenen harjoitusvuoroa. Tästä syystä täytyy eri tyyppisten liikuntatilojen keskinäisessä vertailussa käyttää tuotoksena liikuntakäyttökertojen määrää. Sama pätee myös silloin kun lasketaan taloudelliseen tehokkuuteen ja kannattavuuteen liittyviä mittalukuja.

3.1.1 JÄÄHALLIEN MYYMÄ JÄÄAIKA

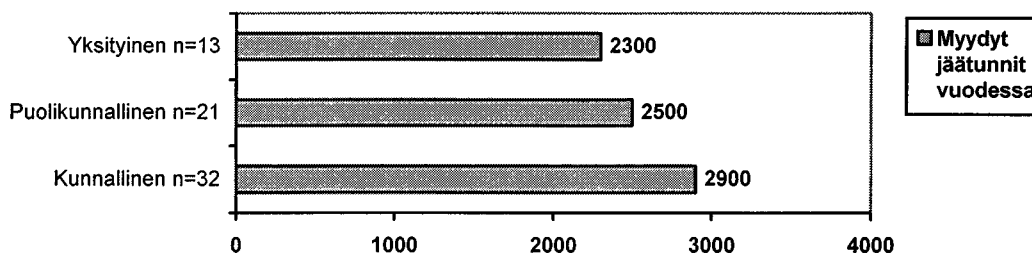
Tarkasteltaessa jäähallien vuodessa myymää jäätuntien määrää jaetaan jäähallit kahden muuttujan mukaan: jäähallityypin ja jäähallin omistustyyppin mukaan. Jäähallityypin mukaisessa tarkastelussa kilpahallit ovat myyneet 3400 jäätuntia vuodessa, pienet

kilpahallit 2600 ja harjoitushallit 2400. Tämän tarkastelun mukaan siis jäähallin koko on suoraan verrannollinen sen aikaansaamaan tuotokseen. Pienten kilpahallien ja harjoitushallien ryhmässä olevien kaksirataisten jäähallien tuotokset on vakioitu vastaamaan yksirataisia jäähalleja, joten ne eivät vääristä tulosta. Kilpajäähallien ylivoima muihin jäähallityyppeihin verrattuna johtunee laadullisista tekijöistä. Kilpahallien sijainti on yleensä keskeinen kunnan mittakaavassa, joten kulkeminen sinne eri suunnista on helppoa. Lisäksi kilpahallit ovat kooltaan suurempia ja avarampia, joten käyttömukavuus on parempaa kuin pienemmissä halleissa. Kun tähän yhdistää oheisharjoittelutilojen olemassaolon punttisaleineen, ymmärtää miksi kysyntä kilpahallien jääajasta on suurempaa kuin pienemmissä jäähalleissa. Käyttöasteeseen palataan tutkimusraportin myöhemmässä vaiheessa. Kaikkien tutkimuksen jäähallien myymän jääajan keskiarvo on hieman alle 2700 tuntia vuodessa.

KUVIO 11: Myytyt jäätunnit vuodessa jäähallityypin mukaan.

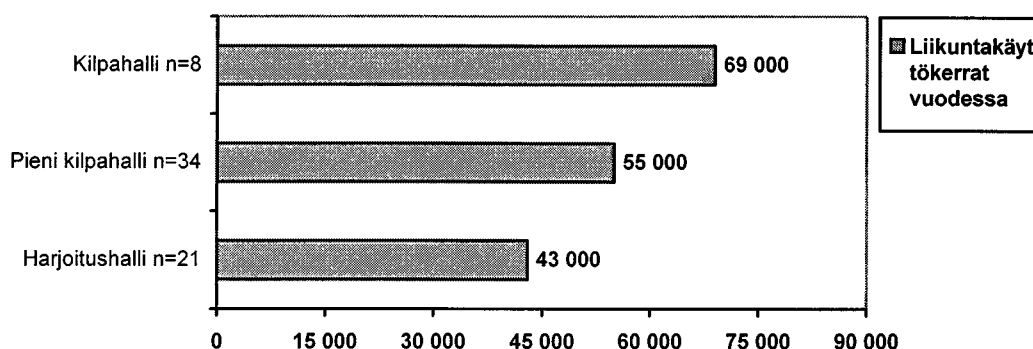
Omistustyyppin mukaisessa tarkastelussa kunnalliset hallit ovat pystyneet myymään 2900 jäätuntia vuodessa, puolikunnalliset 2500 ja yksityiset 2300. Selkein syy kunnallisten jäähallien suurimpaan tuotokseen lienee jäätunneilta perittävässä hinnassa. Kunnallisten jäähallien perimä käyttömaksu on selkeästi pienempi kuin puolikunnallisten ja yksityisten jäähallien perimä. Näin myös huonompien harjoitusaikojen vuorot ovat houkuttelevampia käyttäjille ja vuoden aikana päästään suurempaan tuotokseen.

KUVIO 12: Myydyt jäätunnit vuodessa jäähallien omistustyyppin mukaan.

3.1.2 LIKUNTAKÄYTTÖKERTOJEN MÄÄRÄ

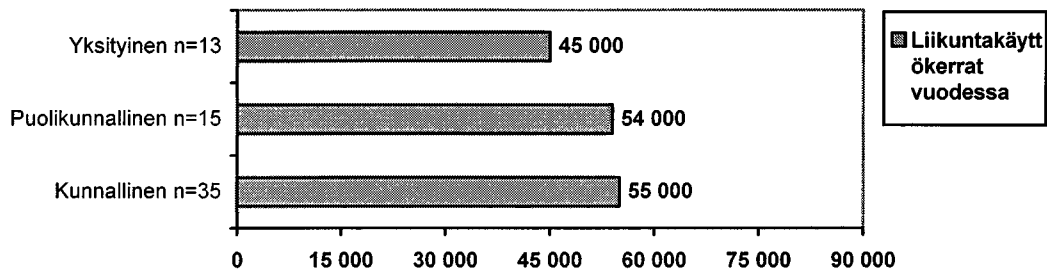
Erialaisten liikuntalaitosten keskinäistä vertailua varten on tutkimuksessa selvitetty eri tyyppisten jäähallien tuottamien liikuntakäyttökertojen määrä vuodessa. Luonnollisesti kilpahallit tuottavat eniten käyttökertoja vuodessa, koska ne tuottavat myös myytyjä jäätunteja eniten samassa ajassa. Samasta syystä pienet kilpahallit tuottavat toiseksi eniten ja harjoitushallit vähiten. Kilpahallien tuottama määrä on 69.000 liikuntakäyttökertaa vuodessa, pienten kilpahallien 55.000 ja harjoitushallien 43.000. Kilpahallit on yleisesti mielletty huippu-urheilun suorituspaikoiksi ja siksi vain harvojen ja valittujen käyttämiksi laitoksiksi. Todellisuudessa ne kuitenkin pystyvät tuottamaan enemmän liikuntapalveluita kuin pienemmät jäähallityypit.

KUVIO 13: Tuotetut liikuntakäyttökerrat vuodessa jäähallityypeittäin.

Jäähallien omistustyyppin mukainen tarkastelu noudattaa liikuntakäyttökertojen määrien kohdalla samaa suhdetta kuin myytyjen jäätuntien määrän kohdalla. Kunnallisissa halleissa

käyttökertoja oli 55.000, puolikunnallisissa 54.000 ja yksityisissä 45.000. On mielenkiintoista huomata, että liikuntakäyttökertojen suhteen jäähallit eivät eroa yhtä paljon toisistaan kuin myytyjen jäätuntien suhteen. Tämä johtuu siitä, että kunnallisissa jäähalleissa ryhmäkoko on pienempi kuin muissa. Tämän mahdollistaa edullisempi hinta, jolloin pienemmätkin ryhmät voivat jäävuoroja käyttää.

KUVIO 14: Liikuntakäyttökerrat vuodessa jäähallien omistustyyppin mukaan.

3.2 MITTARIEN MUKAISET TULOKSET

Käytössä ollutta tutkimusaineistoa on käsitelty laskemalla tunnuslukuja eri tyyppisille jäähalleille. Käytössä olevien tunnuslukujen avulla on pyritty kuvaamaan eroja jäähallityyppien ja eri omistustyyppisten jäähallien välillä. Käytetyt mittarit on karkeasti jaettu kolmeen ryhmään: kustannuksia, tehokkuutta ja kannattavuutta kuvaaviin mittareihin.

3.2.1 KUSTANNUKSET

Kustannukset on arvioitu käytössä olevien tuloslaskelmien perusteella. Jako muuttuviin ja kiinteisiin kustannuksiin on jäähallien toiminnan kannalta tärkeää varsinkin käyttömaksujen hinnoittelamista koskevissa päätöksissä. Omavaraisesti toimivan jäähallin täytyy pystyä kattamaan käyttömaksuilla muuttuvat kustannukset ja jäätunnin osuuden kiinteistä kustannuksista. Hinnoittelua koskevaa pohdintaa on lisää tutkimusraportin myöhemmässä vaiheessa. Vältettävien ja ei-vältettävien kustannusten erottaminen toisistaan on puolestaan tärkeää silloin kun pohditaan sesongin ulkopuolisen ajan aukiolon

kannattavuutta. Selvittämällä vältettävät kustannukset, tiedetään miten suurella tulorahoituksella päästään vähintään nollatulokseen kyseisellä ajanjaksolla.

Tässä tutkimusraportin kohdassa täytyy ottaa huomioon se, että käytössä ollut tutkimusmateriaali on melko pientä. Näin ollen varsinaiset mittaluvut eivät ole kaikkein tärkein tulos vaan tärkeämpää on ymmärtää miten erilaiset mittaluvut on laskettu ja mitä ne käytännössä tarkoittavat. Tutkimukseen mukaan otetuista 77 jäähallista on 45 antanut tilinpäätösinformaationsa tutkimuskäyttöön. Näistä vain 29 on ollut niin yksityiskohtaisia, että kustannusten ryhmitteleminen on ollut ylipäänsä mahdollista. Se seikka, että vain osa on palauttanut tilinpäätösinformaation kyselylomakkeen mukana kertoo kahdesta asiasta. Kunnallisella puolella ei kustannuspaikkakohtainen talousseuranta ole kaikissa tapauksissa niin tarkkaa, että esimerkiksi jäähallin kustannukset ja tuotot olisivat eroteltavissa. Toinen seikka saattaa olla asenne kaikkea taloudellista informaatiota kohtaan, jota halutaan säilyttää salassa kilpailevilta laitoksilta tai muilta tahoilta. Riittävän yksityiskohtaisten tilinpäätösmateriaalien puute on puolestaan tutkijan vika, joka ei osannut kyselylomakkeen saatekirjettä kirjoittaessaan pyytää perusmallista tilinpäätöstä tarkempaa informaatiota.

MUUTTUVAT KUSTANNUKSET

Muuttuvien kustannusten selvittäminen on tutkimuksessa onnistunut 28 jäähallin kohdalla. Saatujen tulosten mukaan harjoitushallien muuttuvat kustannukset olivat 180.000 markkaa vuodessa (n=5), pienten kilpahallien 150.000 markkaa (n=17) ja kilpahallien 360.000 markkaa (n=6). Saatuja lukuarvoja tulee verrata myytyjen jäätuntien määrään, jotta saadaan jäävuorojen hinnoittelulle lähtökohta. Muuttuvat kustannukset myytyä jäätuntia kohti olivat harjoitushalleissa 48 markkaa (n=5), pienissä kilpahalleissa 70 markkaa (n=13) ja kilpahalleissa 90 markkaa (n=5). Muuttuvat kustannukset ovat keskimäärin 18 % jäähallien toiminnan aiheuttamista kokonaiskustannuksista. Pienemmissä halleissa muuttuvien kustannusten suhteellinen osuus kokonaiskustannuksista on luonnollisesti suurempi kuin suurissa halleissa.

KIINTEÄT KUSTANNUKSET

Kiinteät kustannukset on tutkimuksessa selvitetty 29 jäähallin osalta. Tulosten mukaan vain kilpahallit poikkesivat muista halleista huomattavasti, kun taas pienet kilpahallit ja

harjoitushallit olivat kustannuksiltaan lähellä toisiaan. Harjoitushallien kiinteät kustannukset vuodessa olivat keskimäärin 1.100.000 markkaa (n=5), pienten kilpahallien 1.000.000 markkaa (n=18) ja kilpahallien 2.400.000 markkaa (n=6). Myytyä jäätuntia kohti verrattaessa kiinteät kustannukset olivat harjoitushalleissa 340 markkaa (n=5), pienissä kilpahalleissa 350 markkaa (n=14) ja kilpahalleissa 550 markkaa (n=5). Kiinteitä yksikkökustannuksia voidaan pienentää parantamalla käyttöastetta. Mitä enemmän prime time -ajan ja sesongin ulkopuolisen ajan jäävuoroja saadaan myytyä, sitä pienemmäksi kiinteät yksikkökustannukset muodostuvat.

VÄLTETTÄVÄT KUSTANNUKSET

Vältettävien kustannusten selvittäminen on tärkeää kun pohditaan sesongin ulkopuolisen ajan toiminnan kannattavuutta. Periaatteena on se, että jos tulot ovat suuremmat kuin vältettävät kustannukset, on toiminta sesongin ulkopuolella kannattavaa. Vältettävien kustannusten erottaminen ei-vältettävistä vaatii erittäin tarkkaa paikallistason tuntemusta. Tutkimusmateriaalin perusteella jako on kuitenkin tehty melko konemaisesti ja siksi totuudelle on tehty väkivaltaa monessa tapauksessa. Vältettävien kustannusten tapauksessa on tärkeämpää ymmärtää menetelmät kuin vertailla paljaita tunnuslukuja. Suurin epävarmuutta aiheuttava tekijä on työvoimakustannusten käsitteleminen. Jos jäähallihenkilökunnalla on järkeviä tehtäviä lomapäivien viettämisen lisäksi, voidaan palkkakustannukset laskea vältettäväksi kustannukseksi. Jos taas varsinaisia tehtäviä muissa liikuntatoimen laitoksissa ei ole, on palkkakustannukset laskettava ei-vältettäväksi kustannukseksi. Tässä tutkimuksessa henkilökunnan palkkaukseen liittyvät kustannukset on laskettu ei-vältettäväksi kustannukseksi.

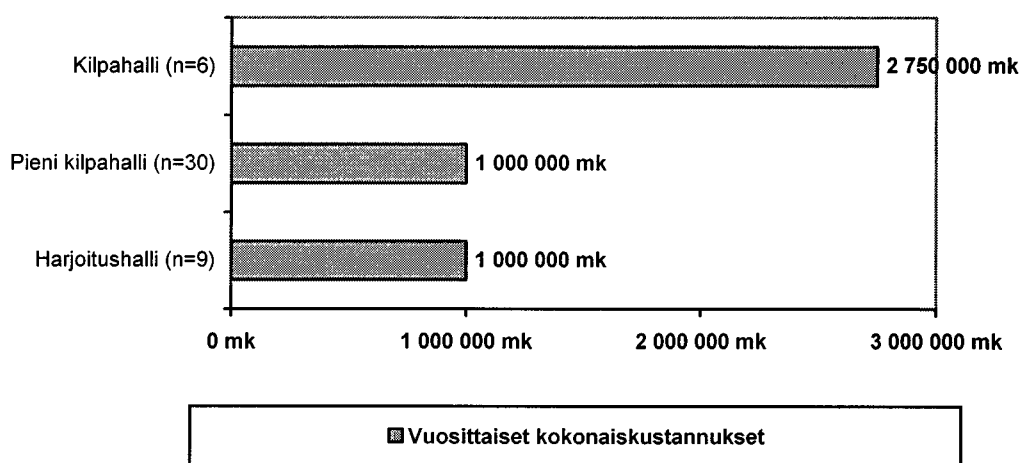
Vuositasolla harjoitushalleissa vältettävien kustannusten osuudeksi on tutkimuksessa arvioitu 230.000 markkaa (n=8), pienten kilpahallien 340.000 markkaa (n=18) ja kilpahallien 671.000 markkaa (n=6). Ryhmiteltäessä jäähallit omistustyyppin mukaan oli kunnallisten jäähallien vältettävät kustannukset vuodessa 280.000 markkaa (n=11), puolikunnallisten 320.000 markkaa (n=10) ja yksityisten 330.000 markkaa (n=5). Vuositason vältettävien kustannusten selvittämisellä ei kuitenkaan ole mitään käytännön hyötyä sellaisenaan. Vältettävät kustannukset täytyy vielä jakaa aukiolokuukautta kohti, jotta saadaan yhden aukiolokuukauden aiheuttamat kustannukset. Näin saatua kuukauden vältettävien kustannusten arvoa verrataan saataviin tuloihin ja näin voidaan jäähallin

aukiolon kannattavuutta arvioida. Aukiolokuukautta kohti vältettävät kustannukset olivat harjoitushalleissa 20.000 markkaa (n=8), pienissä kilpahalleissa 40.000 markkaa (n=18) ja kilpahalleissa 70.000 markkaa (n=6).

Arvioitaessa liikuntalaitoksen kannattavuutta sesongin ulkopuolella tulee laskelmien perustana olla vältettävien kustannusten ja saatavien tulojen tasapaino. Mikäli tuloja on enemmän kuin vältettäviä kustannuksia, on aukiolo taloudellisesti kannattavaa. Laskelmissa voidaan käyttää 250 markan suuruista, käyttäjiltä kerättävää käyttömaksua. Harjoitushallien auki pitäminen sesongin ulkopuolella on taloudellisesti kannattavaa silloin, kun jäätunteja myydään kuukaudessa yli 80. Vastaava raja-arvo on pienissä kilpahalleissa 160 ja kilpahalleissa 280 myytyä jäätuntia.

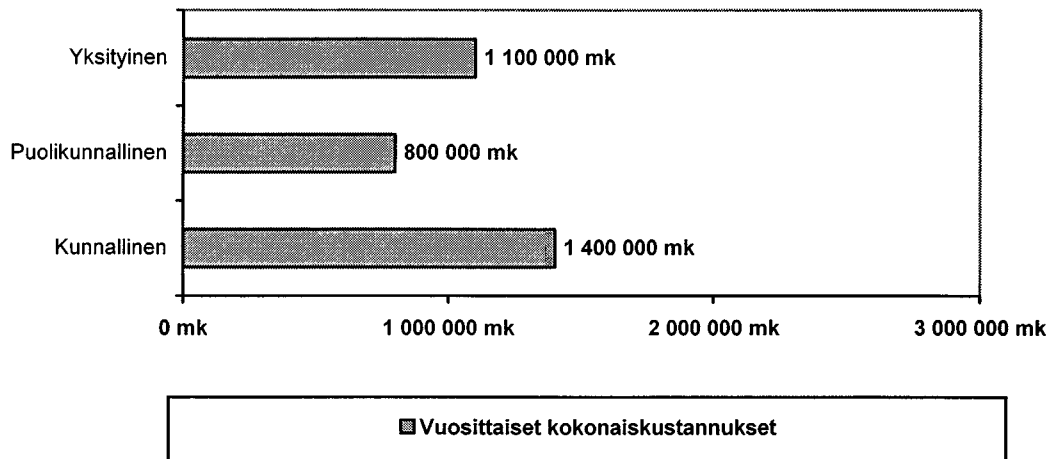
KOKONAISKUSTANNUKSET

Kokonaiskustannuksien kohdalla on käytössä ollut 45 jäähallin tilinpäätösmateriaali, joten tulokset ovat enemmän yleistettävissä kuin edellä mainittujen kustannustyyppien kohdalla. Jäähallityypin mukaisessa tarkastelussa nähdään, että harjoitushallit ja pienet kilpahallit ovat kokonaiskustannuksiltaan hyvin samanlaisia. Molemmissa ryhmissä kokonaiskustannukset olivat keskimäärin 1.000.000 markkaa vuodessa. Kilpahallien vastaava arvo oli puolestaan 2.800.000 markkaa (n=6).

KUVIO 15: Jäähallien vuosittaiset kokonaiskustannukset jäähallityypeittäin.

Omistustyyppin mukaisessa tarkastelussa erottuvat puolestaan puolikunnalliset jäähallit muista. Kunnallisten hallien kokonaiskustannukset vuodessa olivat 1.400.000 markkaa (n=13), kun puolikunnalliset pääsivät 800.000 markkaa (n=17) ja yksityiset 1.100.000 markalla (n=9). Vertailussa on kunnallisista halleista poistettu kilpahallit, koska niitä ei ollut muissa ryhmissä. Näin tulokset ovat vertailukelpoisia keskenään. Ilmoitettujen tilinpäätöstietojen perusteella puolikunnalliset jäähallit toimivat pienimmillä kustannuksilla. Vastaavat summat yksikkökustannusten kohdalla olivat kunnallisissa 340 markkaa (n=13), puolikunnallisissa 330 markkaa (n=17) ja yksityisissä halleissa 460 markkaa (n=9).

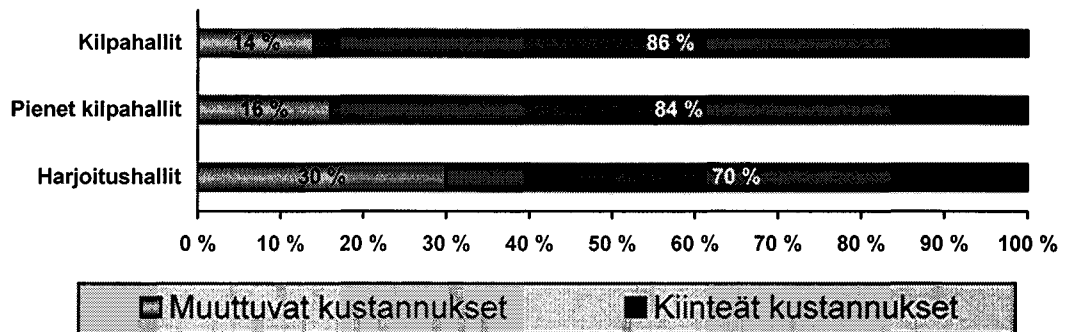

KUVIO 16: Jäähallien vuosittaiset kokonaiskustannukset omistustyyppin mukaan.

KUSTANNUSTEN SUHTEELLISET OSUUDET

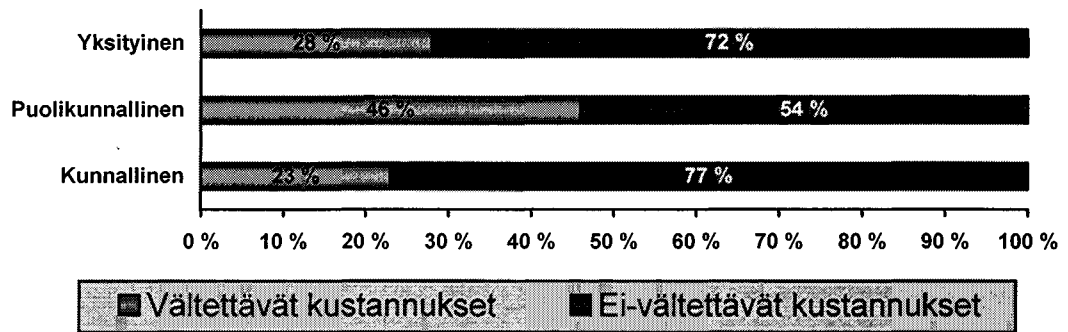
Yksittäisen jäähallin toimintaa tutkittaessa on tuloslaskelman kustannukset pystyttävä erottelemaan muuttuviin ja kiinteisiin sekä vältettäviin ja ei-vältettäviin kustannuksiin markoissa. Tämä siksi, koska kannattavuuslaskelmien tai kustannusarvioiden tekeminen jatkossa olisi mahdollista. Tutkimuksen puitteissa on kuitenkin mielenkiintoista vertailla eri kustannusten suhteellisia osuuksia, koska tällöin saadaan kokonaiskuva siitä, miten suureen osaan kustannuksista jäähallien taloudenpidossa voidaan todellisuudessa vaikuttaa. Lukijan täytyy kuitenkin muistaa, että tutkimusmateriaalin kustannusten jako on tehty pelkän tilinpäätösinformaation perusteella, ilman paikallistason tietämystä kustannusten todellisesta aiheutumisesta. Tämä heikentää tulosten validiteettia. Kustannusten ryhmittely on tehty tutkimusraportin aikaisemmissa vaiheissa esitetyin perustein.

Tarkasteltaessa jäähallien kokonaiskustannuksien jakautumista muuttuviin ja kiinteisiin kustannuksiin, on helppo olettaa että kiinteiden kustannusten suhteellinen osuus on suurempi. Jäähalli on liikuntalaitoksena sen verran suuri, että rakentamisesta ja ylläpidosta aiheutuneet kustannukset vahvistavat tätä käsitystä. Kiinteiden kustannusten osuus kokonaiskustannuksista onkin suomen jäähalleissa noin 80 prosenttia ja vastaavasti muuttuvien kustannusten 20 prosenttia. Suurin kiinteiden kustannusten osuus on suuremmissa jäähalleissa. Kilpahalleissa kiinteitä kustannuksia oli 86 prosenttia kaikista kustannuksista, kun harjoitushalleissa vastaava osuus oli 70 prosenttia. Jäähallien koko on näin ollen suoraan verrannollinen kiinteiden kustannusten osuuteen.

KUVIO 17: Jäähallien kokonaiskustannusten jakautuminen kiinteisiin ja muuttuviin kustannuksiin.

Tutkimuksessa on vältettävien kustannusten osuudeksi kaikista kokonaiskustannuksista saatu 31 %, eli tällä perusteella suurin osa kustannuksista toteutuu riippumatta siitä, onko jäähalli toiminnassa vai ei. Eri jäähallityyppien välillä ei ollut suuria eroja, vaan erot näkyvät eri omistustyyppisissä jäähalleissa.. Kunnallisten jäähallien (n=17) vältettävien kustannusten osuudeksi on saatu 23 %, yksityisten (n=5) 28 % ja puolikunnallisten (n=10) 46 %. Tällä perusteella voivat puolikunnalliset jäähallit säästää muita enemmän silloin kun laitosta pidetään poissa käytöstä. Kaikissa tapauksissa kuitenkin yli puolet kustannuksista toteutuu riippumatta siitä, onko laitossa käytössä vai ei. Tämäntyyppinen kustannusten tarkastelu vältettävien ja ei-vältettävien kustannusten mukaan on tärkeää pohdittaessa aukiolon kannattavuutta sesongin ulkopuolisena aikana.

KUVIO 18: Jäähallien vältettävät ja ei-vältettävät kustannukset omistustyyppin mukaan.

Tutkimustulosten perusteella eri omistustyyppisillä jäähalleilla on eroja keskenään vältettävien kustannusten osuuksissa. Kunnallisten jäähallien tapauksessa vältettävien kustannusten osuuden pienuus lienee riippuvaista toiminnan suurimuotoisuudesta. Kunnalliset jäähallit ovat rakennuskustannuksiltaan kalleimpia ja, niissä toimii eniten henkilökuntaa. Lisäksi kunnalliset jäähallit ovat niin pinta-alaltaan kuin tilavuudeltaankin suurimpia jäähalleja, joten suuri ei-vältettävien kustannusten osuus on ymmärrettävä. Yksityisten hallien kohdalla vältettävien kustannusten osuus lienee riippuvaista siitä, että niiden toiminta pyritään yleensä pitämään mahdollisimman pienimuotoisena. Näin ollen vältettävissä kustannuksissa pyritään säästöihin ja siksi ei-vältettävien kustannusten suhteellinen osuus kasvaa. Tässä on otettava huomioon myös yksityisten hallien pieni otos, joten tulos ei ole reliabiliteetiltään yhtä hyvä kuin muissa jäähalleissa.

3.2.2 MARKKINOINNIN TEHOKKUUS

Sesongin sisällä kaikki jäähallit ylläpitävät yhtä paljon jääaikaa eli jää on kaukalossa 24 tuntia vuorokaudessa. Siinä, miten paljon jääajasta saadaan halleissa myytyä, on suuria eroja. Käytännössä kyseessä on se, miten eri vuorokaudenaikojen jäävuoroille löydetään käyttäjiä markkinoinnin keinoin. Tästä syystä tutkimuksessa on markkinoinnin tehokkuutta mitattu jäähallien käyttöasteen avulla. Markkinointia koskevassa kirjallisuudessa Dibb ym. (1997, 8) ovat puhuneet markkinointimixistä. Tämän ajatuksen mukaan markkinoinnin kokonaisuuteen kuuluu viisi osatekijää: tuote (product), saatavuus (place distribution), markkinointiviestintä (promotion), hinta (price) ja ihmiset (people).

Markkinointimixin osatekijöistä tuote eli myyty jääaika vaihtelee jäähalleittain ainoastaan laadun suhteen. Perustuote on samanlainen mutta ympäristön, sosiaalitulojen ja palvelun laatu selittää erilaisuuden jäähallien tuotteiden välillä. Markkinoinnin näkökulmasta tuotteeseen vaikuttavat näin ollen eniten henkilökunnan asennoituminen työtehtäviinsä ja se kuinka hyvin asiakkaiden toiveet voidaan paikan päällä ottaa huomioon.

Tuotteen saatavuuteen voidaan vaikuttaa jäähallien tapauksessa lähinnä rakentamisvaiheessa, kun pohditaan laitoksen sijoituspaikkaa. Onnistuneen ratkaisun myötä voidaan jäähallille taata asiakkaita prime time -ajan ulkopuoleltakin, mikäli liikenteen aiheuttama kynnys palvelun käyttämiselle on riittävän pieni. Päivävuorojen kysynnälle on oleellista koulujen ja oppilaitosten läheisyys, koska nämä käyttävät päiväsaikaan jäävuoroja, eikä niillä ole mahdollisuutta kovin pitkiin siirtymiin kesken koulupäivien. Erilaiset vapaamuotoiset liikuntaryhmät, jotka käyttävät myöhäisempiä vuoroja eivät ole yhtä riippuvaisia jäähallin sijaintipaikasta, koska kyseessä ovat yleensä aikuiset ihmiset, joilla on mahdollisuus oman auton käyttöön.

Jäähallien markkinointiviestintä perustuu kanta-asiakkuussuhteiden muodostamiseen ja ylläpitämiseen. Koska asiakkaat pysyvät pääsääntöisesti samoina, on kerran tehdystä hyvästä markkinointityöstä iloa pitkäksi ajaksi. Tämä koskee etenkin prime time -aikojen ulkopuolisia jäävuoroja. Kun näille ajoille löytyvät omat käyttäjäryhmät, paranee jäähallien käyttöaste huomattavasti. Markkinointiviestintä tarkoittaa jäähallien tapauksessa yleensä ihmissuhdeverkostoitumista, jolloin jääajan myynnistä vastaavat henkilöt tuntevat potentiaaliset asiakkaansa. Parhaiten markkinointiviestintä on jäähallissa toiminut silloin kun kaikille jääajoille löytyy vakioasiakkaita.

Tuotteen hinnoittelu on markkinoinnin ehkä vaikein osa-alue koska kysytyimpien jääaikojen käyttäjät ovat pääsääntöisesti lapsi- ja nuorisoryhmiä. Kysyntähinnoittelun perusteella hinnan tulisi tällöin olla korkeimmillaan, mutta tällöin vaikeutettaisiin yhteiskunnan kannalta tärkeää nuorisotyötä. Prime time -aikojen ulkopuolisten vuorojen haluttavuutta voidaan toisaalta lisätä kun vuorojen hintoja pudotetaan. Tällöin käyttöastetta voidaan parantaa mutta taloudellinen tulos saattaa heikentyä. Käytännössä hinnoittelun merkitys näkyy parhaiten kunnallisten jäähallien käyttöasteissa, jotka ovat korkeampia kuin puolikunnallisissa tai yksityisissä. Tämä johtuu siitä, että kunnallisten jäähallien keräämät käyttömaksut ovat matalampia kuin muiden vastaavat.

Markkinointimixin viimeinen osatekijä, ihmiset, tarkoittaa käytännössä hyvää asiakaspalvelua ja käyttäjien toiveiden huomioon ottamista. Jäähallien tapauksessa käyttäjätyytyväisyyteen voidaan parhaiten vaikuttaa kentänhoitajien ja muun vastaavan henkilökunnan avulla, joka on suorassa vuorovaikutuksessa käyttäjien kanssa. Hyvien positiivisten kokemusten aikaansaaminen käyttäjille takaa pitkäaikaisen asiakassuhteen. Liikuntaseurojen asiakassuhde on yleensä pakon sanelemana pitkäaikainen. Parhaiten voidaankin vaikuttaa prime time -aikojen ulkopuolisten vuorojen käyttäjien kulutustottumuksiin. Kun näistä ryhmistä pidetään hyvää huolta voidaan jäähallien käyttöastetta parantaa.

Jäähallien omistustyyppin mukaisessa tarkastelussa voidaan todeta, että sesongin aikana kunnallisten jäähallien käyttöaste on paras eli yli 70 prosenttia. Puolikunnallisissa ja yksityisissä jäähalleissa käyttöaste jäi alle 60 prosenttiin. Markkinoinnin näkökulmasta tärkein selittävä tekijä on kunnallisten laitosten perimien käyttömaksujen pienuus muihin verrattuna. Koska vuorolta perittävä käyttömaksu on kunnan subventoima, jää vuoron käyttäjälle maksettavaksi alle omakustannusarvon oleva summa, kun taas puolikunnalliset ja yksityiset hinnoittelevat tuotteensa kannattavuutta ajatellen. Tuotteen saatavuuden kannalta on kunnallisilla jäähalleilla se etu, että ne on yleensä sijoitettu lähelle muita liikuntalaitoksia ja hyvien liikenneyhteyksien varrelle. Puolikunnallisten ja yksityisten tapauksessa ei sijaintipaikkaan aina päästä vaikuttamaan yhtä paljoa, vaan laitos rakennetaan sinne, mistä tontti saadaan lahjoituksena. Myös itse tuotteessa kunnallisilla jäähalleilla on se etu, että niiden käytössä olevat resurssit ovat suuremmat kuin muilla jäähallien omistustyypeillä. Näin ollen käyttäjäviihtyvyyteen voidaan panostaa enemmän kuin puolikunnallisissa ja yksityisissä jäähalleissa.

Jäähallityyppejä keskenään vertailtaessa havaitaan, että kilpahallien käyttöaste on suurempaa kuin pienempien jäähallityyppien vastaava. Kilpahalleissa päästään yli 70 prosentin käyttöasteeseen, kun muissa liikutaan 60 prosentin alapuolella. Tämä selittyy myytävän tuotteen laatuun perustuvilla tekijöillä. Kilpahallit ovat yleensä paremmin varusteltuja, tilavampia, valoisampia ja muutenkin viihtyisämpiä. Lisäksi niissä toimii enemmän henkilökuntaa kuin muissa hallityypeissä, joten palveluun ja vuorojen markkinointiin on enemmän resursseja käytössä. Lisäksi kilpahallit sijaitsevat kunnan

keskeisillä paikoilla, joten liikennejärjestelyt ovat yleensä suuria kilpaurheilutapahtumia lukuunottamatta sujuvia.

TAULUKKO 1: Jäähallien käyttöaste omistustyyppin mukaan.

	Kunnallinen jäähalli	Puolikunnallinen jäähalli	Yksityinen jäähalli	Kaikki yhteensä
Käyttöaste	72 %	57 %	54 %	64 %
	min 13 %	min 30 %	min 25 %	min 13 %
	max 100 %	max 99 %	max 84 %	max 100 %
	n = 30	n = 18	n = 14	n = 62

3.2.3 KUSTANNUSTEHOKKUUS

Tutkimusraportin seuraavassa osiossa paneudutaan eri tyyppisten jäähallien kustannustehokkuuteen. Tämä tarkoittaa yksikkökustannusten selvittämistä myydylle jääajalle sekä liikuntakäyttökerralle. Myydyn jäätunnin aiheuttamien kustannusten perusteella voidaan vertailla eri jäähalleja keskenään. Jäätunnin yksikkökustannukset ovat myös oleellisia silloin kun pohditaan tuotteen hinnoittelua, eli päätetään jäätunnilta perittävän käyttömaksun suuruudesta. Liikuntakäyttökerran yksikkökustannukset ovat puolestaan tärkeitä silloin, kun erilaisten liikuntalaitosten kustannuksia vertaillaan toisiinsa. Tämänäyttötyypiset kysymykset nousevat esiin esimerkiksi silloin kun kunnassa pohditaan, minkä tyyppisellä liikuntalaitoksella kuntalaisten tarpeita parhaiten ja taloudellisimmin voidaan palvella.

Myytyä jäätuntia kohti kokonaiskustannukset vaihtelevat niin jäähalli- kuin omistustyyppinkin mukaan. Eri jäähallityypeistä harjoitushallit ja pienet kilpahallit ovat yksikkökustannuksiltaan lähes samanlaisia. Molemmissa ovat yhden myydyn jäätunnin kustannukset noin 400 markkaa, kun kilpahallien tapauksessa vastaava luku on 750 markkaa. Omistustyyppin mukaan kustannuksiltaan edullisimpia olivat puolikunnalliset jäähallit (n=17) 330 markan kustannuksilla myytyä tuntia kohti. Yksityisissä jäähalleissa (n=9) vastaava yksikkökustannus oli 460 markkaa ja kunnallisissa (n=13) 570 markkaa. Omistustyyppin mukaisessa vertailussa on kilpahallien arvot poistettu, koska niitä ei ole muissa kuin kunnallisissa jäähalleissa.

TAULUKKO 2: Eri jäähallityyppien myymien jäätuntien yksikkökustannukset.

	Kunnallinen	Puolikunnallinen	Yksityinen	Yhteensä
Harjoitushalli	Ka 660,- n = 2	Ka 370,- n = 4	Ka 420,- n = 3	Ka 400,- n = 9
Pieni kilpahalli	Ka 520,- n = 6	Ka 310,- n = 13	Ka 440,- n = 6	Ka 390,- n = 25
Kilpahalli	Ka 750,- n = 5	n = 0	n = 0	Ka 750,- n = 5
Yhteensä	Ka 570,- n = 13	Ka 330,- n = 17	Ka 460,- n = 9	Ka 460,- n = 39 Min 110,- Max 990,-

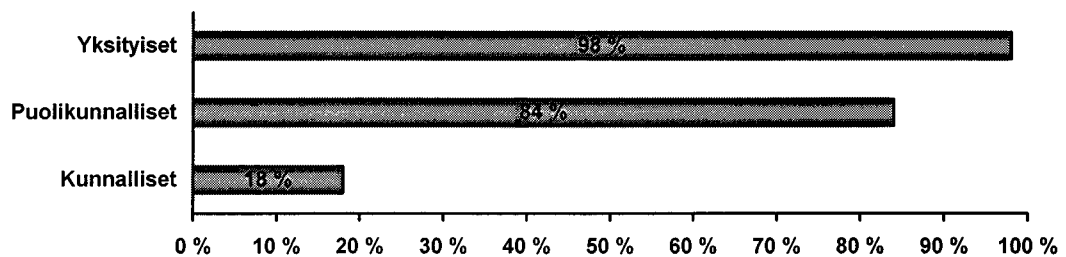
Käyttäjää kohti laskettujen yksikkökustannusten perusteella voidaan niinkään havaita eroja niin jäähallityypin kuin omistustyyppinkin mukaisissa tarkasteluissa. Jäähallityyppien mukaan edullisimpia olivat harjoitushallit (n=8) 19 markan kustannuksilla liikuntakäyttäjää kohti, ennen pieniä kilpahalleja (n=24) 22 markan ja kilpahallien (n=4) 67 markan kustannuksia. Omistustyyppin mukaisessa tarkastelussa puolikunnalliset jäähallit ovat edullisimpia myös tämän muuttujan mukaan. Puolikunnallisten jäähallien (n=13) kustannukset liikuntakäyttäjää kohti ovat 16 markkaa, yksityisten (n=8) 23 markkaa ja kunnallisten (n=15) 36 markkaa.

TAULUKKO 3: Jäähallien liikuntakäyttökerran yksikkökustannukset omistustyyppin mukaan.

	Kunnallinen	Puolikunnallinen	Yksityinen	Yhteensä
Harjoitushalli	Ka 48,- n = 2	Ka 15,- n = 3	Ka 23,- n = 3	Ka 19,- n = 8
Pieni kilpahalli	Ka 26,- n = 9	Ka 16,- n = 10	Ka 24,- n = 5	Ka 22,- n = 24
Kilpahalli	Ka 67,- n = 4	n = 0	n = 0	Ka 67,- n = 4
Yhteensä	Ka 36,- n = 15	Ka 16,- n = 13	Ka 23,- n = 8	Ka 26,- n = 36 Min 6,- Max 175,-

3.2.4 KERÄTYT KÄYTTÖMAKSUT

Jäähallien aktiivisesti keräämä tulo-rahoitus on 90 prosenttisesti kerätty käyttömaksuina. Tämän lisäksi pienempiä tulo-eriä saadaan erillistapahtumien järjestämisestä, mainostilan myynnistä tai vuokrauksesta sekä kioskitoiminnasta tai kioskitilojen vuokraamisesta. Aktiivisesti kerätyn tulo-rahoituksen lisäksi jäähallit saavat toimintaansa rahaa kuntien myöntämien toiminta-avustusten muodossa. Käyttömaksuilla katetaan keskimäärin noin 60 prosenttia jäähallien toiminnan aiheuttamista kustannuksista. Parhaaseen omavaraisuusasteeseen päästään yksityisissä jäähalleissa, joissa kustannukset katetaan käyttömaksuilla 98 prosenttisesti. Puolikunnallisissa jäähalleissa 84 prosenttia ja kunnallisissa vain 18 prosenttia kustannuksista katetaan käyttömaksuilla. Tämä suhde kuvaa samalla eri omistustyyppisten jäähallien keräämien käyttömaksujen suuruutta.

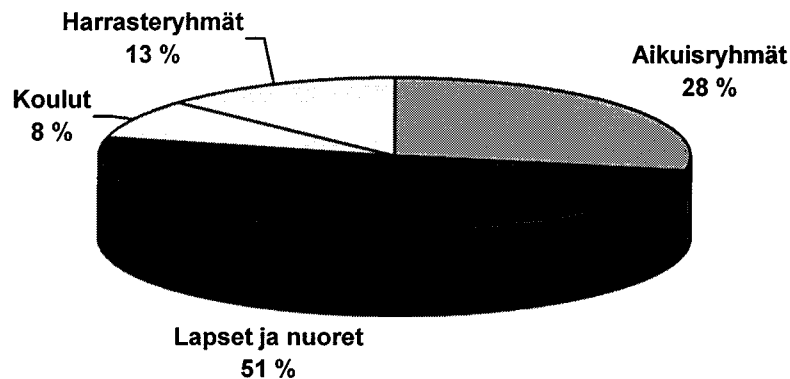

KUVIO 19: Jäähallien käyttömaksujen osuus kokonaiskustannuksista omistustyyppin mukaan.

Jäähallien omistustyyppin mukaisessa tarkastelussa nähdään selvä ero kunnallisten ja muiden hallien välillä. Kunnalliset jäähallit keräävät keskimäärin 160 markkaa myydyltä jäätunnilta, kun vastaava summa puolikunnallisissa halleissa on 260 markkaa ja yksityisissä 320 markkaa. Syy kunnallisten jäähallien edullisuuteen on luonnollisesti se, ettei niiden tarvitse selviytyä taloudellisista velvoitteistaan itse vaan kunta maksaa kaikki kustannukset. Kunnallisten jäähallien keräämät käyttömaksut eivät niin ikään tule jäähallien käyttöön vaan menevät kunnan kassaan. Puolikunnalliset ja yksityiset jäähallit toimivat puolestaan yleensä osakeyhtiömuotoisina ja siksi niiden tulee suoriutua aiheuttamistaan kustannuksista itse. Kunnat voivat toki tukea jäähalliyhtiöitä taloudellisesti, mutta periaatteessa yhtiöt maksavat omat laskunsa keräämillään tuloilla. Voidaan siis sanoa, että puolikunnalliset ja yksityiset jäähallit myyvät tuotteensa

markkinahintaan, kun taas kunnalliset jäähallit perivät voimakkaasti subventoidun käyttömaksun. Vuositasolla kunnalliset jäähallit keräävät käyttömaksuina noin 410.000 markkaa, puolikunnalliset 660.000 markkaa ja yksityiset 620.000 markkaa.

Normaalin yrityksen intresseissä ei ole seurata, keneltä se tulorahoituksensa saa. Tietenkin asiakaskunnan tunteminen on tärkeää, mutta on loppujen lopuksi yhdentekevää, kuka tuotetta ostaa. Jäähallien tapauksessa tilanne ei ole aivan samanlainen, koska suurin käyttäjäryhmä ovat lapset ja nuoret. Tästä syystä käyttömaksujen korottaminen lisää eniten lapsi- ja nuorisoryhmiltä kerättyjä käyttömaksuja. Kerätyistä käyttömaksuista 51 % saadaan liikuntaseurojen lapsi- ja nuorisoryhmiltä sekä 8 % kouluilta. Näin ollen lasten ja nuorten liikunta maksaa lähes 60 % kaikesta jäähallien keräämistä käyttömaksuista. Liikuntaseurojen aikuisryhmät puolestaan vastaavat 28 %:n ja harrasteryhmät 13 %:n osuudesta. Liikuntaseurojen lapsi- ja nuorisoryhmät maksavat käyttömaksuja samassa suhteessa kuin käyttävät jääaikaakin. Seurojen aikuisryhmät ja harrasteryhmät puolestaan maksavat enemmän käyttömaksuja kuin niiden käyttämä jääaika edellyttäisi. Koulut ovat tässä vertailussa edullisimmassa asemassa, koska niiltä perityt käyttömaksut ovat pienemmät kuin niiden käyttämä jääaika antaisi olettaa.

KUVIO 20: Jäähallien käyttömaksujen jakautuminen käyttäjäryhmittäin.

Volyymiltaan eri käyttäjäryhmien maksamat käyttömaksut eroavat toisistaan huomattavasti. Liikuntaseurojen lapsi- ja nuorisoryhmiltä kerätään vuosittain jokaisessa Suomen jäähallissa keskimäärin 280.000 markkaa. Kun tutkimuksen tekoheikellä valmiita jäähalleja oli 141, on kerätty kokonaissumma lähes 40 miljoonaa markkaa vuodessa. Tulos antaa kuvan siitä, miten suuresta asiasta oikeastaan on kyse. Liikuntaseurojen

aikuisryhmiltä kerättiin puolestaan keskimäärin 150.000 markkaa, kouluilta 43.000 markkaa ja harrasteryhmiltä 75.000 markkaa vuodessa. Yhteensä vuodessa kerättiin liikuntaseuroilta siis 430.000 markkaa jokaisessa jäähallissa, mikä vastaa yli 60 miljoonaa markkaa vuodessa.

3.2.5 KANNATTAVUUS SUOMALAISISSA JÄÄHALLEISSA

Taloudellisella kannattavuudella tarkoitetaan tässä sitä, kuinka paljon jäähalli tuottaa voittoa tai tappiota vuoden tarkastelujaksolla. Näin saadaan kuva siitä, kuinka suuri osa kuluista pystytään peittämään kerätyillä käyttömaksuilla ja kuinka suuri osa tulee ulkopuolisena subventiona. Useat jäähallit saavat suoran taloudellisen tuen lisäksi epäsuoraa tukea esimerkiksi ilmaisen työvoiman, laitteiden tai energian muodossa. Nämä puuttuvat kustannukset on arvioitu kunkin jäähallin kohdalla erikseen. Lisäämällä puuttuvat kustannukset tilinpäätöksen kuluihin on laskettu jäähallien todellinen kannattavuus. Tutkimusraportissa on esitetty sekä jäähallien itsensä ilmoittama kannattavuus, että todellinen kannattavuus.

ILMOITETTU TALOUDELLINEN KANNATTAVUUS

Kun tarkastellaan jäähallien taloudellista tulosta on pidettävä mielessä toiminnan tarkoitus. Varsinkin kunnallisissa jäähalleissa kyseessä on liikuntapalveluiden tuottaminen kuntalaisille, joten varsinaiseen kustannusvastaavuuteen ei olla edes pyritty. Puolikunnalliset ja yksityiset jäähallit toimivat puolestaan yleensä osakeyhtiömuotoisina, joten niiden on tuotettava voittoa ainakin pitkällä aikavälillä toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi. Omistustyyppin mukaisessa tarkastelussa toimivat kunnalliset jäähallit taloudellisesti huonoiten kannattavina yksiköinä. Kunnallisten jäähallien vuositulo oli keskimäärin 1.400.000 markkaa tappiollinen. Samalla tarkastelujaksolla puolikunnallisten tappio oli 120.000 markkaa ja yksityiset ylsivät jopa 60.000 markan liikevoittoon. Käyttämällä vertailussa vain pieniä kilpahalleja ja harjoitushalleja pienenee kunnallisten jäähallien tappio 1.100.000 markkaan. Suuntaus on kuitenkin selvä: kunnalliset jäähallit ovat omistajilleen kalleimpia. Käytännössä tämä selittyy niin tulo- kuin menopuolenkin tarkastelussa. Kunnallisten jäähallien kokonaiskustannukset vuodessa olivat suurimmat ja kerätyt tulot pienimmät. Käyttäjät saavat kunnalta näin ollen epäsuoraa tukea käyttäessään kunnallisten jäähallien liikuntapalveluita.

TAULUKKO 4: Jäähallien ilmoittama taloudellinen tulos omistustyyppin mukaan.

	Kunnallinen jäähalli	Puolikunnallinen jäähalli	Yksityinen jäähalli	Kaikki yhteensä
Jäähallien ilmoittama taloudellinen kannattavuus	Ka -1.434.000,- s = 839.000,- n = 20	Ka -123.000,- s = 297.000,- n = 17	Ka 63.000,- s = 186.000,- n = 9	Ka -656.000,- s = 902.000,- n = 46

Jäähallityypin mukaisessa tarkastelussa on toiminnan ylläpitäminen ollut kaikkein kalleinta kilpahalleissa, jotka tuottavat tappiota vuosittain 2.100.000 markkaa. Mielenkiintoista sen sijaan on huomata, että pienet kilpahallit toimivat taloudellisesti kannattavammin kuin harjoitushallit. Sama suuntaus oli nähtävissä kaikkien omistusr ryhmien jäähalleissa. Harjoitushallien keskimääräinen vuositappio oli 580.000 markkaa, kun vastaava tulos pienissä kilpahalleissa oli 400.000 markkaa. Tuloksen reliabiliteettia tosin heikentää mukana olleiden harjoitushallien pieni lukumäärä. Näin yksittäisen tapauksen painoarvo on saattanut nousta liian suureksi. Ero kannattavuuteen on kuitenkin muodostunut nimenomaan menopuolella, koska kokonaiskustannukset harjoitushalleissa ovat olleet suuremmat kuin pienissä kilpahalleissa.

TAULUKKO 5: Eri jäähallityyppien edustajien ilmoittama taloudellinen tulos.

	Harjoitushalli	Pieni kilpahalli	Kilpahalli	Kaikki yhteensä
Jäähallien ilmoittama taloudellinen kannattavuus	Ka -579.000,- s = 863.000,- n = 9	Ka -396.000,- s = 577.000,- n = 31	Ka -2.100.000,- s = 1.000.000,- n = 6	Ka -656.000,- s = 902.000,- n = 46

TILINPÄÄTÖKSESTÄ PUUTTUVAT KUSTANNUKSET

Tilinpäätöstietojen tarkastelussa havaitaan, että kaikkien jäähallien kohdalla ei ole samanlaisia kustannuseriä. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että osa kustannuksista on hoidettu jonkin muun tahon puolesta. Yleensä tämä taho on kunnan liikuntatoimi, joka antaa jäähallin käyttöön henkilökuntaa, koneita tai laitteita. Jotta jäähallien välinen vertailu olisi järkevää, täytyy tilinpäätösmateriaalia yhdenmukaistaa arvioimalla puuttuvien

kustannusten suuruus, ja lisäämällä se tilinpäätöksen menopuolelle. Koska osa käytössä olevista tilinpäätösmateriaaleista on liian ylimalkaisia, ei puuttuvien kustannusten arvioiminen ole ollut mahdollista. Näin ollen varsinaiset tulokset ovat vain suuntaa antavia, mutta tarkasteluprosessin ymmärtäminen sitäkin tärkeämpää. Pienimmät puuttuvat kustannukset olivat kunnallisten jäähallien tilinpäätöksissä. Kunnallisten jäähallien tilinpäätöksistä puuttui keskimäärin 50.000 markan suuruinen erä. Puolikunnallisissa halleissa vastaava summa oli 250.000 markkaa ja yksityisissä 230.000 markkaa. Tämä on hyvin ymmärrettävää, koska kunta on yleensä se taho joka on vastannut puuttuvista kustannuksista. Kunnallisissa jäähalleissa ei käytännössä ole mahdollista saada jotain muuta tahoja lahjoittamaan resursseja jäähallin käyttöön. Ainoina mahdollisuuksina on vapaaehtoistyön käyttäminen joidenkin jäähallin toimintojen suorittamiseen.

TAULUKKO 6: Jäähallien tuloslaskelmista puuttuvat erät omistustyyppin mukaan.

	Kunnallinen jäähalli	Puolikunnallinen jäähalli	Yksityinen jäähalli	Kaikki yhteensä
Tilinpäätöksestä puuttuvien kustannusten suuruus	Ka 54.000,- s = 170.000,- n = 17	Ka 251.000,- s = 212.000,- n = 17	Ka 233.000,- s = 222.000,- n = 9	Ka 169.000,- s = 216.000,- n = 43

JÄÄHALLIEN TODELLINEN KANNATTAVUUS

Termi ”todellinen kannattavuus” on tässä yhteydessä hieman harhaanjohtava, koska se perustuu tilinpäätöksestä puuttuvien erien arvioimiseen. Jos halutaan tietää todellinen kannattavuus, täytyisi tilinpäätöstietoihin yhdistää paikallistason tuntemusta, mihin ei tämän tutkimuksen puitteissa ole ollut mahdollisuutta. Todellinen kannattavuus on tässä tutkimuksessa arvioitu tilinpäätösmateriaalien perusteella ja on siksi riippuvainen tutkijan näkemyksestä.

Kunnallisten jäähallien ilmoitettu ja todellinen kannattavuus eivät suuresti eroa toisistaan, koska puuttuvien kustannusten osuus näissä halleissa on pieni. Kunnallisten jäähallien todellinen kannattavuus on tutkimusmateriaalin perusteella 1.500.000 markkaa tappiollinen. Puolikunnallisten jäähallien kohdalla päästiin 290.000 markan tappioon vuodessa. Yksityisten jäähallienkin kohdalla vuositulos on tappiollinen, kun puuttuvat

kustannukset lisätään tuloslaskelmaan. Yksityisten jäähallien todelliseksi kannattavuudeksi saadaan 170.000 markkaa tappiota.

Jäähallien todellista kannattavuutta voidaan käyttää verrattaessa eri jäähalleja keskenään. Varsinkin puolikunnalliset ja yksityiset jäähallit saavat käyttöönsä melkoisesti ulkopuolisia resursseja. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kyseiset jäähallit hoitaisivat toimintaansa jotenkin huonosti, vaan kyseessä on yleinen tapa. Näin kunnan ei tarvitse itse rakentaa jäähallia ja toisaalta halliyhtiö selviää pienemmin vuosittaisin kustannuksin toiminnastaan, joten se pystyy keskittymään rakentamiseen käytetyn lainan lyhentämiseen. Yhteistyötä voisi jopa verrata eläinmaailman symbioottisuhteisiin.

TAULUKKO 7: Jäähallien todellinen kannattavuus omistustyyppin mukaan.

	Kunnallinen jäähalli	Puolikunnallinen jäähalli	Yksityinen jäähalli	Kaikki yhteensä
Jäähallien todellinen kannattavuus	Ka -1.500.000,- Min -4.400.000,- Max -480.000,- n = 19	Ka -290.000,- Min -850.000,- Max +390.000,- n = 17	Ka -230.000,- Min -630.000,- Max +340.000,- n = 9	Ka -790.000,- n = 43

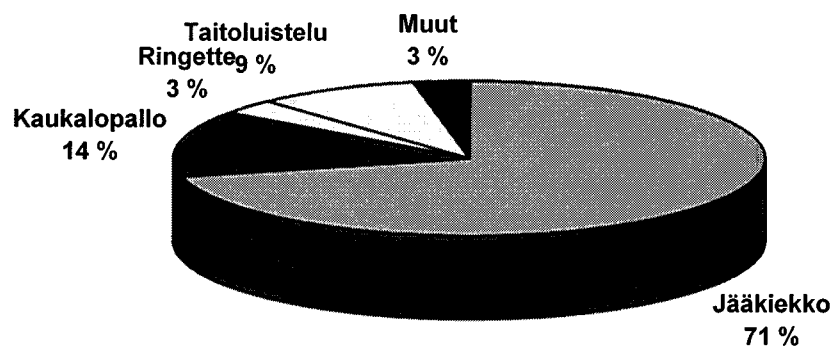
3.3 JÄÄHALLIEN KÄYTTÄJÄT

Suurin osa jäähalleista toimii samoilla periaatteilla kuin vapaaehtoisorganisaatiot, eli toiminnan tarkoitus on hyödykkeen aikaansaaminen. Taloudenpidolla pyritään varmistamaan toiminnan jatkuvuus pitkällä aikavälillä. Edellä mainituista syistä johtuen jäähallien käyttäjiltään perimät käyttömaksut ovat enemmän tai vähemmän kuntien subventoimia, eli kerätyillä käyttömaksuilla ei pystytä kattamaan kaikkia kustannuksia. Tästä syystä on oleellista tutkia sitä, ketä kunnat todellisuudessa tukevat. Mitkä lajit hyötyvät kuntien epäsuorasta tuesta eniten? Saavatko huippu-urheiluseurat tukea lapsi- ja nuorisoliikunnan kustannuksella? Kuinka paljon passiivisia tapahtumien seuraajia jäähalleissa käy suhteessa aktiivisiin toimijoihin?

KÄYTTÄJÄLAJIT JÄÄHALLEISSA

Jääajan jakautuminen eri liikuntalajien kesken perustuu tutkimuksessa vastaajien arvioihin. Vastaukset tukivat tutkijan ennako-odotusta siitä, että jääkiekkoilijat käyttävät suurimman osan myydystä jääajasta. Tutkimustuloksen perusteella kaikesta myydystä jääajasta yli 70 % käytettiin jääkiekon harrastamiseen. Toiseksi eniten jääaikaä käytettiin kaukalopalloon 14 % osuudella, ennen taitoluistelun 9 %:ia ja ringeten 3 %:ia jääajasta. Muihin käyttäjiin kuului muun muassa yleisöluistelu ja se käsitti 3 % myydystä jääajasta. Tutkimustuloksesta jääkiekon ylivoimaisuus jääkäytön määrässä oli ainakin tutkijalle pienoinen yllätys. Tämä selittyy kahdella tekijällä. Ensimmäiseksi jääkiekko on harrastajamäärältään suosituin talviaikaan pelattava joukkuelaji, jonka harrastajat ovat pääsääntöisesti lapsia ja nuoria. Kyseessä on varsin suurimuotoinen vapaaehtoistoimintaan perustuva ja nuorisotyöhön panostava laji. Tällöin on perusteltua, että suuret harrastajamäärät tarvitsevat suuren määrän suorituspaikkoja ja harjoitusvuoroja.

Toinen syy jääkiekon suureen osuuteen jääkäyttäjistä on jääkiekkoliiton aktiivisuus uusien jäähallien rakentamisessa. Jääkiekkoliiton jäähallivaliokunta pyrkii aktiivisesti tukemaan uusien jäähallien suunnittelua ja rakentamista. Lisäksi jääkiekkoliitto antaa konsulttiapua halukkaille, uutta jäähallia suunnitteleville tahoille. Koska jääkiekkoväki on aktiivinen taho jäähallien rakentamisessa, on ymmärrettävää, että he ovat myös suurin käyttäjäryhmä.

KUVIO 21: Jäähallien käyttäjät lajeittain.

Jäähalleja käyttävien liikuntalajien tunteminen on tärkeää, koska vain tuntemalla asiakkaat, voidaan heidän tarpeensa tyydyttää. Eri lajien vaatimukset olosuhteiden suhteen ovat

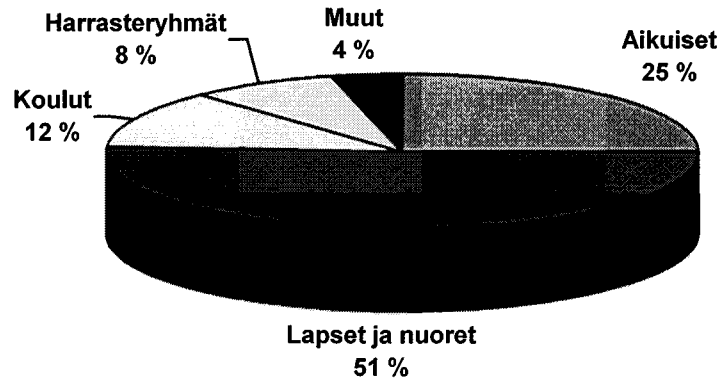
hyvinkin erilaiset. Jäällä pelattavat pelit tarvitsevat luonnollisesti maalit, jäähän tehdyt pelirajat, ajanottolaitteistot ja tulostaulut, pukusuojat, vaihtoaitiot ja niin edelleen. Taitoluistelijat puolestaan pärjäävät ilman vaihtopenkkejä ja jopa pienemmin pukusuojin, mutta heille on tärkeämpää hyvän äänentoistolaitteiston olemassaolo. Taitoluistelijoille on myös tärkeää saada äänentoistolaitteisto suunnattua myös jäälle siinä missä katsomoonkin. Edellä on mainittu muutamia esimerkkejä eri lajien asettamista vaatimuksista liikuntapaikan suhteen. Näiden vaatimusten täyttämiseksi on pystyttävä erottelemaan jäähallin käyttö eri liikuntalajien mukaan.

KÄYTTÄJÄRYHMÄT JÄÄHALLEISSA

Pohdittaessa liikunnan yhteiskunnallisen tukemisen perustelua on tiedettävä, millaiset käyttäjäryhmät tuotettuja liikuntapalveluita käyttävät. Koska palvelutuotanto on pääsääntöisesti tappiollista, on kyseessä epäsuora tuki palveluiden käyttäjille. Tämän tuen kohdistumisen selvittämiseksi on eritelty jäähallien käyttäjäryhmien suhteelliset osuudet. Ryhmät, joihin käyttäjät on jaettu ovat: liikuntaseurojen aikuisryhmät, liikuntaseurojen lapsi- ja nuorisoryhmät, koulut, harrasteryhmät sekä muut ryhmät. Liikuntaseurojen aikuisryhmiin kuuluvat huippu-urheilun harrastajat, mutta myös muut aikuisten liikuntaryhmät, jotka ovat organisoineet toimintansa seuratoiminnan kautta. Liikuntaseurojen lapsi- ja nuorisoryhmät puolestaan kattavat vapaaehtoistyöhön perustuvan toiminnan, jossa pyritään kasvatustyöhön liikunnan avulla. Koulujen jääkäyttö on liikuntatunteihin ja lajiharjoitteluun käytettyä jääaika. Harrasteryhmällä tarkoitetaan erilaisia vapaamuotoisia ryhmiä, jotka harrastavat liikuntaa lähinnä kuntoilumielessä ja pääsääntöisesti hyvin epäkilpailullisessa hengessä. Näihin harrasteryhmiin kuuluvat työpaikkojen, kaupunginosien tai kaveriporukoiden muodostamat ryhmät jotka kokoontuvat epäsäännöllisesti harrastamaan liikuntaa.

Osuudeltaan jäähallien suurin käyttäjäryhmä ovat liikuntaseurojen lapsi- ja nuorisoryhmät, jotka käyttivät yli 50 prosenttia jäähallien myymästä jääajasta. Toiseksi suurin ryhmä oli liikuntaseurojen aikuiskäyttäjät 25 prosentin osuudella. Pienimmät jäähallien käyttäjäryhmät olivat koulut 8 prosentin, harrasteryhmät 8 prosentin ja muut käyttäjät 3 prosentin osuuksilla. Suurimpana jäähallien käyttäjänä voidaan ryhmiä yhdistellen pitää liikuntaseuroja, jotka käyttävät 76 prosenttia kaikesta jäähallien myymästä jääajasta.

Toisena suurena käyttäjäryhmänä voidaan pitää lapsia ja nuoria, joiden jääkäyttö on yli 60 prosenttia, kun seurakäyttöön yhdistää koulujen käyttämä jääaika.

KUVIO 22: Jäähallien käyttäjäryhmien käyttöosuudet.

Tutkimuksen tuloksien valossa ei siis voida pitää jäähallien toiminnan taloudellista tukemista huippu-urheilun epäsuorana tukemisena. Luonnollisesti huippu-urheilukin saa oman osuutensa kakusta, mutta jopa kilpahalleissa, jotka mielletään pelkän huippu-urheilun harrastuspaikaksi on suurin käyttäjäryhmä liikuntaseurojen lapsi- ja nuorisoryhmät hieman alle 50 prosentin osuudella. On kuitenkin myös todettava, että liikuntaseurojen aikuisryhmien osuus jääkäytöstä kilpahalleissa on suurempaa kuin keskimäärin, eli 33 prosenttia. Kaiken kaikkiaan suurin osa jäähallien toimintaan satsatuista varoista menee kuitenkin lasten ja nuorten liikuntatoiminnan epäsuoraan tukemiseen. Se millaisissa halleissa ja mihin hintaan yhteiskunta tätä toimintaa haluaa tukea onkin aivan toinen kysymys.

KÄYTTÄJIEN MÄÄRÄ JÄÄHALLEISSA

Eri liikuntalaitosten vaikuttavuutta mitattaessa käytetään yhtenä mittarina liikuntakäyttökertojen määrää vuodessa. Jäähallien tapauksessa voidaan vastaava tarkastelu tehdä omistus- ja jäähallityypin perusteella. Omistustyyppin mukaan sekä kunnalliset että puolikunnalliset jäähallit ovat lähes identtisiä hieman yli 50.000 vuosittaisella käyttäjällä. Yksityiset jäähallit pääsevät ainoastaan 45.000 käyttökertaan vuodessa. Syy yksityisten jäähallien pienempään käyttäjämäärään on muita pienempi käyttöaste. Mielenkiintoisempaa on kuitenkin huomata, että mitä suuremmasta jäähallityypistä on

kyse, sitä enemmän liikuntakäyttökertoja se on pystynyt tuottamaan. Vähiten liikuntakäyttökertoja on siis harjoitushalleissa, joissa on vuosittain 43.000 liikuntakäyttökertaa. Pienissä kilpahalleissa puolestaan päästään 55.000 ja kilpahalleissa 69.000 liikuntakäyttökertaan. Tämä tutkimustulos murentaa sen ennakkokäsityksen, että kilpahallit olisivat kalliita ja pienten käyttäjäryhmien harrastuspaikkoja. Ainakin liikuntakäyttökertojen määrän perusteella suurimpaan vaikuttavuuteen on päästy juuri suurissa jäähalleissa.

Suurin mielenkiinnon kohde tutkittaessa liikuntalaitosten käyttäjiä on aktiivisten liikuntakertojen määrä, eli kuinka paljon liikunnan harrastajia laitoksessa on vuoden aikana. Tämän käsittelyn ulkopuolelle jää passiivisten penkkiurheilijoiden osuus liikuntapaikkojen käytössä. Vaikka liikuntalaitokset ensisijaisesti rakennetaankin liikuntakäyttöä varten, ei voida kokonaan unohtaa katsojien osuutta liikuntalaitoksen käyttäjinä. Katsojat maksavat todennäköisesti aivan yhtä paljon veroja kuin liikkujatkin ja heillä on aivan yhtäläinen oikeus nauttia esimerkiksi jäähallien palveluista. Tämän kommentin ei ole tarkoitus olla kannanotto jäävuorojen jakamisesta vaan ajatus jäähallien käyttäjäryhmän ymmärtämisestä hieman laajemmassa mittakaavassa. Katsojat eivät luonnollisesti saa samanlaisia fyysisiä kokemuksia kuin aktiiviset liikkujat, mutta tunnetason elämyksinä liikuntatapahtumien seuraaminen yleensä on monipuolinen. Tuskin kovinkaan moni poistuu jääkiekko-ottelusta täysin neutraalein ajatuksin. Todennäköisempää on, että katsoja on joitain positiivisia tai negatiivisia elämyksiä rikkaampi.

Katsojien määrä jäähalleissa on luonnollisesti kaikkein suurin kilpahalleissa, jotka on rakennettu yleisötapahtumia silmällä pitäen. Kilpahallien toiminnan tarkoituskin on antaa mahdollisuus yleisötilaisuuksien järjestämiseen. Harjoitushalleissa on jaotteluperusteena alle tuhat katsojapaikkaa, joten vuositasollakaan katsojamäärät eivät voi nousta kovin suuriksi. Harjoitushallien katsojamäärä vuodessa on keskimäärin 16.000 katsojaa ja pienissä kilpahalleissa 23.000. Katsojamäärissä ei siis ole kovin suurta eroa kahden pienimmän jäähallityypin välillä. Kilpahalleissa puolestaan käy vuosittain 107.000 katsojaa, mikä on lähes kaksinkertaisesti liikuntakäyttäjien määrä. Näin ollen voidaan ajatella, että kilpahallit ovat palvelulaitoksina monipuolisempia kuin pienemmät jäähallityypit, koska ne tarjoavat monipuolisemmat mahdollisuudet käyttää jäähallia joko aktiivisesti liikkujana tai passiivisemmin katsojana.

4 POHDINTA

4.1 LIIKUNTAPALVELUIDEN MAKSULLISUUS JA MAKSUTTOMUUS

Liikuntapalveluiden käyttämisestä perittävät käyttömaksut ovat loppujen lopuksi aina poliittisten päätösten seurauksia. On olemassa perusteluja sille, ettei käyttömaksuja kerättäisi ollenkaan ja on olemassa perusteita sille, että käyttömaksut kerättäisiin jopa täysihintaisina. Käyttömaksujen vastustajat perustelevat näkökulmaansa liikuntapalveluiden ulkoisvaikutuksilla. Tällöin katsotaan liikunnan harrastamisella olevan vaikutuksia, joita ei voi rahassa mitata. Tällaisia ovat esimerkiksi kansalaisten terveys ja vireystilan ylläpito. Toinen peruste maksuttomuudelle on se, että tällöin kaikki voivat käyttää liikuntapalveluita maksukyvystä riippumatta. Tämä perustelu tarkoittaa käytännössä sitä, että kaikki voivat käyttää liikuntapalveluita tasapuolisesti, kenenkään tarvitsematta pohtia sitä, onko hänellä varaa siihen. Kolmas usein esitetty peruste käyttömaksuja vastaan ovat maksujen keräämisestä aiheutuneet kustannukset. Tällöin katsotaan että varsinainen käyttömaksujen keräämisestä aiheutuva lisäkustannus, kuten kassakoneen hankkiminen tai myyntihenkilöstön palkkaaminen, on liian suuri suhteessa siitä saatuun hyötyyn. Käyttömaksu saattaisi muodostua niin suureksi, ettei liikuntapalvelun ostaminen kiinnostaisi potentiaalisia asiakkaita. (Valtonen ym. 1995, 64.) Lisäksi, varsinkin lasten ja nuorten liikunnan tulisi olla ainakin muita käyttäjiä edullisempaa tai jopa ilmaista (Liikuntakomitea 1990, 54-56).

Liikuntapaikkojen maksullisuutta perustellaan palveluiden laadun parantumisella ja lisärahan tulemisella palvelutuotantoon. Laadun katsotaan paranevan asiakkaiden vaatimustason ansiosta. Ajatellaan, että maksullisesta palvelusta voidaan vaatia parempaa laatua kuin ilmaisesta. Palvelu myös koetaan laadukkaammaksi, kun siitä on joutunut maksamaan. Lisärahan tuleminen palvelutuotantoon nähdään lisäävän liikuntatoimen resursseja uusien liikuntapalveluiden tuottamiselle. Ajatellaan, että julkisen sektorin säästöjä voidaan kompensoida käyttäjiltä perittävillä käyttömaksuilla. Tämä ei kuitenkaan välttämättä toimi, ainakaan pitkällä aikavälillä. (Valtonen ym. 1995, 64.)

Lisärahan kerääminen liikuntatoimelle käyttömaksujen kautta ei välttämättä toimi, ainakaan pitkällä aikavälillä. Aikaansaatu vaikutus saattaa olla jopa halutulle

päinvastainen. Kun kunnan talousasioista päättävät huomaavat, että käyttömaksuilla pystytään keräämään rahaa tietty määrä, saattavat kunnan liikuntatoimea koskevat säästöt ja tuottotavoitteet muuttua luonteeltaan pysyviksi. Liikuntatoimen budjettia saatetaan jopa kiristää useina vuosina peräkkäin. Toinen kritiikki rahan keräämiselle liikuntatoimen kautta on se, että johtuen kunnan taloudenhoidon periaatteista, ei raha ikinä ole ”korvamerkitty”, eli liikuntapalveluiden myynnistä saatu raha saatetaan käyttää mihin tahansa palvelutuotantoon. Sama periaate on valtion rahankäytössä. Eihän autoilusta saatuja verovarojakaan käytetä ainoastaan autoilijoiden hyväksi tai alkoholinmyynnistä saatuja varoja alkoholistien hyväksi.

4.2 KÄYTTÖMAKSUT MAKSAJIEN KANNALTA

Suomalaisissa jäähalleissa katetaan kokonaiskustannuksista noin 60 prosenttia kerätyillä käyttömaksuilla. Osuus ei ole kovin korkea, kun muistaa että mukana on yksityisiä laitoksia, joiden täytyy kattaa kaikki kustannuksensa toimintansa tuotoilla. Käyttömaksut vastaavat noin 90 prosenttia jäähallien toiminnan tuotosta. Huolestuttavaa yhtälössä kuitenkin on se, että liikuntaseurojen lasten ja nuorten ryhmät maksavat suurimman osan kerätyistä käyttömaksuista. Nimellisesti maksajana voi olla liikuntaseura, mutta lopullisena rahoittajana ovat lasten vanhemmat. Lähes 60 prosenttia kaikista käyttömaksuista kerätäänkin lasten ja nuorten liikuntaryhmiltä. Keskimäärin jokaista suomalaista jäähallia kohti kerätään tältä käyttäjäryhmältä 280.000 markkaa vuodessa. Suomen mittakaavassa puhutaan yli 40 miljoonan markan vuosittaisesta maksusuudesta. Kokonaisuudessaan liikuntaseurat maksavat lähes 80 prosenttia kaikista käyttömaksuista, eli vuositasolla noin 430.000 markkaa jokaisessa jäähallissa. Liikuntaseurojen yhteenlasketut käyttömaksut kaikissa jäähalleissa ovat yli 60 miljoonaa markkaa.

Liikuntapaikkojen käyttömaksut ovat kuitenkin vain yksi osa kaikista liikuntaharrastuksen aiheuttamista kustannuksista. Suurimmat liikuntaseurojen kustannukset aiheutuvat Kosken ja Heinilän (1988, 70) mukaan kilpailutoiminnasta. Liikunnan suorituspaikkojen käytöstä perityt kustannukset ovat osa kilpailutoiminnan kustannuksia. Muita liikunnan harrastajan kustannuksia aiheutuu pakollisista maksuista, välineistä, matkakuluista, virkistystoiminnasta sekä muista kuluista (Taks 1995). Nostamalla tai laskemalla esimerkiksi jäähallien käyttömaksuja voidaan siksi vaikuttaa vain osaan liikunnan harrastamisen kustannuksista.

Kerättyjen käyttömaksujen suhteuttaminen aiheutettuihin kustannuksiin on myös käyttäjien etu. Silloin kun käyttömaksut ovat suuremmat kuin aiheutetut muuttuvat kustannukset, ei liikuntalaitoksen taloudellinen tappio lisäänty lineaarisesti käyttömäärän mukana. Itse asiassa käytön lisääntyessä pienenee kuntien vuosittainen maksuosuus, mikä puolestaan houkuttelee pitämään laitosta käytössä ympärivuotisesti. Niissä tapauksissa joissa kerätyt käyttömaksut ovat pienemmät kuin aiheutetut muuttuvat kustannukset, on kunnille houkuttelevaa pitää liikuntalaitos poissa käytöstä sesongin ulkopuolella. Mikäli käyttäjät siis maksavat vähintään muuttuvien kustannusten osuuden käyttömaksuilla, on heillä parempi mahdollisuus oman liikuntalajinsa ympärivuotiseen harrastamiseen.

Tutkimukseen osallistuneista jäähalleista 40 prosenttia ilmoitti aikovansa nostaa käyttömaksuja. Tämä ilmoitus kertoo kahdesta asiasta. Yksityisissä jäähalleissa tilanne on luonnollisesti taloudellisten realiteettien sanelema, koska yhtiöt joutuvat toimimaan liiketalouden pelisäännöillä. Riittävä kannattavuus on ainoa jatkuvuuden taakka. Mikäli kustannukset lisääntyvät täytyy tulorahoituksenkin lisääntyä. Kunnallisten ja puolikunnallisten jäähallien kohdalla on tilanne kuitenkin erilainen, koska hinnoittelu on poliittinen päätös. On olemassa riski, että jäähallien käyttäjistä tehdään samanlaisia rahastuksen kohteita joita autoilijat tai tupakoitsijat ovat valtiontaloudessa. Kun on huomattu, että liikuntalaitoksen käyttäjiltä pystytään keräämään käyttömaksuja, on maksuosuuden lisääminen houkutteleva vaihtoehto aina kun kunnan talous on tiukoilla. Maksuja nostamalla saadaan kunnan kassaan lisää rahaa, mutta olisi muistettava että kyseessä on kuitenkin osa kuntien palvelutuotantoa. Verrattaessa esimerkiksi kulttuuritoimen tai terveydenhoidon perimiin maksuihin, lienee liikuntatoimen kustannusvastaavuudessa kunnan kannalta huomattavasti pidemmällä. Tämä olisi pidettävä mielessä pohdittaessa kunnallisen liikuntatoimen tulotavoitteita, koska käyttäjien osuus toiminnan kustannusten kattamisesta ainakin jäähalleissa on kasvussa.

4.3 RIITTÄVÄ KANNATTAVUUDEN TASO

Suurin osa jäähalleista toimii taloudellisesti kannattamattomina yksiköinä. Jopa yksityiset, osakeyhtiöpohjalla toimivat jäähallit ovat kannattamattomia, kun tilinpäätöksistä puuttuvat kustannukset otetaan huomioon. Miksi tällaista toimintaa sitten halutaan järjestää ja ylläpitää? Syynä on jäähallien toiminnan tarkoitus, joka on lähellä vapaaehtoisorganisaatioiden toiminnan tarkoitusta. Tarkoituksena ei ole normaalin yritystoiminnan tapaan tehdä voittoa yhtiön omistajille vaan tuottaa hyödykkeitä käyttäjille. Yrityksen rahaprosessi on vain väline jolla tavoitteeseen päästään. Toisaalta voidaan ajatella, ettei omistajien ja käyttäjien edut jäähalleissa mene kovin pahasti ristiin, koska usein samat henkilöt ovat sekä omistajia että käyttäjiä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että halliyhtiön osakkeita omistaa jääkiekkoa harrastavien lasten sukulaiset tai yritykset, joissa he työskentelevät. Kunnan omistusosuus yksityisissä jäähalleissa on puolestaan perusteltua siksi, että se saa alueelleen jäähallin edullisemmin kuin rakentamalla itse. Tämä yhteistyö kuntien ja kolmannen sektorin kanssa mahdollistaa puolikunnallisten jäähallien rakentamisen.

1990 -luvun alun talouslama pakotti myös kunnallisia jäähalleja kiinnittämään huomiota liikuntalaitostensa taloudenpitoon. Prosessi alkoi kulupuolen karsimisella, mutta sitä tietä ei voida kulkea loputtomiin ilman toiminnan kärsimistä. Menostrategiaan kuuluivat supistusten etsiminen kaikista menokohteista, hallinnollisten kustannusten supistaminen, tarvikemenojen vähentäminen, toimintojen lopettaminen sekä yhteisostosopimusten tekeminen. Lisäksi henkilöstöstrategiaan kuuluivat henkilökunnan vähentäminen, ylimääräisten palkkakustannusten supistaminen, virkojen ja toimien täytön lykkääminen, ylitöiden kieltäminen, palkattomien virkavapaiden suosiminen sekä ylimääräisten palkattomien lomien käyttö. Palvelustrategiaan liittyivät puolestaan kuntien rahoittamien palveluiden vähentäminen, palvelutuotannon kehittäminen, sopimusten tekeminen yksityisten palvelutuottajien kanssa sekä tuottavuuden parantaminen kilpailulla ja työtä säästävillä tekniikoilla. (Harisalo 1988.) Kun selvät ylimääräiset kulut oli karsittu alkoi kiinnostus kohdistua käyttäjiltä perittäviin käyttömaksuihin. Tulostrategian mukaan etsittiin uusia tulolähteitä ja korotettiin maksuja (Harisalo 1988). Yhtiömuotoisilla jäähalleilla käyttömaksujen kerääminen on itsestäänselvyys, koska toiminnan jatkuminen vuodesta toiseen vaatii riittävää tulorahoituksen olemassaoloa. Myöhemmin myös kunnalliset jäähallit ovat alkaneet periä käyttömaksuja myydystä jääajasta, joskin

käyttömaksujen hinta on huomattavasti edullisempi kuin yhtiömuotoisissa halleissa. Miten paljon jäähalliyhtiö sitten saisi tuottaa tappiota vuodessa, jotta sen toimintaa kannattaa tukea? Vastaus kysymykseen täytyy ratkaista jokaisella paikkakunnalla erikseen, eikä siihen ole yhtä oikeaa vastausta. Yrityksen toiminnan jatkuvuuden takaamiseksi täytyy puolikunnallisten ja yksityisten jäähallien ilmoittaa tappiollisten tilikausien vastapainoksi ajoittain voitollisia tilinpäätöksiä. Muutamissa tapauksissa tämä on tehty kunnan antamalla toiminta-avustuksilla joilla todellisuudessa negatiivinen tulos on käännetty positiiviseksi.

Tulorahoituksen osalta jäähallien taloudelliseen tulokseen vaikuttaa eniten kerättyjen käyttömaksujen suuruus. Jäähallien toiminnan tuotoista noin 90 prosenttia on peräisin käyttömaksuista. Toiminnan tuottoihin ei ole laskettu kuntien myöntämiä avustuksia vaan jäähallien oman toimintansa kautta keräämät tuotot. Kun lisäksi muistetaan että yli 60 prosenttia jääkäytöstä on lapsi- ja nuorisoryhmien toimintaa, kohdistuvat myös kerätyt käyttömaksut tähän käyttäjäryhmään kaikkein voimakkaimmin. Kun käyttömaksuja siis nostetaan, vaikeutetaan lasten ja nuorten liikuntaharrastusta. Aikuisryhmien käyttömaksuja korottamalla saadaan hieman enemmän käyttömaksuja kerättyä, mutta koska kyseiset ryhmät ovat vähemmistönä jäähallien käyttäjäkunnassa, ei kovin suuria talouden korjauksia voida heidänkään kustannuksella tehdä. Taloudelliselta näkökulmalta olisi jäähallien kannalta järkevintä myydä mahdollisimman paljon jääaikaa erilaisille aikuisryhmille, koska heillä on kaikkein paras maksukyky. Näin voitaisiin toimintaa pyörittää taloudellisesti kannattavana, mutta toiminta sinänsä sotisi liikuntalain henkeä vastaan (liikuntakomitea 1990).

Käyttömaksujen suuruudesta päätettäessä määritellään suureksi osaksi myös jäähallin toiminnan kannattavuus, koska menopuoli on yleensä tiivistetty riittävän pieneksi. Käyttömaksut kannattaa tutkijan näkemyksen mukaan määritellä niin pieniksi, kuin kunnalla on varaa, ainakin lapsi- ja nuorisotoiminnan kohdalla. Käyttömaksujen pohdinnan voisi kiteyttää yhteen tutkimukseen vastanneen jäähallin edustajan ilmaisuun: ”Käyttömaksut pysyvät ennallaan, koska kunnan nettomeno on todettu kohtuulliseksi”.

4.4 KUKA SAA KÄYTTÄÄ JÄÄHALLIA?

Puhuttaessa sesongin prime time -vuoroista, lienee kaikissa Suomen jäähalleissa käyttöaste 100 prosenttia. Toisin sanoen talviajan iltavuorot ovat kaikkein kysytyimpiä ja siksi ne saadaan myytyä täydellisesti. Jäähallien kapasiteettia paikkakunnalla ei voida kuitenkaan mitoittaa vain näiden ilta-aikojen mukaan, koska silloin ”huonompien” aamu-, päivä- ja yövuorojen myyminen olisi huomattavasti vaikeampaa. Prime time -aikojen kovan kysynnän vuoksi törmätään ongelmaan siitä, kenelle rajallinen jääaika sitten annetaan. Jos parhaat vuorot myönnettäisiin parhaiten maksaville asiakkaille, voitaisiin jäähallien käyttötaloutta paikata nostamalla perittäviä käyttömaksuja. Tällöin jäisivät kuitenkin lapset ja nuoret sekä muut taloudellisesti heikommat ryhmät huonommille harjoitusajoille, eikä liikuntaseuratoiminta voisi olla nykyisen laajuista. Jäähallien kannalta parhaaseen lopputulokseen päästään silloin, kun löydetään eri vuorokaudenaikojen harjoitusvuoroille omat kanta-asiakkaat. Jäähallien käyttöastettahan voidaan parantaa eniten lisäämällä prime time -aikojen ulkopuolisten jäävuorojen myyntiä.

Koulujen käyttämä jääaika rajoittuu luonnollisesti vain päivävuoroihin, koska koulut toimivat pääsääntöisesti arkisin kello 8:00 ja 16:00 välisenä aikana. Liikuntatunnit ja erikoiskoulujen lajiharjoittelu on järjestetty edellä mainitulle ajalle. Näin ajatellen koulujen maksimaalinen käyttöaika viikossa on 40 tuntia, eli arkipäivien päiväajat. Harrasteryhmien kohdalla potentiaalista jääaika on periaatteessa vuorokauden ympäri. Liikuntaa voidaan käydä harrastamassa ennen työpäivän alkua, työpäivän jälkeen iltaisin tai päivän päätteeksi alkuyöstä. Myös päivävuorot tulevat harrasteryhmille kuuloon silloin kun työnantaja mahdollistaa liikunnan harrastamisen työajalla, esimerkiksi kerran viikossa. Myös vuorotyöläisille päivävuorojen käyttäminen on mahdollista.

Liikuntaseurojen lapsi- ja nuorisoryhmille potentiaalista jääaika ovat iltapäivän ja illan jäävuorot. Koulupäivien jälkeen jälle pääseminen on oikeastaan vain kuljetuksesta kiinni. Parhaita vuoroja lasten ja nuorten liikkumiseen ovat arkisin kello 16:00 ja 22:00 väliset harjoitusvuorot. Viikonlopun vuoroista lähes kaikki ovat mahdollisia lapsi- ja nuorisoryhmille. Liikuntaseurojen aikuisryhmät noudattavat samoja periaatteita kuin lapsi- ja nuorisoryhmätkin. Ilta-ajat ovat parasta harrastusaikaa työpäivien päättymisen jälkeen. Aikuisten ollessa kyseessä myös päivävuorojen käyttäminen on mahdollista, koska kulkeminen jäähallille onnistuu yksityisautoilun ja julkisen liikenteen avulla.

Liikuntaseurojen aikuisryhmien ollessa kyseessä tulee ottaa myös toiminnan taso huomioon. Käytännössä tällä tarkoitetaan ryhmän kilpailullista tasoa ja tavoitteellisuutta. Eri lajeja vertailtaessa onkin tehtävä järkeviä kompromisseja sen suhteen, kuinka paljon ryhmät ovat harjoitelleet jääharjoittelun lisäksi. Tämä on ehkä paras mittari sille, miten suunnitelmallista ja pitkäjänteistä toiminta todellisuudessa on. Eri lajien edustajien toiveiden sovittaminen keskenään on kuitenkin loppujen lopuksi paikallisesti sovittavia asioita, joten kaikkien mielipiteet tulee ottaa huomioon jäävuoroja jaettaessa. Edellä esitetyt ajatukset perustuvat tutkijan näkemykseen eivätkä empiiriseen tutkimukseen.

4.5 JÄÄVUOROJEN HINNOITTELU

Jäähallien tulorahoitusta pohtivassa kappaleessa esitettiin, kuinka suurta osaa käyttömaksut jäähallien tulorahoituksessa näyttelevät. Käyttömaksujen suuruus on periaatteessa kuitenkin poliittinen päätös ainakin niissä halleissa, joissa kunta on jollain tapaa mukana. Hinnoittelu tapahtuu tällöin arvioimalla kulut, tulot ja myytyjen jäävuorojen määrä. Lopuksi päätetään kuinka paljon kunta on valmis vuosittain maksamaan liikuntapalvelun tuottamisesta tai millä epäsuorilla tavoilla kunta palvelun tuottamista voi tukea. Tutkimusraportin tässä osassa on esitetty muutamia malleja jäävuorojen hinnoitteluperusteiden laskemiseksi.

4.5.1 LASKENNALLINEN HINNOITTELU

Sisäinen laskentatoimi antaa yritystoiminnassa johdolle työkalut erilaisten päätösten tekemistä varten. Niin on myös jäähallien tapauksessa. Perusteena laskentatoimelle on tiedot edellisten vuosien toiminnasta, joten aktiivinen tiedon kerääminen ja erilaisten mittalukujen selvittäminen on ehdottoman tärkeää. Koska jäähallin toiminta on aina yksilökohtaista, ei muista jäähalleista saatu tieto voi olla muuta kuin suuntaa-antavaa. Tästä syystä jatkuva tulojen, menojen, kävijöiden, käyttöasteen, veden ja sähkön kulutuksen sekä muiden vastaavien tietojen on oltava perustana erilaisille laskelmille, joita jäähallin toiminnasta tehdään. Käyttötaloutta koskeva tieto kannattaa pitää samansisältöisenä niin budjeteissa, talousvertailuissa kuin tilinpäätöksissäkin. Kun tieto on ryhmitelty samalla tavalla eri dokumenteissa on vertailujenkin tekeminen helpompaa. Kaikki muu tieto kannattaa myös kerätä vakioiduilla menetelmillä, jotta eri vuosien välisiä eroja voitaisiin tutkia. Alla on esitetty muutamia laskennallisia perusteita jäävuorojen

hinnoittelulle. Hinnoittelun perusteena käytettyjen kalkyylien muodostumisperusteet on esitelty aikaisemmin kappaleessa 1.7 Laskentatoimen keinot käyttötalouden arvioimiseksi.

YKSIKKÖKUSTANNUKSET

Kaiken jäävuorojen hinnoittelun perusteena voidaan käyttää yhden myydyin jäätunnin aiheuttamia yksikkökustannuksia. Tällöin tulee tuntea vuosittaiset kustannukset ja vuodessa myytyjen jäätuntien määrä. Tehtävät arviot on hyvä tehdä edellisvuosien tietojen perusteella, huomioiden myös arviot tulevasta kehityksestä esimerkiksi kustannusten suhteen. Tehtäessä yksikkökustannuksia koskevia laskelmia on myös hyvä tietää kokonaiskustannusten jakautuminen kiinteisiin ja muuttuviin kustannuksiin. Tämä on tärkeää varsinkin silloin kun tehdään päätöksiä sesongin tai prime time -aikojen ulkopuolisten jäävuorojen hinnoittelusta. Haluttaessa hinnoittelussa omavaraisuuteen saadaan pienin mahdollinen jäätunnin hinta minimikalkyylin perusteella. Tällöin verrataan muuttuvia kustannuksia myytyyn jääaikaan. Jos käyttömaksun suuruus on minimikalkyylin mukainen, ei jäähallin vuosittainen tappio muutu miksiäkään, riippumatta siitä kuinka paljon jäähallia käytetään. Vuosittainen tappio on tällöin kiinteiden kustannusten suuruinen. Jos hinta on puolestaan minimikalkyyliä pienempi, lisää jokainen käytetty jäävuoro jäähallin vuosittaista tappiota.

Keskimääräiskalkyylin mukainen hinnoittelu ottaa puolestaan huomioon sekä muuttuvat että kiinteät kustannukset. Jos jäävuoron hinnoittelu on tehty keskimääräiskalkyylin mukaan, on jäähallin toiminnan tulos vuodessa +/- 0. Keskimääräiskalkyyllissä verrataan kokonaiskustannuksia myytyjen jäätuntien määrään. Näin saadaan yhden jäätunnin aiheuttamien kustannusten suuruus. Keskimääräiskalkyylin mukainen hinnoittelu ei kuitenkaan ota huomioon käyttäjien maksukykyä. Mikäli keskimääräiskalkyyliä käytetään hinnoittelun lähtökohtana, on käyttömaksuja hyvä alentaa lapsi- ja nuorisoryhmiltä ja lisätä esimerkiksi harrasteryhmien käyttömaksuihin.

VÄLTETTÄVÄT KUSTANNUKSET

Vältettävien kustannusten käsitteen ymmärtäminen on tärkeää silloin kun tehdään päätöksiä sesongin ulkopuolisen ajan aukiolosta ja hinnoittelusta. Tällöin aukiolon taloudellisena perusteena on vältettävien kustannusten vertaaminen saataviin

käyttömaksuihin. Jos kyseessä on esimerkiksi kuukauden ajanjakso, täytyy ensin selvittää kuinka suuret ovat vältettävät kustannukset. Vältettävät kustannukset ovat ne kustannukset, jotka eivät realisoidu jäähallien ollessa kiinni. Mikäli käyttömaksuilla pystytään keräämään suurempi summa, kuin vältettävillä kustannuksilla säästettäisiin on jäähallin aukipitäminen kyseisenä ajanjaksona kannattavaa. Vältettävien kustannusten selvittämisestä on enemmän tutkimusraportin kohdassa 1.2.3.

Tehtäessä analyysija aukiolon kannattavuudesta esimerkiksi kuukauden ajanjaksolla käytetään vältettävien kustannusten käsitettä. Pohdittaessa puolestaan jäähallin pitämistä auki vuorokausitasolla pidempään, kannattaa käyttää muuttuvia kustannuksia laskelmien perusteena. Jos ajanjaksolta saadaan enemmän käyttömaksuja kuin aiheutetaan muuttuvia kustannuksia, on jäähallin aukipitäminen kannattavaa. Kokonaisuudessa kannattavuuslaskelmien perusteena tulee kuitenkin olla kokonaiskustannukset. Vältettävät tai muuttuvat kustannukset voivat olla laskelmien perusteena vain sesongin ja prime time -aikojen ulkopuolella.

4.5.2 KYSYNTÄHINNOITTELU

Kysynnän mukainen hinnoittelu on normaalissa kaupankäynnissä melko yksinkertaista. Mitä suurempi on tuotteen kysyntä, sitä korkeampaa hintaa siitä voi pyytää, sillä edellytyksellä ettei tuotteen tarjoajia ole liikaa. Jäähallien tapauksessa tällainen ajattelu vaikuttaisi jäävuorojen hinnoitteluun, niiden ajankohdan ja laadun mukaan. Ajankohdaltaan kysytyimpiä jäävuoroja ovat sesongin prime time -aikojen harjoitusvuorot. Näistä vuoroista tulisi kysynnän mukaisen hinnoittelun perusteella periä kaikkein korkeimmat käyttömaksut. Mikäli jäähallin toiminnan tavoitteena on taloudellinen omavaraisuus, täytyisi näiden kaikkein halutuimpien jäävuorojen hintojen olla selvästi omakustannusarvoa korkeampi.

Prime time -aikojen jälkeen kysytyimpiä harjoitusvuoroja jäähalleissa lienevät aikaiset aamuajat sekä myöhäiset iltavuorot. Aikaisia vuoroja on mahdollista käyttää ennen työpäivää ja alkuyön vuorojen käyttö onnistuu varsinkin aikuisryhmiltä. Vähiten kysytyjä jääaikoja lienevät päivävuorot, varsinkin niissä tapauksissa, ettei jäähallin läheisyydessä ole kouluja tai muita potentiaalisia käyttäjäryhmiä. Tarkempi kysyntäanalyysi täytyy tehdä paikalliset olosuhteet huomioon ottaen. Periaatteena kuitenkin on, että mitä pienempää on

kysyntä, sitä pienempi tulisi hinnankin olla. Pyrittäessä taloudelliseen nollatulokseen on pienin mahdollinen hinta, jolla kannattaa jäävuoro myydä, sellainen joka kattaa muuttuvat kustannukset. Tällöin ainakaan vuosittainen tappio ei lisääny käytön myötä.

Jäävuorojen laadun vaikutus kysyntään tulee esiin lähinnä silloin, kun puhutaan useita kaukaloita käsittävistä liikuntakeskuksista. Tällöin saattaa alueella olla esimerkiksi kilpahalli, harjoitushalli ja kattamaton tekojää. Tällöin kysyntä nimenomaan kilpahallivuoroista lienee suurinta ja tekojäävuoroista pienintä. Kysyntähinnoittelun mukaan kerättyjen käyttömaksujen suuruus tulisi olla samassa suhteessa. Nollatulokseen pyrittäessä hinnan halpuutta rajoittaa muuttuvien kustannusten määrä. Liikuntakeskuksen tapauksessa muuttuvat kustannukset ovat erilaiset, erilaisissa liikuntalaitoksissa kuten tekojäällä ja kilpahallissa. Tällöin jokaisen liikuntalaitoksen pienin mahdollinen hinta on erilainen.

Edellä olevassa tekstissä on pohdittu kysynnän mukaisen hinnoittelun käyttämistä jäähallien toiminnassa. Pohdinnasta kuitenkin puuttuu eräs tärkeä tekijä, eli käyttäjien huomioon ottaminen. Pelkkä kylmä taloustietoihin perustuva hinnoittelu suosii rikkaita käyttäjiä heikompiensaisten kustannuksella. Tästä syystä sitä ei voi käyttää sellaisenaan jäähallien toimintaan. Käyttökelpoisinta kysyntähinnoittelussa lienee vähemmän haluttujen jääaikojen ”alennusmyynti”, taloudellisen tulostavoitteen rajoissa.

LASTEN JA NUORTEN URHEILU

Koska jäähallien käyttäjistä tällä hetkellä on yli 60 % lapsia tai nuoria, vaikuttaa kaikki käyttömaksujen korottaminen heidän harrastusmahdollisuuksiinsa. Jos hintoja korotetaan riippumatta käyttäjäryhmästä, joutuvat juuri nämä ryhmät jäähallien talouskuurien maksumiehiksi. Käytännössä maksajia tietenkin ovat lasten vanhemmat. Käyttäjäryhmien huomioonottaminen onkin suurin vaikeus pohdittaessa käyttömaksujen nostamista tai nostamatta jättämistä. Koska kyseiset ryhmät käyttävät pääsääntöisesti prime time -aikojen harjoitusvuoroja jo käytännön pakosta, ei kysynnän mukainen hinnoittelu jäähalleissa tai muissakaan liikuntalaitoksissa yleensä ole järkevää.

4.5.3 KÄYTTÖMAKSUJEN TULEVAISUUS

Liikuntapaikkojen käytöstä perittävien käyttömaksujen suuruus vaikuttaa sekä käyttäjien, että omistajien taloudenpitoon. Suurimpana käyttäjäryhmänä liikuntaseurat luonnollisesti joutuvat kattamaan suurimman osan käyttömaksujen korotuksista tai saavat edun niiden laskemisesta. Omistajien näkökulmasta puolestaan kerättyjen käyttömaksujen hinnan alentaminen tarkoittaa tulorahoituksen pienenemistä ja hinnan nostaminen lisätuloja. Optimitalanteessa käyttäjien maksutaakka on mahdollisimman pieni, jottei siitä aiheutuisi ylimääräistä kynnystä liikuntaharrastuksen aloittamiselle tai sen jatkamiselle. Omistajien tulisi puolestaan pystyä kattamaan aiheutetut kustannukset ja mahdolliset peruskorjaukset kerätyillä tuloilla. Näiden kahden intressiryhmän etujen välillä tapahtuu pohdinta siitä, miten suuria käyttömaksuja liikuntapaikan käytöstä jatkossa peritään.

Tutkimustulosten mukaan näkemys tulevaisuuden käyttömaksuista perustuu niiden nykyiselle tasolle. Mitä korkeammat käyttömaksut nykyisellään ovat, sitä pienempi korotuspaine yleensä on. Parhaiten ilmiö näkyy eri omistustyyppisten jäähallien vertailussa. Puolikunnalliset ja yksityiset jäähallit ovat toimineet tähänkin saakka normaalin yritystoiminnan pelisäännöin, eli pyrkineet kattamaan kulunsa tuloillaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että käyttömaksut on mitoitettu menorahoituksen mukaan, tavoitteena taloudellinen nollatulotulos. Kunnalliset jäähallit ovat puolestaan toimineet osana kunnallista palvelutuotantoa, eikä niiden tulorahoitukselta ole odotettu yhtä suurta kustannusvastaavuutta kuin yksityisissä ja puolikunnallisissa jäähalleissa. Käytännössä tämä on johtanut siihen, että kunnallisten jäähallien perimät käyttömaksut ovat huomattavasti edullisemmat kuin puolikunnallisissa ja yksityisissä jäähalleissa.

Kunnallisten jäähallien edustajista puolet ilmoittaa käyttömaksujen nousevan tulevaisuudessa. Tämä johtunee siitä seikasta, että kunnalliset jäähallit voivat kerätä enemmän käyttömaksuja, pysyen kuitenkin käyttäjilleen edullisimpana vaihtoehtona. Puolikunnallisissa jäähalleissa korotuspaineita oli vain 15 prosentilla. Tämä tarkoittanee sitä, että näissä halleissa ollaan pääsääntöisesti tyytyväisiä kustannusvastaavuuteen, vaikkakin toiminta on hieman tappiollista. Käyttömaksujen odotetaan nousevan joka toisessa yksityisessä jäähallissa. Syynä tähän lienee toisaalta epävarmuus taloudellisesta tulevaisuudesta ja toisaalta varautuminen erilaisiin peruskorjauksiin ja huoltotoimenpiteisiin. Puolikunnallisissa jäähalleissa kunnan ollessa toiminnassa mukana

ei tuleviin investointeihin tarvitse varautua aivan yhtä paljon, koska yleensä käytössä ovat kunnan työvoima- ja materiaaliresurssit. Kokonaisuudessa lähes 40 prosenttia jäähalleista ilmoitti nostavansa käyttömaksuja tulevaisuudessa, mikä tarkoittaa sitä, että käyttäjät tulevat kustantamaan jäähallien toiminnan kustannuksista jatkossa yhä suuremman osan.

TAULUKKO 8: Jäähallien käyttömaksujen korotustarve omistustyyppin mukaan.

	Kunnallinen jäähalli	Puolikunnallinen jäähalli	Yksityinen jäähalli	Kaikki yhteensä
Perittyjen käyttömaksujen tulevaisuus	Laskee 2 Pysyy ennallaan 16 Nousee 18 n = 36	Laskee 1 Pysyy ennallaan 16 Nousee 3 n = 20	Laskee 0 Pysyy ennallaan 10 Nousee 5 n = 15	Laskee 3 Pysyy ennallaan 42 Nousee 26 n = 71

Kun käyttömaksut tulevaisuudessa tulevat nousemaan, on niiden kohdistaminen eri käyttäjäryhmille entistä tärkeämpää. Jäähallien käyttömaksuista päättävät tahot joutuvat pohtimaan yhä enemmän, miten pystytään turvaamaan lasten- ja nuorten liikuntaharrastus sekä liikuntaseurojen toimintaedellytykset, samalla kun liikuntalaitoksen käyttötaloutta laitetaan kuntoon. Yhtä oikeaa vastausta kysymykseen ei ole, mutta joitakin ehdotuksia asiaan voi toki antaa. Suurin käyttömaksujen korotus täytyisi kohdistaa niihin tahoihin, joilla maksukykyä on eniten. Tällöin kyseeseen tulee harrasteryhmiltä perittävien käyttömaksujen korottaminen. Kun näiden ryhmien maksupainetta pohditaan, täytyy käyttäjän maksettavaksi tulevaa hintaa verrata esimerkiksi sulkapallo-, tennis- tai squashvuoron hintaan. Kertomalla tämä hinta kävijöiden määrällä, voidaan arvioida harrasteryhmiltä perittävä järkevä hinta. Tässä vaiheessa on kuitenkin muistettava, että jos harrasteryhmiltä peritty hinta on jo alunperin korkeampi kuin muilta, täytyy olla malttia hintojen korottamisessa, jotta heikommat jäävuorot saadaan jatkossakin myytyä.

Jäähallien käyttötalouden laittaminen tasapainoon ainoastaan kerättyjä käyttömaksuja korottamalla lisää käyttäjien taloudellista taakkaa ja saattaa joissakin tapauksissa jopa vähentää liikunnan harrastamista. Tästä syystä vaihtoehtoiset varainhankintamuodot ovat suositeltavia. Jäähallien kannalta muu varainhankinta voidaan jakaa karkeasti kahteen osaan. Ensimmäisenä on erilaisten oheistuotteiden käyttöönotto. Jäävuorojen myynnin lisäksi yleisöä voidaan palvella kioskillä, teroituspalvelulla, varustemyynnillä, mainosmyynnillä tai muilla vastaavilla keinoilla. Kaikki kyseiset tulolähteet voidaan

tietenkin korvata esimerkiksi kioski- tai mainostilaa vuokraamalla, jolloin oma riski ja vaivannäkö pienenevät. Toinen vaihtoehtoinen tulonhankintamuoto on erilaisten yleisötapahtumien järjestäminen jäähallin tiloissa. Konsertit, messut tai koiranäyttelyt tarvitsevat jäähallien kaltaisia tiloja. Erillistapahtumilla kerätyillä varoilla voidaan puolestaan pienentää liikuntakäyttäjiltä perittäviä käyttömaksuja. Kolikon toisena puolena on tietenkin se, ettei jäähallin tai minkään muun liikuntalaitoksen toiminnan pääasialliseksi tarkoitukseksi saa muodostua viihdetapahtumien järjestäminen.

4.6 KÄYTTÖASTEEN MERKITYS

Käyttöasteen merkitystä jäähallin toimintaan voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta. Taloudelliseen näkökulmaan sisältyy vaikutus kustannuksiin, tulorahoitukseen sekä kannattavuuteen. Taloudellisen lähestymistavan lisäksi käyttöastetta voidaan arvioida myös jäähallin toiminnan tarkoituksen näkökulmasta. Tällöin tulee pohtia, mitä tarkoitusta varten jäähalli on oikeastaan rakennettu. Näkökulman valinnan lisäksi käyttöasteen pohdinta vaatii lisäksi jäähallien kapasiteetin vakioimista yhtä suureksi. Kun kaikkien jäähallien käyttöaste lasketaan saman kapasiteetin perusteella, ovat tuloksetkin keskenään vertailukelpoisia. Tässä tutkimuksessa jäähallien kapasiteetti on arvioitu 17 tunniksi vuorokaudessa, kello 7:00 ja 24:00 välisenä aikana. Tälle ajanjaksolle jakaantuu lähes kaikki jäävuorojen kysyntä.

TOIMINNAN TAVOITE

Jäähallien toiminnan tavoitteeksi voidaan katsoa liikuntapalveluiden tuottaminen käyttäjille. Kunnallisissa jäähalleissa tämä on helpoiten ymmärrettävissä, koska kyseessä on kunnallisen palvelutuotannon muoto. Yksityisissä jäähalleissa puolestaan omistajat ovat yleensä myös käyttäjien edustajia. Yksityiset omistajat saattavat olla jäälajien harrastajien vanhempia tai muita sukulaisia. Yritysomistajat puolestaan ovat jäähalliyhtiön osakkeita ostaessaan tukeneet paikkakunnan liikuntaseuratoimintaa. Puolikunnalliset jäähallit ovat luonnollisesti kunnallisten ja yksityisten jäähallien välimuotoja, ja niiden omistajien intresseihin pätevät samat odotukset kuin muissakin jäähallien omistajatyypeissä. Näin voidaan sanoa, että jäähallien toiminnan pääasiallisena tavoitteena on tuottaa liikuntapalveluita ja aputavoitteena on tuottaa sen verran tuloja, että toimintaa voidaan ylläpitää. Tämän tavoitteen mukaisesti voidaan ajatella, että mitä korkeampi jäähallin

käyttöaste on, sitä paremmin on toiminnan tarkoitus onnistunut, eli sitä enemmän liikuntapalveluita tuotetaan. Käyttöasteen lisääminen on siis toiminnan tavoitteen kannalta järkevää.

KUSTANNUKSET

Jäähallin käyttöaste vaikuttaa eri kustannustyyppeihin hyvinkin erilaisesti. Kiinteät kokonaiskustannukset pysyvät samana, riippumatta siitä mikä jäähallin käyttöaste on. Kiinteät yksikkökustannukset puolestaan pienenevät sitä mukaa kuin käyttöä tulee lisää. Tämä johtuu siitä, että vakiosuuruiset kiinteät kokonaiskustannukset jakautuvat yhä useammalle tuotteelle, eli tässä tapauksessa myydylle jäätunnille. Muuttuvat yksikkökustannukset puolestaan pysyvät samansuuruisina, riippumatta tuotantomäärästä. Muuttuvat kokonaiskustannukset kuitenkin kasvavat samassa suhteessa myytyjen jäätuntien kanssa. Edellä mainittujen perussääntöjen nojalla voidaankin sanoa, että kun jäähallin käyttöaste paranee ja jääkäytön määrä lisääntyy, kasvavat kokonaiskustannukset. Samalla kuitenkin yksikkökustannukset, eli yhden myydyn jäätunnin kustannukset pienenevät. Käyttöastetta lisäämällä voidaan siten pienentää yhden myydyn jäätunnin aiheuttamia kustannuksia. Koska tehokkuutta mitataan jäähallissa pääsääntöisesti juuri yksikkökustannuksilla, voidaan sanoa että kustannusten näkökulmasta on järkevää pyrkiä mahdollisimman suureen käyttöasteeseen.

TULORAHOITUS

Tulorahoitusta arvioitaessa täytyy olettaa, että kaikilta käyttäjäryhmiltä kerättävät käyttömaksut ovat lähes yhtä suuret. Vaihtoehtoisesti voidaan myös olettaa, että eri käyttäjäryhmien keskinäiset osuudet jääkäytöstä eivät muutu käyttöasteen kasvaessa. Mikäli jompi kumpi edellisistä ehdoista toteutuu, lisää käyttöasteen nouseminen myös tulorahoituksen määrää lineaarisesti. Mitä enemmän käyttäjiä, sitä enemmän on myös tulorahoitusta, ainakin niissä jäähalleissa jotka perivät käyttömaksuja. Tulorahoituksenkin näkökulmasta voidaan sanoa, että käyttöasteen lisäämiseen kannattaa pyrkiä.

KANNATTAVUUS

Kannattavuuden tarkastelussa on lähtökohtana kerättyjen käyttömaksujen suuruus. Mikäli käyttömaksut ovat pienemmät kuin myydyin jäätunnin muuttuvat kustannukset, lisää jokainen myyty tuote jäähalliyhtiön tappiota. Jos taas peritty käyttömaksu on muuttuvien yksikkökustannusten suuruinen, pysyy halliyhtiön vuosittainen tappio vakiona riippumatta siitä, miten suuri käyttöaste on. Vuosittainen tappio on tällöin kiinteiden kustannusten suuruinen. Jos jäävuorolta perityn käyttömaksun hinta on korkeampi kuin muuttuvat yksikkökustannukset, parantaa käyttöasteen lisääminen jäähalliyhtiön kannattavuutta. Tällöin muuttuvien kustannusten yli menevällä osalla hoidetaan kiinteitä kustannuksia. Mikäli käyttömaksu ja käyttöaste ovat riittävän suuria, päästään yhtiössä nollatulokseen tai voidaan tuottaa jopa voittoa. Kannattavuuden näkökulmasta tarkasteltuna jäähallien käyttöaste tulisi suurimmassa osassa tapauksia pyrkiä saamaan mahdollisimman korkeaksi.

KOKONAISUUS

Kokonaisuudessaan voidaan sanoa, että käyttöasteen lisääminen jäähalleissa on kannattavaa lähes kaikista näkökulmista. Ainoa poikkeus tähän on se tilanne, että peritty käyttömaksu on pienempi kuin jäätunnin aiheuttamat muuttuvat kustannukset. Tässä tilanteessa jäähalliyhtiön vuosittainen tappio lisääntyy lineaarisesti käyttöasteen lisääntyessä. Tämäkin negatiivinen seikka voidaan tosin unohtaa silloin, mikäli toiminnan tarkoituksen toteutumista pidetään tärkeämpänä kuin aiheutunutta tappiota. Pääsääntönä voidaan kuitenkin pitää, että jäähallin käyttöasteen lisääminen niin vuorokausi- kuin vuositasollakin on järkevää toimintaa.

4.7 KAIKKIEN KANNALTA PARAS JÄÄHALLI ON...

Lopuksi pohditaan niitä tekijöitä, joita tulisi ottaa huomioon uutta jäähallia suunniteltaessa, tai olemassa olevia keskenään vertailtaessa. Asiaa on pohdittu käytön ja taloudenpidon näkökulmista. Jokainen paikkakunta on luonnollisesti oma tapauksensa, joten mitään patenttivastausta ei ole olemassa kysymykseen, millainen jäähalli on paras. Tutkija voi vain esittää näkökulmia rakentamisessa suoritettavien valintojen pohjaksi. Kaikki käytetyt tiedot ovat peräisin tutkimusmateriaalista ja ne on esitelty tutkimusraportin aikaisemmissa vaiheissa.

JÄÄHALLITYYPIN VALINTA

Tärkein aktiivinen valinta uutta jäähallia suunniteltaessa on jäähallityypin valinta. On tehtävä valinta siitä rakennetaanko harjoitushalli, pieni kilpahalli, kilpahalli vai peräti areenatyypinen monitoimihalli. Tämä vaikuttaa koko rakennushankkeen jatkokehittymiseen. Tärkein jäähallien tarjoama palvelu on jäävuorojen tuottaminen liikuntakäyttäjille koska suurimman osan ajasta hallia kuitenkin käytetään harjoituskäyttöön. Suurissa monitoimihalleissa tilanne toki saattaa olla erilainen. Jos paikkakunnalla ei siis ole tarvetta muuhun kuin jääajan tuottamiseen riittää tavallisen harjoitushallin rakentaminen. Tämä vaihtoehto on yleensä myös edullisin, mikä lisää harjoitushallin rakentamisen houkuttelevuutta. Negatiivisena puolena voidaan pitää yleisöpalveluiden puutteellisuutta. Jos paikkakunnalla jostain syystä tarvittaisiinkin tilaa suuremman yleisötilaisuuden järjestämiseen, ei se välttämättä onnistuisi jäähallissa. Lisäksi harjoitushallit on yleensä rakennettu mahdollisimman edullisesti jolloin niiden käytön monipuolisuuteen ei ole kiinnitetty paljoakaan huomiota. Tällöin käyttäjille ei ole varattu mahdollisuutta esimerkiksi kuntosaliharjoitteluun tai alkulämmittelyihin sisätiloissa. Myös sosiaalitulojen viihtyvyydestä on harjoitushalleissa saatettu tinkiä kustannussäästöjen aikaansaamiseksi. Tämänäyttöiset puutteet rajoittavat käyttäjien kokonaisvaltaista harjoittelua varsinkin talvisaikaan.

Pienen kilpahallin kriteerinä on 1000 - 3000 katsojapaikkaa. Käytännössä tämä näkyy myös siinä, että pienet kilpahallit ovat suurempia kuin harjoitushallit niin tilavuudeltaan kuin pinta-alaltaankin. Tällöin myös rakentamiskustannukset kasvavat, mutta toisaalta mahdollisuudet monipuolisempaan käyttöön lisääntyvät. Pienissä kilpahalleissa on panostettu enemmän yleisöpalveluihin kuin tavallisissa harjoitushalleissa. Tällöin esimerkiksi katsomotilat ovat suuremmat ja näkyvyyskin saattaa olla parempi varsinkin suuren katsojajoukon ollessa kyseessä. Lisäksi yleisöpalveluna voitaneen pitää kioskitilojen olemassaoloa ja riittävää saniteettitilojen määrää. Suuremman hallikoon ansiosta pienissä kilpahalleissa on myös harjoituskäytön kannalta ylimääräistä tilaa. Tätä tilaa voivat liikuntakäyttäjät käyttää esimerkiksi alkulämmittelyyn. Lisäksi tilaa saattaa löytyä ainakin kuntosalilaitteita varten eikä esimerkiksi kiipeilyseinän rakentamiseenkaan tyhjälle seinälle ole poissuljettua. Pienissä kilpahalleissa on siis yleensä monipuolisempi mahdollisuus liikunnan harrastamiseen ja seuraamiseen, kuin harjoitushalleissa.

Tietyillä paikkakunnilla Suomessa tarvitaan kilpahallia jo huippu-urheilun tarpeita varten. Tämän tyyppiset massatapahtumat vaativat jäähalleilta riittävän katsomokapasiteetin lisäksi laatua yleisöpalveluihin. Nykyään ei riitä enää se, että tietty ihmisjoukko mahtuu halliin sisälle seuraamaan tapahtumaa, vaan olosuhteiden tulee olla riittävän korkeatasoiset. Ravintola- ja virkistyspalveluiden täytyy olla riittäviä samoin kuin WC-tilojen. Istumapaikkojen määrä alkaa nykyään olla määräävä tekijä katsojien saamisessa tilaisuuksiin, koska seisomakatsomot eivät ole enää houkutteleva vaihtoehto. Erillisten aitioiden rakentaminen halleihin yritysten käyttöön on yleistynyt niin ikään tämän vuosikymmenen aikana. Suomessa kilpahallien määrä lienee jo nyt riittävä mutta yleisöpalveluiden laadussa on käyttäjien mukaan kehittämisen varaa. Tästä johtuu myös kilpahallien remontointi- ja laajennusbuumi ennen vuosituhannen vaihtumista. Vanhoja halleja korjataan jälkikäteen tarpeita vastaavaan kuntoon.

Edellisissä kappaleissa on esitetty perusajatuksia eri jäähallityyppien ominaisuuksista. Tämän tyyppisen tarveharkinnan perusteella tulisi paikkakunnalla tehdä valintoja eri ominaisuuksien välillä ja sitä kautta päättää, millainen halli on tarpeellinen ja mihin on varaa. Ero eri hallityyppien välillä on usein veteen piirretty viiva, eli hyvin varusteltu harjoitushalli saattaa olla monipuolisempi ja toimivampi kuin pieni kilpahalli tai kilpahalli. Näin ollen pelkkä hallityypin valinta ei vaikuta toimivuuteen käytännössä. Paikalliset tarpeet on kuitenkin otettava huomioon ja osittain uusia tarpeita on ennakoitava, jotta vältetään rakentamisen jälkeiset korjaus- ja muutostyöt. Tutkimusmateriaalin perusteella on mielenkiintoista huomata, että pienten kilpahallien rakentamiseen on saatu enemmän lahjoituksia ja niiden rakentamisessa on käytetty enemmän talkootyötä kuin harjoitushallien. Tämä saattaa paikkakuntakohtaisesti tasata hallien rakentamiskustannusten eroja.

JÄÄHALLIEN TUOTOS

Kun pohditaan jäähallien toiminnan tarkoituksen toteutumista, täytyy analysoida aikaansaadun tuotoksen määrää. Tuotoksen laatuun ei käytössä olevan tutkimusaineiston perusteella voida ottaa kantaa. Jäähallien tapauksessa tuotoksena voidaan pitää myytyjen jäätuntien sekä liikuntakäyttökertojen määrää. Jäähallityypeittäin tarkasteltuna suurimpaan tuotokseen niin myytyjen jäätuntien kuin liikuntakäyttökertojen määrässäkin ovat yltäneet

kilpahallit. Itse asiassa tuotoksen määrä on suoraan verrannollinen jäähallityypin kokoon, eli harjoitushalleissa määrät ovat kaikkein pienimmät. Omistustyypin mukaisessa tarkastelussa kunnalliset hallit ovat puolestaan ylivoimaisia myytyjen jäätuntien määrässä muihin verrattuna. Toisena tulevat puolikunnalliset ja viimeisenä yksityiset jäähallit. Myytyjen jäätuntien määrässä puolikunnalliset ja yksityiset jäähallit ovatkin lähes samassa tuloksessa. Liikuntakäyttökertojen perusteella järjestys eri omistustyyppisten jäähallien välillä on sama, mutta tässä tarkastelussa kunnalliset ja puolikunnalliset hallit ovat lähes tasatuloksessa ennen yksityisiä jäähalleja.

Jäähallien tuotoksen perusteella voidaan siis sanoa, että mitä suurempi jäähalli rakennetaan, sitä enemmän sillä on käyttäjiä. Omistustyypiltään suurimpaan tuotokseen ovat päässeet kunnalliset ja puolikunnalliset jäähallit.

JÄÄHALLIEN KUSTANNUKSET

Tarkasteltaessa jäähallien toiminnan kustannuksia, on mielenkiintoista havaita ettei jäähallityypin koko vaikuta suoraan aiheutuneisiin kustannuksiin. Kokonaiskustannuksiltaan ovat kilpahallit luonnollisesti kalleimpia. Toisena vertailussa olivat kuitenkin harjoitushallit, ennen pieniä kilpahalleja. Harjoitushallien ja pienten kilpahallien vuosikustannusten ero ei tosin ole kovin suuri. Sama järjestys jäähallien välillä säilyy vaikka vertailuun käytettäisiinkin korjattuja kustannuksia tai käyttäjää kohti laskettuja yksikkökustannuksia. Omistustyypin mukaisessa tarkastelussa kustannuksiltaan suurimpia olivat kunnalliset jäähallit. Yksityiset jäähallit olivat ryhmän toiseksi kalleimpia ja puolikunnalliset edullisimpia. Järjestys eri omistustyyppisten jäähallien välillä säilyy samana myös korjattujen kustannusten sekä käyttäjää kohti laskettujen yksikkökustannusten perusteella tarkasteltuna. Kustannusten perusteella edullisimpia jäähalleja olivat pienet kilpahallit, jotka toimivat puolikunnallisella omistuspohjalla.

JÄÄHALLIEN TULORAHOITUS

Koska jäähallien aktiivisesti kerätystä tulorahoituksesta 90 prosenttia on käyttömaksuja, ei muita tulolähteitä tässä vaiheessa tarkastella lainkaan. Käyttömaksujen keräämisessä ei näy selviä eroja eri jäähallityyppien välillä. Toisin sanoen eri kokoisissa jäähalleissa kerätyt käyttömaksut ovat yhtä suuret, mikäli omistustyyppi on vakioitu. Omistustyypin

mukaisessa tarkastelussa puolestaan on havaittavissa selvä jakautuminen kunnallisiin jäähalleihin ja muihin. Kunnallisissa jäähalleissa kerätään vain 2/3 puolikunnallisten ja yksityisten jäähallien keräämistä käyttömaksuista. Kyseessä on pääsääntöisesti poliittinen päätös, koska kunnallisilla jäähalleilla ei periaatteessa ole tarvetta kerätä tulorahoitusta. Ovathan ne osa kunnan palvelutuotantoa. Eniten tulorahoitusta keräsivät puolikunnalliset ja yksityiset jäähallit.

KUSTANNUSVASTAAVUUS

Jäähallien kustannusvastaavuutta voidaan tarkastella vertaamalla niiden keräämiä käyttömaksuja aiheutuneisiin kokonaiskustannuksiin. Käytännössä kustannusvastaavuudella selviää myös se, kuka jäähallin toiminnan lopulta maksaa. Mikäli käyttömaksuilla katetaan suurin osa toiminnan kustannuksista, vastaavat käyttäjät pääsääntöisesti tulorahoituksesta. Kunta saattaa näissä tapauksissa tukea toimintaa avustuksilla, jotka ovat kuitenkin pieni osa tulorahoitusta. Jos puolestaan kerätyt käyttömaksut vastaavat vain pientä osaa kustannuksista, vastaa kunta jäähallin tulorahoituksesta. Kerätyillä käyttömaksuilla voidaan näissä tapauksissa hieman pienentää kunnan maksettavaksi jäävää osuutta. Omistustyyppin mukaisessa tarkastelussa voidaan todeta, että yksityiset ja puolikunnalliset jäähallit toimivat kustannusvastaavuuden periaatteilla. Ne eivät pysty kattamaan kaikkia aiheuttamiaan kustannuksia kerätyillä käyttömaksuilla, mutta jäähallien käyttäjät ovat kuitenkin suurin tulorahoituksen lähde. Yksityisissä jäähalleissa 98 prosenttia ja puolikunnallisissa 84 prosenttia kustannuksista katetaan käyttömaksuilla. Kunnallisten jäähallien kustannusvastaavuus on aivan eri luokkaa muiden laitosten kanssa, koska niiden kokonaiskustannuksista vain 18 prosenttia katetaan käyttömaksuilla. Näin ollen jäävuorojen käyttäjät maksavat kunnallisissa jäähalleissa vain murto-osan aiheuttamistaan kustannuksista. Kustannusvastaavuutta pohdittaessa täytyy aina muistaa myös käyttäjäkuntaa, koska yli puolet jäähallien käyttäjistä on lapsia ja nuoria. Kerätyt käyttömaksut lisäävät pääsääntöisesti heidän maksutaakkaansa.

Kustannusvastaavuuden mukaan arvioituna jäähallien käyttäjät maksavat valtaosan puolikunnallisten ja yksityisten jäähallien kustannuksista. Kunnallisten jäähallien kustannuksista vastaavat suurimmaksi osaksi omistajakunnat.

KANNATTAVUUS

Jäähallien toiminnan taloudellinen kannattavuus perustuu kahteen eri komponenttiin: tulo- ja menorahoitukseen. Omistustyyppin mukaisessa tarkastelussa yksityiset jäähallit toimivat kaikkein kannattavimmin, ennen puolikunnallisia ja kunnallisia jäähalleja. Järjestys on sama riippumatta siitä, käytetäänkö ilmoitettua vai korjattua taloudellista tulosta. Tulosten mittakaavasta täytyy todeta sen verran, että kunnallisten jäähallien aiheuttama tappio on selvästi suurempi kuin muiden. Itse asiassa puolikunnallisten ja yksityisten jäähallien tuloksissa ei ollut suuria eroja. Jäähallityypiltään parhaaseen kannattavuuteen päästiin puolestaan pienissä kilpahalleissa. Hieman heikommin pärjäsivät harjoitushallit ja kaukana perässä olivat kilpahallit. Kannattavuudeltaan parhaita olivat pienet kilpahallit, jotka toimivat yksityisomistuksessa.

ELI

Uutta jäähallia suunniteltaessa on tavoitteena yleensä aikaansaada mahdollisimman paljon liikuntakäyttökertoja mahdollisimman edullisesti. Käytännössä paras vaihtoehto tällöin on rakentaa alueelle pieni kilpahalli, joka on toiminnaltaan monipuolisempi ja kustannuksiltaan edullisempi kuin harjoitushalli. Joissakin erityistapauksissa kannattaa tietenkin myös kilpahallien rakentaminen. Rakennuskustannusten edullisuus houkuttelee usein harjoitushallien rakentamiseen, mutta pitkällä aikavälillä tämä ei aina olekaan edullisin vaihtoehto.

Omistustyyppiltään parhaaseen taloudelliseen tulokseen päästään puolikunnallisissa jäähalleissa. Niissä tuntuu yhdistyvän yksityisten jäähallien toiminnan tehokkuus sekä kuntien käytössä olevat resurssit. Kunnallisen, yksityisen sekä kolmannen sektorin yhteistyöllä on ainakin nykyisissä jäähalleissa päästy parhaaseen tulokseen kokonaisuuden kannalta. Tässä vaiheessa täytyy kuitenkin muistuttaa, että kyseessä on tutkijan perusteltu mielipide, eikä mikään tutkimustulos.

LÄHTEET:

- Cantell, T. (1993) Kannattaako kulttuuri?, Helsingin kaupunki, Tietokeskus
- Coopers & Lybrand Associates. (1981) Sharing Does Work, The Economic and Social Costs and Benefits of Joint and Direct Sports Provision, Sports Council Study no. 21, Lontoo
- Dibb, S., Simkin, L., Pride, W.M., Ferrell O.C. (1997) Marketing, U.S.A.
- Drury, C. (1992) Management and Cost Accounting, Lontoo:
- Estola, M. (1996) Kansantaloustieteen perusteet, Jyväskylä: Ylioppilaspaino
- Gratton, C., Taylor, P. (1985) Sport and Recreation. An Economic Analysis, Bristol
- Harisalo, R. (1988) Taloudellinen ahdinko ja uudistuva kunta. Tutkimus kuntien käyttäytymisestä taloudellisessa ahdingossa. Tampereen yliopisto. Kunnallistieteiden laitos. Julkaisusarja 2/1988. Tampere
- Haukilahti, T. (1994) Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu, Tieteellinen katsaus, Jyväskylä: Painoporras OY
- Howard, D., Crompton, J. (1995) Financing Sport, U.S.A.: BookCrafters
- Koski, P., Heinilä, K. (1988) Liikuntaseura. Valtakunnallinen peruskartoitus. Raportti I. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia no 48.
- Le Grand, J. (1982) The Strategy of Equality: Redistribution and the Social Services, Lontoo
- Liikuntakomitean (1990) Liikuntapolitiikan linjat 1990-luvulla, Helsinki: Valtion painatuskeskus
- Mertaniemi, M., Puronaho, K., Näsi, J. (1994) Liikunta ja talous, teoksessa Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu, Tieteellinen katsaus, Jyväskylä: Painoporras Oy
- Nissinen, K. (1993) Tennishallien taloudellisuus ja toimivuus, Espoo: VTT OFFSETPAINO
- Puronaho, K. (1999) Liikunta yhteiskunnassa -luentosarja. Syksy 1999.
- Puronaho, K. (1999) Kunnallisen liikuntabudjetoinnin edunsaajat ja häviäjät, Helsinki: Kuntaliiton painatuskeskus
- Pirinen P. (1997) Johdon laskentatoimen perusteet. Luentomoniste. Jyväskylä: Ylioppilaspaino
- Riistama, V., Jyrkkiö, E. (1989) Operatiivinen laskentatoimi, Espoo: Weiling+Göösön kirjapaino

Scottish Sports Council (1979) A Question of Balance, Scottish Sports Council, Edinburgh

Suomen kuntaliitto (1995) Liikunnan kuntakohtaiset perustelut, Helsinki: Kuntaliiton painatuskeskus

Taks, M. & Renson, R. & Késenne, S. & Vanreusel, B. (1995) Sport and its real consumer price; a socio-economic model, Luentomoniste

Valtonen, H & Rissanen, P. & Pekurinen, M. (1993) Liikunta-talous-kulttuuri, Tampere: Tammer-Paino Oy

Valtonen, H.& Rissanen, P.& Pekurinen, M. (1995) Liikunta taloudessa, talous liikunnassa Teoksessa Kevyt alkusoitto liikuntauralle. (toim. Pyykkönen). Liikuntatieteellisen seuran moniste Nro 20, Helsinki

LIITE 1: Tutkimusmateriaalin käsittelyssä käytetyt muuttujat

1. Jäähallien määrä eri perusluokissa
2. Jäähallien tilavuus
3. Jäähallien pinta-ala
4. Sosiaalitulojen pinta-ala
5. Jäähallin rakennuskustannukset
6. Kuuluuko tontti rakennuskustannuksiin
7. Kuuluuko kunnallistekniikka rakennuskustannuksiin
8. Kuuluuko P-alue rakennuskustannuksiin
9. Kunnallistekniikan liittymismaksut
10. P-alueen laajuus
11. Yksityinen pääoma rakentamisessa
12. Yhteiskunnan sijoitus rakentamisessa
13. Lainaraha jäähallin rakentamisessa
14. Rakentamiseen käytetyn rahan lähteiden osuudet
15. Rakentamiseen käytetyn lainan lyhennys vuodessa
16. Laina-aika vuosissa
17. Talkootyön määrä rakentamisessa (tunteina)
18. Rahassa ilmoitettu talkootyö
19. Lahjoitukset jäähallin rakentamiseen
20. Auki jääkäytössä (kuukautta / vuosi)
21. Auki jääkäytössä (tuntia / vuorokausi)
22. Auki viikonloppuisin (tuntia / vuorokausi)
23. Myydyt jäätunnit vuodessa
24. Käyttöaste talvisin (% / laskettu 17 tunnin vuorokautisen käytön mukaan)
25. Käyttöaste kesäisin (% / laskettu 17 tunnin vuorokautisen käytön mukaan)
26. Jäähalli muussa kuin jääkäytössä (kuukautta / vuosi)
27. Erillistapahtumien määrä vuodessa
28. Jäähalli suljettuna tai korjattavana vuodessa (kuukautta)
29. Urheilukäyttäjien määrä vuodessa
30. Katsojat vuodessa
31. Jäähallien käyttäjäryhmät (Seurakäytössä aikuiset, lapset...)
32. Jäähallin käyttö eri lajien kesken
33. Aikuisilta peritty jäätunnin hinta
34. Lapsilta peritty jäätunnin hinta
35. Kouluilta peritty jäätunnin hinta
36. Työpaikkaporukoilta peritty jäätunnin hinta
37. Käyttömaksut vuodessa urheiluseurojen aikuis- ja lapsikäytöstä
38. Käyttömaksut vuodessa kouluilta ja työpaikkaporukoilta
39. Kerätyt käyttömaksut yhteensä
40. Muun kuin jääkäytön tulot yhteensä
41. Erillistapahtumien vuosituotot
42. Muut tulot yhteensä
43. Jäähallien kokonaistulot vuodessa
44. Vakinaisten työntekijöiden määrä jäähallissa
45. Vakinaisten työntekijöiden työkuukaudet jäähallissa
46. Muut työkuukaudet jäähallissa
47. Vapaaehtoistyön määrä viikossa
48. Jäädetytty pinta-ala
49. Jään ja sisäilman lämpötila
50. Kokonais- ja jäädetytysenergian kulutus
51. Jäävuorojen kysyntä jäähallissa
52. Jäämaksujen tulevaisuus
53. Jäähallien arviot maksimaalisista käyttömaksuista
54. Jäähallien muuttuvat kustannukset vuodessa
55. Jäähallien muuttuvat kustannukset / myyty jäätunti
56. Jäähallien muuttuvat kustannukset / urheilukäyttäjä
57. Jäähallien kiinteät kustannukset vuodessa
58. Jäähallien kiinteät kustannukset / myyty jäätunti

59. Jäähallien kiinteät kustannukset / urheilukäyttäjä
60. Jäähallien kokonaiskustannukset vuodessa
61. Jäähallien kokonaiskustannukset / myyty jäätunti
62. Jäähallien kokonaiskustannukset / urheilukäyttäjä
63. Korjatut kokonaiskustannukset vuodessa
64. Tilinpäätöksestä puuttuvat kustannukset
65. Vältettävät kustannukset vuodessa
66. Ilmoitettu taloudellinen tulos
67. Korjattu taloudellinen tulos
68. Korjattu taloudellinen tulos / myyty jäätunti
69. Korjattu taloudellinen tulos / urheilukäyttäjä
70. Ilmoitettu taloudellinen tulos / myyty jäätunti
71. Ilmoitettu taloudellinen tulos / urheilukäyttäjä
72. Muuttuvien kustannusten osuus kokonaiskustannuksista
73. Kiinteiden kustannusten osuus kokonaiskustannuksista
74. Vältettävien kustannusten osuus kokonaiskustannuksista
75. Käyttömaksut / kokonaiskustannukset
76. Arvio vastauksista
77. Käyttömaksut / ilmoitetut kokonaistulot

LIITE 2: Kuvioluettelo

Kuvio 1: Muuttuvien kokonaiskustannusten riippuvuus tuotantomäärästä.	11
Kuvio 2: Muuttuvien yksikkökustannusten riippuvuus tuotantomäärästä.	11
Kuvio 3: Kiinteiden kokonaiskustannusten riippuvuus tuotantomäärästä.	12
Kuvio 4: Kiinteiden yksikkökustannusten riippuvuus tuotantomäärästä.	12
Kuvio 5: Portaittain muuttuvat kiinteät kokonaiskustannukset.	12
Kuvio 6: Yrityksen voiton maksimoimisen kannalta optimaalinen tuotantomäärä.	16
Kuvio 7: Minimi-, keskimääräis- ja normaalikalkyylien sekä valmistus- ja omakustannusarvojen muodostuminen.	28
Kuvio 8: Lisäyslaskennan mukainen kustannusten kohdistaminen tuotteille.	30
Kuvio 9: Jäähallien myynnin kriittinen piste	31
Kuvio 10: Toimintolaskennan kustannusten kohdistaminen kustannusaltaiden ja -ajurien avulla.	33
Kuvio 11: Myydyt jäätunnit vuodessa jäähallityypin mukaan.	46
Kuvio 12: Myydyt jäätunnit vuodessa jäähallien omistustyypin mukaan.	47
Kuvio 13: Tuotetut liikuntakäyttökerrat vuodessa jäähallityypeittäin.	47
Kuvio 14: Liikuntakäyttökerrat vuodessa jäähallien omistustyypin mukaan.	48
Kuvio 15: Jäähallien vuosittaiset kokonaiskustannukset jäähallityypeittäin.	51
Kuvio 16: Jäähallien vuosittaiset kokonaiskustannukset omistustyypin mukaan.	52
Kuvio 17: Jäähallien kokonaiskustannusten jakautuminen kiinteisiin ja muuttuviin kustannuksiin.	53
Kuvio 18: Jäähallien vältettävät ja ei-vältettävät kustannukset omistustyypin mukaan.	54
Kuvio 19: Jäähallien käyttömaksujen osuus kokonaiskustannuksista omistustyypin mukaan.	59
Kuvio 20: Jäähallien käyttömaksujen jakautuminen käyttäjäryhmittäin.	60
Kuvio 21: Jäähallien käyttäjät lajeittain.	65
Kuvio 22: Jäähallien käyttäjäryhmien käyttöosuudet.	67

LIITE 3: Taulukkoluetelo

Taulukko 1: Jäähallien käyttöaste omistustyypin mukaan.	57
Taulukko 2: Eri jäähallityyppien myymien jäätuntien yksikkökustannukset.	58
Taulukko 3: Jäähallien liikuntakäyttökerran yksikkökustannukset omistustyypin mukaan.	58
Taulukko 4: Jäähallien ilmoittama taloudellinen tulos omistustyypin mukaan.	62
Taulukko 5: Eri jäähallityyppien edustajien ilmoittama taloudellinen tulos.	62
Taulukko 6: Jäähallien tuloslaskelmista puuttuvat erät omistustyypin mukaan.	63
Taulukko 7: Jäähallien todellinen kannattavuus omistustyypin mukaan.	64
Taulukko 8: Jäähallien käyttömaksujen korotustarve omistustyypin mukaan.	80

LIITE 4: Tutkimuksen kyselylomake ja saatekirje

HYVÄ JÄÄHALLIN TALOUSASIOISTA VASTAAVA:

Opetusministeriö toteuttaa yhdessä Suomen Jääkiekkoliiton sekä Jyväskylän yliopiston kanssa jäähallien käyttötaloustutkimuksen syksyllä 1998. Tarkoituksena on selvittää Suomen jäähallien taloudellista tilaa käyttötalouden näkökulmasta ja mukaan on päätetty ottaa kaikki Suomen jäähallit.

Toivomme että vastaatte kyselyyn oman jäähallinne tietojen perusteella, jotta saamme tutkimustuloksista mahdollisimman kattavan. Saatuja tietoja käytetään tutkimusmateriaalina, eikä niitä anneta ulkopuolisten käyttöön ilman jäähallin lupaa. Kyselylomakkeessa on kysytty jäähallin nimeä, koska lomakkeen tietojen lisäksi käytetään liikuntapaikkarekisterin (LIPAS) perustietoja jäähallien varustelutason yms. tietojen keräämiseen. Tiedot tulee voida kohdistaa oikeaan jäähalliin, joten jäähallin tunnistetietojen kysyminen on aiheellista.

Kyselylomakkeeseen vastataan vuoden 1997 tietojen perusteella ja **kyselylomakkeen mukaan liitetään kyseisen vuoden tilinpäätöstiedot** (tuloslaskelma ja tase). Pelkkä täytetty kyselylomake ei riitä antamaan riittävän tarkkaa ja monipuolista kuvaa jäähallin taloudellisesta tilasta. Tilinpäätöstietoja käytetään kiinteiden ja muuttuvien kustannusten erottelemiseen, sekä jäähallin todellisen kannattavuuden arviointiin.

Tutkimusraportti valmistuu vuoden 1999 alussa. Kaikille tutkimukseen osallistuneille jäähalleille lähetään yhteenveto tärkeimmistä tuloksista sekä pohdintaa tuloksiin vaikuttaneista tekijöistä. Tuloksia voidaan käyttää jäähallien taloudenpidon tehostamiseen tulevaisuudessa.

Kyselylomake tilinpäätöstietoineen tulee palauttaa oheisessa vastauskuoressa 2.10.1998 mennessä. Kiitoksia vaivannäöstä jo etukäteen ja hyvää syksyä.

Risto Järvelä
Yli-insinööri
Opetusministeriö

Pekka Paavola
Jäähallivaliokunnan vara pj
Suomen Jääkiekkoliitto

Ilari Näckel
Liik. YO
Jyväskylä yliopisto

1. Jäähallin taustatiedot:

1. Jäähallin / halliyhtiön nimi: _____

2. Jäähallin hallintomuoto: (Ympyröi oikea vaihtoehto)

* Kunnallinen jäähalli

* Osakeyhtiö

* Yhdistys

* Säätiö

Osakepääoma: _____ mk

3. Jäähallin omistaja:

* Kunnan osuus: _____ %

* Muut yhteensä: _____ %

4. Jäähallin ratojen lukumäärä: _____ kpl

5. Jäähallin tilavuus: _____ m³

6. Jäähallin pinta-ala: (Ulkoseinästä ulkoseinään) _____ m²

7. Sosiaalitulojen pinta-ala: _____ m²

2. Jäähallin rakentaminen:

1. Rakentamisvuosi: _____

2. Rakentamiskustannukset: _____ Mmk

3. Epäsuorat rakentamiskustannukset: (Ympyröi kuuluvatko yllä oleviin rakentamiskustannuksiin)

* Tontin hinta: _____ mk Kuuluu / Ei kuulu

* Kunnallistekniikan liittymismaksut: _____ mk Kuuluu / Ei kuulu

* Päällystetyn P-alueen laajuus: _____ m² Kuuluu / Ei kuulu

4. Rakentamisen rahoituksen lähteet:

* Yksityinen osakepääoma: _____ mk

* Yhteiskunnan avustus / sijoitus: _____ mk

* Lainaraha: _____ mk (Takaisinmaksuaika: _____ vuotta)

5. Talkootyön määrä jäähallin rakentamisessa: _____ talkootyötuntia

6. Lahjoituksena saadun rakennusmateriaalin määrä: _____ mk (arvio)

3. Käyttöaste:

1. Aukioloaika jääkäytössä: _____ kuukautta / vuosi
2. Jäähallin normaali aukioloaika talviaikaan:
* Arkisin kello _____ - _____
* Viikonloppuisin kello _____ - _____
3. Myydyt jäätunnit vuodessa: (Jäätunti on 60 minuuttia jääaikaa, sisältäen yhden jäänajon. Esim. 75 minuutin harjoitusvuoro ja 15 minuutin jäänajo = 1,5 jäätuntia)
* Yhteensä: _____ tuntia / vuosi
* Keskimäärin: _____ tuntia / viikko (Elokuu - Huhtikuu)
* Keskimäärin: _____ tuntia / viikko (Toukokuu- Heinäkuu)
4. Aukioloaika muussa kuin jääkäytössä: (rullakiekko, salibandy, sulkapallo tms.)
* Auki muussa kuin jääkäytössä: _____ kk / vuosi
* Keskimäärin: _____ tuntia / viikko
5. Erillistapahtumat vuoden aikana: (Tapahtumat muuta kuin jääkäyttöä)
* Erillistapahtumia: _____ kpl / vuosi
* Yhteensä: _____ tuntia / vuosi
6. Vuosikorjauksen pituus: _____ vuorokautta / vuosi
(Aika jolloin jäähalli ei ole yleisökäytössä)
7. Täysin suljettuna oloaika: _____ kuukautta / vuosi
(Täysin suljettuna oloaikana jäähallissa ei ole minkäänlaista toimintaa. Ei edes vuosikorjausta)

4. Jäähallin käyttäjät:

1. Jäähallin käyttäjämäärä vuodessa:
* Urheilukäyttäjiä _____ käyttäjää vuodessa
* Katsojat _____ katsojaa vuodessa
2. Jäävuorojen käyttäjät:
* Urheiluseurojen aikuiskäyttö: _____ % (Käyttäjät pääsääntöisesti aikuisia)
* Urheiluseurojen lapsi- ja nuorisokäyttö: _____ % (Käyttäjät pääsääntöisesti alle 18 v.)
* Koulut: _____ %
* Työpaikka tms. ryhmät: _____ %
* Muut: _____ %
Yhteensä 100 %

3. Jäävuorojen käyttö eri lajien kesken:

* Jääkiekko	_____	%
* Kaukalopallo	_____	%
* Ringette	_____	%
* Taitoluistelu	_____	%
* Muut lajit	_____	%
Yhteensä	100 %	

Mihin jäävuoroja käytetään hallissanne ylläolevien lajien lisäksi:

4. Jäävuorojen hinnoittelu: (Hinta lasketaan 60 minuutin hinnaksi, sisältäen yhden jäänajon)

	Oman kunnan käyttäjät	Vieraskuntalaiset
* Urheiluseurat aikuiskäytössä:	_____ mk / h	_____ mk/ h
* Urheiluseurat lapsi- ja nuorisokäytössä:	_____ mk / h	_____ mk/ h
* Koulut:	_____ mk / h	_____ mk/ h
* Työpaikka tms. ryhmät:	_____ mk / h	_____ mk/ h
* Erilliset jäätapahtumat (Turnaukset...)	_____ mk / h	_____ mk/ h

5. Jäävuorojen myynnillä kerättävät käyttömaksut vuodessa:

* Urheiluseurat aikuiskäytössä:	_____	mk / vuosi
* Urheiluseurat lapsi- ja nuorisokäytössä:	_____	mk / vuosi
* Koulut:	_____	mk / vuosi
* Työpaikka tms. ryhmät:	_____	mk / vuosi
* Käyttömaksut yhteensä:	_____	mk / vuosi

6. Muu kuin jääkäyttö: (Rullakiekko, salibandy, sulkapallo tms.)

* Hinta muussa kuin jääkäytössä:	_____	mk / tunti
* Muun kuin jääkäytön tulot:	_____	mk / vuosi

Mitä muuta kuin jääkäyttöä hallissanne on? (Esim. rullakiekko, salibandy ...)

7. Erillistapahtumat: (Käyttö muuhun kuin urheilukäyttöön)

* Hinta erillistapahtumissa:	_____	mk / tunti
* Erillistapahtumien tulot:	_____	mk / vuosi

8. Muut tulot:

* Kioskitulot (Jos kioskitoiminta halliyhtiön järjestämää)	_____	mk / vuosi
* Kioskitilojen vuokratulot	_____	mk / vuosi
* Mainostulot (Jos mainostulot halliyhtiölle)	_____	mk / vuosi
* Mainospaikkavuokra (Mainosten myyjiltä)	_____	mk / vuosi

5. Työntekijät:

1. Vakinaisia työntekijöitä:

- * Vakinaisia työntekijöitä yhteensä: _____ henkeä
* Vakinaiset työntekijät jäähallin tehtävissä: _____ kuukautta / vuosi

2. Määräaikaista työntekijöitä:

- * Määräaikaista työntekijöitä: _____ henkeä
* Määräaikaiset työntekijät jäähallin tehtävissä: _____ kuukautta / vuosi

3. Muita palkattuja työntekijöitä:

- * Muita työntekijöitä: _____ henkeä
* Muut työntekijät jäähallin tehtävissä: _____ kuukautta / vuosi

4. Vapaaehtoistyöntekijöitä:

- * Vapaaehtoistyöntekijöitä: _____ henkeä
* Vapaaehtoistyötä keskimäärin: (Yhteensä) _____ tuntia / viikko

5. Palkattujen työntekijöiden työtehtävät jäähallin ollessa kiinni:

6. Energiankulutus:

1. Jäädetytty pinta-ala: _____ m²

2. Jään lämpötila: _____ °C

3. Sisäilman lämpötila: _____ °C

4. Kokonaisenergiankulutus: _____ MWh

5. Jäädetytyslaitteiston energiankulutus: _____ MWh

7. Tulevaisuudennäkymät:

JÄÄVUOROJEN KYSYNTÄ:

Kuinka monelle jäätunnille hallissanne olisi arvionne mukaan kysyntää? (Jäätunti on 60 minuuttia jääaikaa, sisältäen yhden jäänajon)

* Arkisin kello 7:00 - 16:00	_____	tuntia viikossa
* Arkisin kello 16:00 - 22:00	_____	tuntia viikossa
* Viikonloppuisin 8:00 - 22:00	_____	tuntia viikossa

KÄYTTÖMAKSUT:

Tulevatko käyttömaksut nousemaan, pysymään ennallaan vai laskemaan? Perustele!

Mikä on mielestänne suurin mahdollinen käyttömaksujen taso, millä jäävuoroja hallissanne saadaan myytyä: (Jäätunti on 60 minuuttia jääaikaa sisältäen yhden jäänajon)

* Aikuisten seurakäyttöön	_____	mk / jäätunti
* Lasten ja nuorten seurakäyttöön	_____	mk / jäätunti
* Koulujen käyttöön	_____	mk / jäätunti
* Työpaikka- tms. ryhmille	_____	mk / jäätunti

8. Kysymyksiin vastasi:

1. Kysymyksiin vastanneen henkilön nimi: _____
2. Kysymyksiin vastanneen tehtävä jäähallissa: _____
3. Kysymyksiin vastanneen yhteystiedot:
Työpuhelin: _____
GSM _____
Fax. _____

Palautathan kyselylomakkeen 2.10.1998 mennessä oheisella palautuskuorella !!!

Kiitos vaivannäöstä ja menestyksestä syksyn jatkoa !!!